नं. ५३३१

सामान्य लक्षणम्
तैलिङ्गं ग्रं मू

× × × ×

पत्र सं. ३५ सं. ×

विषय: न्याय वैशेषिक:

सामान्यलक्षणाम् तैलिंगदेशलिप्याम्

५३३१

శంకామాన్యలంవ్యాప్తిం

३६ - २० - ५६. ३११०

శ్రీహయగ్రీవాయనమః॥ వ్యాప్యవపక్షపయతు మిత్యస్య సంనికర్షత్వేనేత్యాదిః॥ తేనజ్ఞాత సామాన్యస్య సామాన్యస్యప్రవా సర్వసమ్మతత్వే న్యాక్షంగ
తి॥ సమానాధికరణవృత్తిధూమత్వావచ్ఛేదః వ్యాప్తిత్వేధూమాంతరేగృహీత స్యతస్యైవ్యాపనిత యాపక్షధర్మతయావహ్నిశగ్రహేపితదయాధూమేపరామ
ర్శసంభవాదాహ॥ సమానాధికరణయోరితి॥ పృష్టే॥ మతే॥ సచేతి॥ పక్షధర్మయవహ్నివ్యాప్తిగ్రహాత్సైత్యర్థః॥ లక్షణోత్యస్యానుమితిత్వాదిః ఉపపాదయతి
తి॥ వ్యాప్తిగ్రహస్యప్రకృతస్యసిద్ధ్యర్థం చింతనీయత్వాదిత్యర్థః॥ అపినాప్రసంగస్యాపితథాత్వం సూచ్యతే॥ వ్యాపకసామానాధికరణ్యమాత్రస్యాంశాధాదిసాధ
రణతయానవ్యాప్తిః సాధననిష్ఠస్యతాదృశసమానాధికరణ్యస్యవ్యాప్తిత్వవిశిష్టసత్వవ్యాపకప్రవృత్త సామానాధికరణ్యవత్తః సత్వాత్ మాత్రస్యగుణాదౌపరామర్శా
త్పూర్వవర్తిత్వానుమిత్యాపత్తిః కింబహస్తసమానాధికరణయోరేవవ్యాప్తిః తథాపిద్రవ్యత్వాదిహేతుకసత్తాదిసాధ్యకానుమితిం వ్యాప్తివిశిష్టత్వాదినాలక్ష
ణేనసంగ్రాహ్యేతద్వ్యాతిజాతిమత్త్వస్యవహ్న్యనుమిత్యాదావపినైతద్వృత్త్యాపన్నపోద్ఘాతః సంభవత్యస్యరసంకేతదిత్యనేనసూచితం॥ విశేషణతారూ
పాయాఅతిరిక్తరూపాయాశ్చద్వివిధాయాః ప్రత్యాసత్తేర్మూలకృతాభిధానాదుభయత్రైవసామాన్యలక్షణశబ్దం వ్యాపారయతి॥ అత్రచేతి॥ యద్య
పిసామాన్యంచతల్లక్షణంచేతికర్మధారయస్యైవసమ్యక్త్వం బహువ్రీహేరనుచితః తథాపికర్మధారయేలక్షణపదస్యానుపసర్జనత్వే సామాన్యలక్ష
ణాప్రత్యాసత్తిరితిప్రయోగానన్వయాత్ప్రత్యాసత్తిసామాన్యలక్షణాప్రత్యాసత్తిరిత్యేవకస్యలక్షణశబ్దస్యాజహల్లింగకత్వాదత్రాపి బహువ్రీహిరాదృత ఇతిభావః

३६

ప్రత్యాసత్తిత్వం కుతః ఏషా చాగనేత

నిరూపకతాతివిషయతయా నిరూపకమిత్యర్థః కేచిత్తు న సు జ్ఞానత్వ సామాన్యం సామాన్యజ్ఞానం వా స్య సామాన్యలక్షణేత్యస్యాస్య ప్రత్యాసత్త్వం సన్ని తాగనల తాప
దత్తదుక్తం సాచేతి। తద్భావత స్వవిశేషణతాయా మేవ నివేశాన్న గతార్థతానం తర్భావ ఇతి। షడ్విధ గణనస్య లౌకికప్రత్యాసత్తి పరతయా సామాన్య
లక్షణాయాస్తదనంతర్భావే౽పి న క్షతిరితి ప్రాంచో మనోక్తం తిరిక్తైవ వేతి। గణితషడ్విధప్రత్యాసత్త్యతిరిక్తైవ వేతి తదర్థ ఇతి మూలం వ్యా
చక్షుః। న సు ఇంద్రియసంబంద్ధవిశేషణత్వం యదింద్రియసంబంద్ధవృత్తిత్వం తదా ధూమత్వస్యేంద్రియసంబంధాభావవిధమతాప
భావాత్తద్ద్వ్యాప్తేనాప్యగ్రహత్వే కల ధూమప్రత్యక్షం న స్యాదత ఆహ వ్యాప్తేషు। తద్విశేష్యకేతి। తత్ప్రకారకతదాశ్రయప్రత్యక్షం ప్రతీంద్రియసంబంద్ధవిశేష్య
కజ్ఞానప్రకారకతా పన్నత్వరూపత్వ న హేతుత్వమిత్యే విష్టతు మహానసీయధూమత్వాదిరితి ప్రకారకతాపర్యవసితవిశేషణతాయా ధూమత్వాదిసా
సామాన్యస్వరూపతావచ్ఛేదకాభావవిశేషణతేత్యర్థః। తదుపనీతభావార్థస్య విశేష్యతాయా మపి న క్షతిః సన్నికృష్టధర్మికప్రకారకతాపన్నధూ
మత్వాదేరితరధూమత్వాదినిష్ఠయా సన్నికృష్టధర్మికజ్ఞానప్రకారకతాయా అపి ధూమత్వాదిసామాన్యనిష్ఠప్రకారతారూపసంబంధ్యాయ వత్త్వపరంప
రాసంబంధేన ధూమత్వాదిప్రకారకధూమత్వావచ్ఛిన్నాశ్రయప్రత్యక్షం ప్రతి హేతుత్వస్యానుభవతావత్। తథా చ సామాన్యస్యైవ ప్రత్యాసత్తిత్వాల్లా
భాదాత్తన తు సామాన్యతయా జ్ఞాతస్యేత్యాది మూలగ్రంథమనుసృత్య పరే ప్రత్యాసత్తిరిత్యర్థ ఇతి ధ్యేయం। నను భావాభావ విశేషః

సుఖప్రాప్తిసత్వేపిచేష్టోత్పత్తికాలాంతరీయముఖేష్టసంయోగాదికమాదాయాతిప్రసంగాత్సచలౌకికసంనికర్షస్సుఖనాతాత్పర్యసంయోగాద్య
కతరసుఖనివేశతు సుఖోత్పాదాయమానప్రత్యక్షస్యతేవభిధాకఇతివాచ్యంచక్షుస్సన్నిష్టలౌకికచాక్షుషత్వ సకతాఘుతుకసంలం ధత్తేనచక్షు
త్వాక్షేకసంనికర్షజాతస్యేవప్రవిష్టత్వాల్లైచేత్తు యుక్తవిశేషరూపకచాక్షుషావ్యవహితోత్తరచాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతితాదృశక్షేప
ష్ప్రకారకతాపన్నధూమత్వత్వేన హేతుత్వం తేనచక్షుస్సన్నికర్షతాదృశజ నకలాయామసత్వేపినక్షతిరితివదంతి॥నచైవమపిపుష్పేపరౌసౌర
భత్వప్రమాజన్మకమానస్యచాక్షుషస్యసౌరభముఖ్యవిశేష్యకత్వం స్యాత్తద్ధానదబహిరింద్రియాణాం స్వయోగ్యముఖ్యవిశేష్యకజ్ఞా
నాజనకత్వనియమో భజ్యేతఇతివాచ్యం సామాన్యభేదేనకారణకారణాభావభేదాచ్చాక్షుషస్యతిసౌరభత్వావచ్ఛిన్నం తథా…ఎనహేతుత్వ
స్యైకకల్పనాత్ చాక్షుషస్యసౌరభముఖ్యవిశేష్యకత్వాసంభవాత్॥ఎవంస్వాశ్రయనాదావప్యవ్యాప్తిరితిసం…క్షేపః…బహిఃపర్యంత
సుఖలహారవిశంవేతి ప్రథమం సకలానామాపంక్తౌజ్ఞానలక్షణైవసంభవత్తత్ర్యతఘకత్వంయత్కించిదితిఅనావంక్తావపిత్యుపినాఘటత్వే
నయత్కించిద్ఘటాపస్థితావేకఃపరిగ్రహః అతోననవ్యాప్తిః॥మానసోబోధఇతి॥తథాచాలౌకికముఖ్యవిశేష్యతయాతత్ప్రకారకమానసప్ర
త్యక్షంప్రతిజ్ఞానప్రకారతాపన్నత్వేనహేతుత్వమితిభావః వదంత్యేత్తత్రస్వరసఃకింతద్బీజంత్తులాఘవాత్తత్ప్రకారకజ్ఞానత్వేనతద్విషయకజ్ఞాన

యాం సాచేతరానేన సాకమింద్రియసంబంధవిశేషణాపాదార్థస్య అభేదాన్వయోనస్యాత్ నియతాముకస్య సమానవిభక్తికత్వాదేకత్రాసత్వాదేతస్యరూ
పాదేవతా ఇత్యాదివత్ తథాంచిత్సమాధనేపి భావప్రత్యయస్యైవ యద్యపి తిరోవేత్యాతత్ హాతత్రవిశేషణత్వహానిః ॥ వ్యధికరణబహువ్రీహిః
2 సర్వత్ర నృత్యేన్నైకస్వరారాదాహంసయుంధపదస్య వవేతి సన్నిపంత్రాయసంబద్ధవిశేషణత్వం యుస్యైత్ ఇతి బహువ్రీహౌతాత్పర్యసంస్కారాదిప్రకారక
తామాదాయాతిప్రసంగః ప్రకారతాతాత్పర్యకస్య విశేషణతానవచ్ఛిన్నజ్ఞానప్రకారతా ప్రకారతా యామాత్మని కలత్నాపత్తిరిత్యత అహ సం
బంధపదస్యాత్ర్యపి వదంతి ॥ అత ఏవ ఇంద్రియసంబంధవిశేషణతాజన్యప్రకారీభూతసామాన్యమిత్యర్థః తదింద్రియజన్యత్వహానిః
తదింద్రియ ప్రయోజ్యం వాస్తవభావాదివ్యాప్యత్వమిత్యర్థః యథాశ్రుతవాక్యే పీడాయోగః తేజస్సన్నికృష్టజ్ఞానత్వ దోషః కారణతా
వచ్ఛేదకత్వాకారాపత్తిరితి ధ్యేయం॥ నియామకం కారణతావచ్ఛేదకతయా ప్రయోజకం తథా చ తత్తత్పురుషీయ ధూమత్వప్రకారకచాక్షు
షత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి తత్పురుషీయచక్షుః సన్నికృష్టధర్మికతత్పురుషీయ చాక్షుషప్రకారతాపన్నధూమత్వం హేతుః తత్ర తు కార్యస్య
అతోనికమువ్యవిశిష్టత్వం కారణాస్యతంసమవాయః ప్రత్యాసత్తిః తేన ప్రాథమికధూమత్వవిశిష్టచాక్షుషే ధూమకాలీనో యం ఘట
ఇత్యాది ధూమోపనీతచాక్షుషే వానవ్యభిచారః । ఏకం ఘటత్వాదిసామాన్యమంతర్భావ్యాపి బోధ్యం॥ కారణతావచ్ఛేదకవిశిష్టస్యైవ వాత

మాన్యత్వావచ్ఛేదకతా సామాన్యం చేతి । సామాన్యలక్షణేత్యత్ర సామాన్యపదార్థస్త్రేత్యర్థస్తేన ఖండం స్వరూపతః ప్రకారీభూతభిన్నం । అఖండం
స్వరూపతః ప్రకారీభూతం । ద్వేధేతి । తథా చ తత్ర సామాన్యపదం ధర్మమాత్రపరమితి భావః । నను ఘటత్వప్రకారకే కఘటవత్తాప్రకారకప్ర
త్యక్షోత్తరం ఘటవత్త్వప్రత్యాసత్త్యా సర్వఘటవిషయకం ప్రత్యక్షం న స్యాత్ । ఇంద్రియసంబంధవిశేషప్రకారకజ్ఞానప్రకారతాపన్నఘటవత్త్వే ఘటే
తరవత్త్వసత్త్వాదిత్యత ఆహ సఖండేతి । ఆదీత్యాదిః తేన ఘటత్వసామాన్యత్వాదిసఖండస్య స్వయమేవ ప్రత్యాసత్తిత్వేపి న క్షతిః । ఫలం పరేతి । తథా చ స్వ
నిష్ఠవిశేష్యకచాక్షుషప్రకారతావచ్ఛేదకీభూతఘటత్వమేవ ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రకారకచాక్షుషం ప్రతి హేతుః । అత్రాపి ప్రకారత్వస్య ప్రతిశేషముఖ్యవిశేష్యతా
కరణాన్న స్వతంత్రస్య విషయత్వం ప్రత్యాసత్తిః । నను ఘటాదేః సుపశ్చాత్ ఘటాంతరస్య తాదృశచాక్షుషప్రకారత్వాయోగ ఇతి వాచ్యం ఘటత్వసామాన్యలక్షణా
యాః సకలఘటానాం ప్రత్యాసత్తిత్వే తత్ర మేవ తత్తత్సంభవాత్ ఏవం దండత్వాదిసామాన్యస్యాపి తాదృశచాక్షుషప్రకారతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకం దండ
త్వాదిమేవ కారణమిత్యత్రాప్యుపపద్యతే న పరంపరాసంబంధేన జ్ఞానత్వస్య తాదృశప్రత్యాసత్తిత్వే ఘటత్వవదిత్యేవం ఫలం । స్యాత్ న తు ఘటవదిత్యాకారకం । స్వ
ప్రకారకప్రత్యక్షం ప్రత్యేవ సామాన్యస్య హేతుత్వాదితి పరాస్తం సను ధర్మిణో చక్షుస్సమవాయేన గృహీతమానస్య ఘటత్వాదేః కపాలికాదిసంబంధేన కాలా
దావపి సత్త్వాత్ తత్ర సత్త్వఖండవిశేష్యకమపి సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నఘటత్వప్రకారకచాక్షుషం స్యాదత ఆహ యేనేతి ప్రత్యాసత్తిః ప్రత్యక్షజనకా । ఇత్యర్థః ।

త్వేనవా తత్ప్రకారకతదాశ్రయప్రత్యక్షే హేతుత్వం న తు తదింద్రియజన్యతావచ్ఛేదకం నియామకం ఇంద్రియఘటేనకారస్య కారణాభావకల్పనే
చగౌరవాత్ తత్తదింద్రియజన్యశకరణకసామాన్యవత్త్వబోధసామగ్ర్యాః సహకారిత్వాపేక్షగౌరవాచ్చ అతిప్రసంగభంగాదికం న స్యాదతో వ్యక్తిం భవి
ష్యతీతి। ఏతేన పరాస్తమిత్యనేనాన్వయః ఏతేన ఇంద్రియసంబంధవిశేష్యకజ్ఞానప్రకారతాపన్నస్య ప్రత్యాసత్తిత్వవివక్షణేన। విశేషణాప
3 దస్య ఇంద్రియసంబంధసమవేతాదన్యత్ర కథమాగ్నేయత్వదోషమాహ ధూమత్వాది ధూమదర్శనాదిత్యస్య పక్షే ఇత్యాదిః హేత్వభావేన
ధూమధర్మికవ్యాప్తిగ్రహోత్తరకలే హేతోరభావేన జ్ఞానే తదింద్రియజన్యత్వస్య అనుక్తేర్దోషమాహ ధర్మిణోతి। ధర్మిణో యోగ్యస్య ఇత్యేతత్ సత్త్వే ధర్మ
స్య చాక్షుషే హేతుర్నిరాకరణ ఇత్యుక్త[illegible]కం దోషవశాదితి బాహ్యత్వాదిధూమజన్య దోషవశాద్ధూమత్వాద్యగ్రహసంభవాదితి చాపి రశ్నకారణాప్రకా
శభ[illegible]వత్త్వేన జ్ఞానప్రకారత్వమావిష్కృతం సామాన్యేన తస్య చాక్షుషే జ్ఞానాపత్తిరిత్యగ్రేణాసంబంధః లౌకికసంబంధస్య అనపేక్ష
ణే దోషమాహ గృహ్యమాణేనేతి ధర్మిణో నయనేన గృహ్యమాణేన సామాన్యేన తర్కః న చ లౌకిక సన్నికర్షవిగమే పిష్టమాత్రం చాక్షు
షత్వాపత్తా విశిష్టాపత్తిరితి వాచ్యం తథాత్వే తాదృశచాక్షుషత్వకసైవ కారణస్య సత్త్వేనోత్తరం సామాన్యజన్యాయా క్షుప్తేః తథా
యా ప్రసంగాదితి భావః నను సామాన్యప్రత్యాసత్తిత్వఘటకసామాన్యత్వవతి ప్రత్యాసత్త్యుత్తదాశ్రయస్య ప్రత్యక్షే న స్యాత ఘటకసామాన్యత్వవతేః సా

తు త్వయా సర్వత్రాం తతో నిత్యజ్ఞానీయతా జ్ఞానవిశేష్యతామాదాయ ప్రకారకజ్ఞానత్వేనం భవాన్ ఏతల్లాభార్థమేవ తత్త్వగ్రాహిదాప్రకారత్వ తత్ప్రకారకోపస్థాపనాదితి భావః
నను జాతీతరన్యోపి స్వరూపతః ప్రకారతాపన్నమేవ తు తత్తదనిత్యఘటాదివృత్తిర్ఘటత్వాదిర్జ్ఞానదశాయాం తత్ర జ్ఞానతత్త్వం దుఘటాదిప్ ఏవ ప్రకృత ఆహ ద్విత్వ
యమిత్తి సామాన్యలక్షణాం నిరూపకం యాన్స ఇతి వ్యుత్పత్తిలబ్ధం సామాన్యజ్ఞానే తత్ర సంపత్తమిత్యర్థః సామాన్యపదార్థలక్షణ్యానుపగమాత్ సామా
న్యేతిరిక్తమాత్రస్య ప్రత్యాసత్తిత్వే తు సామాన్యస్య జ్ఞానీయరూపమపి తదాశ్రయస్య ప్రత్యక్షే ప్రసంగాదపి ప్రత్యక్ష ఇంద్రియసంబద్ధ ఇతి తాదృశ తత్తదింద్రి
యజన్యత్వార్థః తథా తత్తద్వృత్తిఘటత్వాదిప్రకారకచాక్షుషప్రత్యక్షాభిన్నం ప్రతి తదింద్రియ చక్షుః సన్నికృష్టవిశేష్యక తదింద్రియ ఘటత్వాదిప్రకారకప్రత్యక్ష
త్వేన హేతుత్వం అత్రాపి కల్పకారణతాఘటక ముఖ్యవిశేష్యత్వమేవ ప్రత్యాసత్తిః కారణం తు సప్రకారకీభూతసామాన్యాశ్రయనిష్ఠవిశేష్యత్వం తథాతి
న తత్తదనిత్యవృత్తి ఘటత్వస్య ఆసత్తావదశాయాం తయా ప్రత్యాసత్త్యా తదాశ్రయస్య ప్రత్యక్షే సుఘటవత్తిః ॥ యత్తు స్వప్రకారకీభూతసామాన్యవేదనస్య వృత్తి
భేదవత్త్వమేవ సవప్రకారకతాఘటకః సంబంధః తత్తద్ఘటత్వఘటాదేః సత్త్వదశాయామపి తద్వదనస్య వృత్తేస్తత్ర తత్ర ఉపాలాస్య తరత్వరూప త
భేదస్య సత్త్వాదితి తత్సంస్పర్శిత విషయతావచ్ఛిన్నప్రత్యాసత్తిస్తు తద్వదనస్య ప్రసిద్ధికస్య తివిషయతావచ్ఛేదకీభూతలాభవాయ తావదితి ధ్యేయమ్ ॥
తత్ప్రకారక తదాశ్రయ ప్రత్యక్షే తస్య జ్ఞానస్య మాత్రం హేతుః న తు జ్ఞానస్య ఉపలక్షణ ఇంద్రియజన్యత్వం తత్తదింద్రియసంబంధవిశేష్యకత్వం వా తత్రం ॥ ౮

తథా చాలౌకికముఖ్యవిశేష్యతయా సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్నఘటత్వాదిప్రకారకచాక్షుషం ప్రతి సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నచాక్షుషప్రకారతాపన్నఘటత్వా
దికం సమవాయేనైవ హేతురతో నాతిప్రసంగ ఇతి భావః। అఖండసామాన్యవ్యక్త్యభిప్రాయేణ నాశంకతే నన్వితి। సామాన్యతాసంబంధేన ధర్మమాహ నానాధికరణేతి నా
నాధికరణావిశేష్యకప్రత్యక్షకారణత్వధర్మః ఏతేన ఏకమాత్రవృత్తిధర్మస్యాపి సప్రకారకప్రత్యక్షం ప్రతి హేతుత్వాదిదం వ్యర్థం అన్యథా తాదృశ్యాపి న వసనయోరేక
వ్యాప్తిగ్రహమాత్రం తద్విశేష్యస్య పక్షధర్మతాగ్రహాదనుమిత్యనుదయాపత్తేరితి పరాస్తం॥ ఏకవ్యక్తిరిత్యనేనాఖండత్వసూచనం కథమిత్యాశంక్య సద్వ్యక్తివిధ్వంసాభా
వాత్మకం సామాన్యము స్వరూపతథా తాత్త్వికం తదా హేతత్ప్రాగభావాదిః ఏవేతి అనిత్య ఇతి నిత్యత్వేతి స్వరూపేణ తస్య తత్ప్రకారకత్వమప్యాహ తమేవ సత్యాదితి భావః
తాదృశఘటాదికం నాఖండసామాన్యం కింతు సఖండసామాన్యమేవ తత్రాపి యస్య సిద్ధాంతయతి తత్రాపీతి నచ తద్వ్యక్తౌ ఘటత్వాదిప్రకారేణ
తదాశ్రయప్రత్యక్షోత్పత్తిసంభవేన నేదం యుక్తమితి వాచ్యం తద్వ్యక్తికం తదవచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపకత్వమపి తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకత్వ
కిం స్యాపి తద్వ్యక్తిత్వాద్యవిశిష్టసమవాయాదిసంబంధేన ఘటాదిమత్త్వాయోగాదిత్యభిప్రాయేణాహ తథాపీతి సామాన్యస్యేతి తదానంస
ఘటితద్వ్యక్తిస్వరూపసంబంధస్య సత్త్వాత్॥ తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వం ఘటాదిమతి వాచ్యం అలౌకికముఖ్యవిశేష్యతాసంబంధేన తద్ఘటత్వావ
వచ్ఛిన్నప్రకారతాకచాక్షుషం ప్రతి చక్షుస్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకీభూతతద్వ్యక్తిత్వావ...సప్రకారకం విశిష్టవిశేష్యతాసంబంధేనైవ హే

హేతుత్వేషు ఏవ ఇత్యాదౌ సంసర్గవిధయా సంయోగజ్ఞానాదపి సంయోగవత్త్వేన తదాశ్రయస్య ప్రత్యక్షాపత్తిరతః సప్రకారకజ్ఞానత్వేనైవ హేతుత్వం యుక్తమితి వా
చ్యం సంయోగవిశిష్టబుద్ధిసామాన్యం ప్రతి సాంసర్గికతయా సంయోగవిషయతాకజ్ఞానత్వేన హేతుతయా తద్వారణే దేవ తత్ర సంయోగవదితి జ్ఞానాసంభ
వాత్ సాంసర్గికసాధారణతద్విషయతాకజ్ఞానత్వేన తద్విశిష్టబుద్ధౌ హేతుతా స్వీకార్యా. కేచిత్తు తవాపి తత్ర సంయోగవదిత్యాకారకజ్ఞానాభావేన తస్య
సంయోగతత్సంయోగాశ్రయవిషయకత్వస్య ఉభయమపి ప్రత్యక్షాభావాత్ తస్య తస్య తద్విషయకజ్ఞానత్వమాత్రేణ హేతుత్వే సమవాయేన ఘటత్వప్రకారకజ్ఞానాత్
కాలికసంబంధేన తదాశ్రయస్య కాలోపి ప్రత్యక్షాపత్త్యా తత్సంబంధావచ్ఛిన్నతత్ప్రకారకతదాశ్రయప్రత్యక్షం ప్రతి తదితరసంబంధానవచ్ఛిన్నతన్నిష్ఠవిషయ
తాకజ్ఞానత్వేనైవ హేతుత్వం వాచ్యం న తు తత్సంబంధావచ్ఛిన్నతత్ప్రకారకజ్ఞానత్వేన తథా సతి సురభి చందనమిత్యాది ప్రాగుక్తమా[illegible]న నాపి [illegible] నైవ్యాధికా త
ద్విషయతా తత్ర తద్విశిష్టభిన్నత్వస్య కర్తృతా [illegible] సుప్రతీతే [illegible] పత్తేః న చైకసంబంధేన తత్ప్రకారకప్రత్యక్షే దశాయాం సంబంధాంతరేణ తత్ప్రకా
రక ప్రత్యక్షే ఇయం దిశా భవతు [illegible] సంబంధాంతరేణ తదాశ్రయస్య ప్రత్యక్షస్య ప్రతిబంధకః అన్యథా పునరిష్టమేవ తదా[illegible] సంబంధాంతరే
ణ తదాశ్రయస్య ప్రత్యక్షమతః తద్విషయకజ్ఞానత్వేనైవ లఘునా హేతుత్వం యుక్తమితి వాచ్యం సమవాయేన ఘటత్వప్రకారకానుమిత్యనంతరం [illegible] తస్య తత్ర
దేశే ఘటత్వాశ్రయప్రత్యక్షస్య సంబంధాంతరేణ తదాశ్రయకత్వస్య [illegible] వాచ్యతాపత్తేః తాదృశానుమితిదశాయాం సంబంధాంతరేణ ఘటత్వస్య పరామ[illegible]దేవ తత్సంబంధావచ్ఛిన్న

చక్షురాదీంద్రియఘటితసన్నికర్షాణాం ద్విష్ఠానివేశే న చ హేతుత్వకల్పనే గౌరవాత్ స్మరణస్య సామాన్యజ్ఞానదశాయాం చ తదాశ్రయస్య ప్రత్యక్షమంతరేణామానసా
కముత్పద్యత ఏవ ప్రత్యక్షం పి ఘ్రాణాదిలింగాదేస్తస్యోపనయత్వాదిత్యోపనయాత్తాంశవ్యాసాం చ తదను వ్యాపయతి అతిరేకాదినా। అత్ర కల్పితత్వప్రకారకప్రత్యక్షేత్వవచ్ఛి
న్నభిన్నం ప్రతి నిర్వికల్పకాదిసాధారణతద్విషయకజ్ఞానత్వేనైవ హేతుత్వం అత్ర చ కారణస్య సప్రకారీభూతతత్తత్సామాన్యాశ్రయనిష్ఠవిశేష్యత్వం సంబంధః కార
ణాస్యాతు స్వవిషయాభూతతత్తత్సామాన్యాశ్రయనిష్ఠవిషయత్వం ప్రత్యాసత్తిః తథా చ నాతిప్రసంగః కిం చ తేనైవ నిర్వికల్పకోత్తరం జాతస్య ఘటత్వాదివిశిష్టప్రత్యక్ష
స్యాపి యావద్ఘటవిషయకత్వోపపత్తిః ఇష్టత్వాత్। సామాన్యప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతుత్వే తు ప్రథమమపి నిర్వికల్పకోత్తరయా ఘటయావద్ఘటవిషయకం అప్రత్యక్షా
త్వత్ప్రత్యక్షేణాఖిలం బస్య సఘటని ర్నిర్వికల్పకాత్ న చ తద్విషయకత్వతత్ప్రకారకత్వయోః ప్రసక్తిశేషతయా తద్విషయకత్వేనైవ హేతుత్వమిత్యత్రవినిగమ
కాభావ ఇతి। ప్రథమం తద్విశిష్టప్రత్యక్షే సౌరభాదివిశిష్టజ్ఞానానంతరం చందనే సురభి చందనమిత్యాది ప్రత్యక్షే చ సౌరభాదేర్విశేషణతయా ప్రకారకజ్ఞా
నత్వేన హేతుత్వస్య అసంభవాత్। న చ సప్రకారీభూతతత్తత్సామాన్యనిష్ఠా లౌకికవిషయతావిశేష్యతా సంబంధేన తత్తత్సామాన్యప్రకారకప్రత్యక్షం ప్రతి
తత్తత్సామాన్యప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతుత్వం వాచ్యం అతో నోక్తదోషః। కార్యతావచ్ఛేదకసంబంధస్య గురుత్వాపత్తేః। చందనే సౌరభాదిజ్ఞానోత్తరం జాయమా
నస్య సురభి చందనమిత్యాకారకస్య ప్రత్యక్షస్య సౌరభప్రకారకజ్ఞానజనకత్వేన తథాపి వ్యభిచారతాదవస్థ్యాత్। న చ తద్విషయకజ్ఞానత్వేన

తస్మాత్సౌరభత్వావచ్ఛిన్నస్య సౌరభత్వప్రకారకత్వేదాత్మ్యయథా ఘ్రాణజత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి తాదృశమానసత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ విశిష్టపాతుల్యకల్పనా న్నతాదృశం చా
క్షుషయోత్పన్నాః తన్న సౌరభ ము ఖ్యవిశేష్యకజ్ఞానస్య అనుమిత్యాపత్తిరితిస్వాద్యదాదఘ్రాణజాదిస్వరూపస్యైవ పారమార్థికతయా తస్య ముఖ్యవిశేష్యకాను
మిత్యాదిసామగ్రీ పారకదేవతాదానీం తాదృశజ్ఞానోత్పత్తిసంభవాత్ అనుమిత్యాదిభిన్నస్య తాదృశజ్ఞానస్య తత్కతయా పాదయితుమశక్యత్వాత్ వస్తుతోము
ఖ్యవిశేష్యత్వసంబంధేన సౌరభత్వప్రకారకచాక్షుషాదికం ప్రతి తాదాత్మ్యసంబంధేన సౌరభత్వావచ్ఛిన్నాగంధత్వాదినా ప్రతిబంధకత్వాత్ తన్నిరాసః తాదృశసంబంధే
న తద్ధావిశిష్టచాక్షుషంతు స్వరూపావచ్ఛిన్న సౌరభత్వస్య ప్రమరూపం నచ సౌరభత్వప్రకారకత్వేతి వ్యర్థం ప్రమేయత్వాదిః సాక్షాత్ స్వప్రత్యాసత్త్యాతాదృశఘ్రాణస్య రభము
ఖ్యవిశేష్యకచాక్షుషస్య సర్వసమతత్వాపత్తేః తత్రాపి చాక్షుషయోగ్యవృత్తివిశేష్యత్వాపత్తేః గమేతు తన్న ప్రాధేయం నచైవం ఘటాద్యుపనీతచాక్షుషస్యాపి ఘటాదిము
ఖ్యవిశేష్యకత్వసాక్షాత్కారత్వాకారణభావస్యైవ పాదకత్వాపత్తిరిష్టాపత్తేరుపనీతం విశేషణతయోద్భాసత ఇత్యస్యవిరోధ ఇతిశాబ్దం ముఖ్యవిశేషతయా
ప్రత్యక్షచాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి చాక్షుషాదితాదృశసంనికర్షాభావవిశిష్టజ్ఞానత్వేన విషయతయా ప్రతిబంధకత్వాపత్తేః తత ఏవ సత్త్వపిచ్ఛాతలా దిజ్ఞానలౌకిక
స్నికర్షదశాయాం తన్ముఖ్యవిశేష్యకం లౌకికప్రత్యక్షమితిధీయతాం ఘ్రాణం గంధాదేరదృష్టత్వాపత్తేః చాక్షుషాదికం ప్రతి తాదాత్మ్యేన తత్వం గంధత్వ
దినా ప్రతిబంధకత్వం వాచ్యం తథా చ తత్ర లౌకికవిషయతామాత్రం న ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకసంబంధః కింతు ముఖ్యవిశేష్యత్వమితి కల్పకవిషయత

ఠం సామాన్యల (జ్ఞా॥

ఘటత్వప్రకారకజ్ఞానానుత్పత్త్యాపత్తేః తత్రబాధకస్యై కల్పనా ఇతి ధ్యేయం। నన్వేవం ద్వియఘటేన నానాకారకప్రకారకజ్ఞానాభావస్య పరితత్త్వే ఘటత్వప్రకారేణ తదా ప్రత్యయస్యాప్ర
త్యక్షమేవ కథమితి తన్నిర్వాణం కథమిత్యాశంకాయామాహ ఇత్యత్ర తేనియామక వింత్యత్వాత్ హాలపేక్షణీయం ఇతి ధూమా వేచా క్షేత్రావచ్ఛిన్న జనక దోషదశా
యాం గ్రహః కరణాకరణేన ధూమసామగ్రీసత్త్వే బాధావత్త్వాదిప్రకారకం తదా ప్రత్యయస్యాపేక్షం జాయత ఇత్యత తస్య ధూమ (వత్త్వబోధానుసరణం॥ [redacted]
[redacted] సామగ్ర్యంతర కాలే తథా చ తత్త్వవిశేషసామగ్ర్యా ఏవ బాధకత్వేన సాధిని యమ ఇతి భావః కారణాంతరము పేక్ష్య సామగ్ర్యంతరసత్త్వాంతా పేక్షయా॥
ప్రయోజనమాహ ఇతి వేదేతి అంధతమసన్నికర్షాంతర్గతః సౌదామిన్యా సంపాతః తదుత్పన్నయోగః అలోకస్య పర్యాప్తసత్త్వాభావయసౌదామినీ పరత్వం తానుసరణం॥ చర
మం॥ ద్యుత్యం తజ్జన్యబాధే హోత్తరం ప్రవృత్తి ప్రవృత్త్యసామాన్యమధికృత్యాన్వేత్యం॥ అత్రదోషవశాత్ తమోధర్మికస్య వచఃప్తః కరణకారణప్రవృత్త్యవత్త్వాద్ధూమస్యసామగ్రీసత్త్వ
పురస్కారేణ విలక్షణ వస్తుబాధే హేతు దర్శనవారవశాదేవ రంతా కస్యాద్ ఘటత్వావచ్ఛిన్నాకారాదిబాధే ఘటనం తత్ర సమవాయ సమ్బన్ధేనైవ సామగ్ర్యపేక్షా వాచ్యేతి తు విభావనీయం॥
ద్విత్రిక్షణః సాక్షాత్కారస్యోపగమత్వే తద్భావాద్వాసంతానే ఇతి తథా చ తద్దృశబాధే షడ్భావాదనుభావాదాచతతథా వశిత్రత్వకత్వే॥ చక్షురాదీంద్రియాంతర్భావ
వేనా సామాన్యగ్రహస్యాలి హేతుత్వే సాక్షాత్వప్రకారేణ యల్లింగితేన కథజన్యసాకర్షణాయమానస్య సుకరత్వేపి కరణ ఇత్యాదికష్టే షష్ఠీ ప్రవాసను పస్థితయా వర్తతేన
కథమాత్మవిశేషకతావచ్ఛిన్నం సామాన్యప్రత్యాసత్తేరపి శ్లేష్మలనచేప్టమత్తేః బహిరింద్రియసన్నికర్షయోగ్యమాత్రనిష్ఠమనుమ్య విశేష్యతాకజ్ఞానాజనకత్వనియమాత్

అనవశ్థాదికృతత్వాత్ గగనాద్యభావానాంతాదృప్యేణైవ తుల్యత్వపి లాఘవసంభవాత్ప్రభృతి తత్త్వాదిజన్యత్వేన హేతుతాలయాం ఘటత్వాది ప్రకారకత్వతదాశ్రయప్రత్య
క్షత్వస్యకార్యతావచ్ఛేదకత్వేగౌరవాపత్తేః సురభిచందనమిత్యాదికః సౌరభత్వావచ్ఛిన్నవిశిష్టకప్రత్యక్షస్యానురోధాదేవ సౌరభత్వావచ్ఛిన్నలక్షణాయాః ప్రకారత్వాదిత్యాహుః
సామాన్యలక్షణప్రత్యాసత్తిః కింతు తజ్జ్ఞానం తదా జ్ఞానలక్షణాయాః ప్రత్యాసత్యాః కోऽపి భేద ఇత్యత్ర విశేషణం తతిసామాన్యలక్షణాదెల్యర్థః కిన్తర జ్ఞానలక్ష
ణాత సైవతి ప్రత్యాసత్తిరత్యనుపజాతే ఘటాదశబ్దరూపకారణబాధాభావే తదాదేవప్రత్యాసత్త్యాభేదవాహవారఇతి భావః అతఏవేతి జ్ఞానలక్షణోऽస్వకారాదేవ ప్రతియోగధాయత్ర
సౌరభత్వజాత్యుపస్థిత్యనంతరం సురభిగంధ ఇతి వతుసురభిచందనమితాప్యకారకం సౌరభత్వప్రకారేణ చందనస్యభ్రమాత్మకం చాక్షుషం తత్రసౌర
భత్వజాతేర్భానం నసాంభవతి తత్ర సురభిగంధస్యభాన సంభవేం సామాన్యలక్షణాయాః స్తత్సప్రకారకత్వ దాశ్రయాప్రతియోగిం
ప్రతియోగితాయాం సౌరభత్వప్రత్యాసత్తేరారోపితావచ్ఛేదకతయైవ సౌరభజాతేర్భానంచభవిష్యతీతి సంభావనీయం
చక్షుషా బహిరింద్రియతేన స్వాయోగ్యవమనుభవవిశేషక జ్ఞానాభావకత్వనియమాత్ పూర్వాన్యవస్థిత స్వసురభిగంధ
స్యభానాసంభవభ్రమో రత్తావతద్గతజాతేరపి భానాసంభవాదితి భావః ఇత్తాంవ తాంవదివదేవ భ్రమాంతకస్యైవతద్భు
ద్ధావసాయస్యభవతిగ్రహః యత్తు జ్ఞానస్యతదింద్రియజన్యత్వం నియమవశమితి పూర్వపక్షతే నాయం గ్రంథః తథా
చ సౌరభత్వేన సౌరభస్యలక్షణం తరం జ్ఞానాయామ్ సురభిచందనమితాప్యకారకచాక్షుషప్రమాణాం సా

యోరనన్వితరదేశసంబంధా [redacted] దరననుగమసర్వస్వరూపసంబంధేన తాతుతా స్థల ఎవస్వరూపస్మిత తావల్ ప్రకారతా నిర్విషయత్వం వాతాదేశసంబంధాభావా
త్పత్తిస్తు రఖిదండదనమితాన్వయితా ఘటోవిదండనాంశే ప్రకారత్వే ప్రకారభవతామతే విశేష్యతా నత్వవధి శేత్వ్యక్తి ప్రతిబంధకస దసవాదవయా చేష జ్ఞానం నసౌ రభసమువ్యాపి నే
ష్యకం ఇత్యపినవదంతి తత్త్రింత్యంశే ధిత్తు ఘటత్వపటత్వాదీనాం తద్విషయక జ్ఞానానాం వా బివాసం ప్రత్యాసత్తిత్వే కార్యకారణభావానంత్యప్రసంగాత్ స
వత్రనిత్యజ్ఞానే వృత్తేరప్రత్యాసత్తిత సామాన్యసావశ్రయ విశేష్యకప్రత్యక్షే తావచ్ఛిన్నం ప్రత్యాసత్తిధుద్ధిపృత్తే త్వేన హేతుత్వం సావశ్రయ విషయక ప్రత్యక్షేత్వ
హేతు నిత్యజ్ఞానవృత్తేర్జ్ఞానవదాసత్తావచ్ఛయత్వం చిత్సన్నికర్షాయాత ద్గ్గాచరనవికల్పకేసత్వాత్తదుత్తరం సావిజ్ఞాసపత్తేః అతః సావశ్రయవిశేష్య
కత్వానుసరణం॥ సావశ్రయస్తు విషయతయా ఘ్రాణ్యకేనచ తదజ్ఞానస్యకేన శ్రయత్వ విశేషాత్ ఘటఇత్యాకార ప్రత్యక్షేకాలే పటత్వేన పటస్యాపి ప్రత్య
క్షాపత్తేః పటత్వజ్ఞానదశాయాం మాష్టాపత్తేః అనవధా విశేషణజ్ఞానే విరహాదేవ తదసంభవాత్ అనాపి ఘటత్వేన ఘటస్య ప్రత్యక్షదశాయాం తాదృ
ప్యేణైవపటాదే ప్రత్యక్షపత్తేః ఘటత్వప్రకారేణ పటాదిగోచరసర్వప్రమతయా తజ్జనకదోషవిరహాదేవ తస్యాప్యసంభవాత్ అనవధాతు ఘట
త్వాది సామాన్యజ్ఞానస్య ప్రత్యాసత్తితాయాం ముపి ప్రవృత్త్యఘటత్వయోరుపస్థితే ప్రవృత్త్వేన ఘటప్రత్యక్షదశాయాం ఘటత్వేనాపి పటప్రత్యక్షాప
త్తేః దుర్వారత్వాత్ తాదృశదోషసత్త్వేచ తథావిధభ్రమస్యేష్టత్వాత్ నచ వినిగమనావిరహాత్ గగనాదీనాం తత్త్వత్వం యోగ్యభావవృత్తినాం ఘటత్వవృత్తి
త్వేన సావశ్రయ విశేష్యకప్రత్యక్షం ప్రతి హేతుతాపత్తిరితి కాధ్యాగగనాద్యభావానాం అనవగాసిద్ధత్వాత్ కార్యమాత్ర హేతుతాన్నర జ్ఞానస్య సావశ్రయప్రత్యక్షే వి:
భావా త్వ

ఘటాదీనాం విశిష్టబుద్ధిః పరశూదిశవతయాలక్షితుథూతస్య ఘటత్వాదిప్రకారేణ ఘటాద్యజ్ఞానసంభవాదానంతరమనలాపత్ (నత్వ) తంనిర్వికల్పకోత్పత్తరం విశేష్యవిశే
షణంబుత్పాదిక్రమేణాపిఘటత్వాదిత్యాకారకప్రత్యక్షేణసత్యత్వమ్ష్టత్వాద్జాత్యాకారనిష్ఠప్రకారతాయాః కించిదవఛిన్నత్వనియమాభావాత్ గుణాకర్మణోరంతిరకాయన్నత్వ
కారతావనుబంధానాదినిర్వికల్పకస్యప్రత్యక్షత్వత్వస్యవిషయిభూతఘటత్వాద్యుపధానేనతస్యప్రత్యక్షత్వవిషయానుపపత్తేరనజ్ఞానాదిప్రత్యక్షస్యఅతశత ప్య
యావిషయోపనాయకవిశేషణదేవమనఃసన్నికృష్టస్యాపితస్యాతీంద్రియత్వాత్పగమాదిలిపాద్యంసత్యపినకశ్చప్రత్యక్షంసామాన్యంప్రత్యేకలక్షణత్వాదిత్ [redacted] నేవ
నిర్వికల్పకత్వనాపితాదాత్మ్యసంబంధేనవిశేషణత్వకల్పనాదేవనిర్వికల్పకస్యప్రత్యక్షతాభావఅన్యథానుపపత్త్యాదినిర్వికల్పకస్యస్వవిషయాభావానుమానత్వాద్యుపధానేనస
త్వాత్మకసాక్షాద్రూపసంబంధతాపత్తేః సుఖత్వాస్యనిర్వికల్పఇవసుఖత్వాపిలౌకికస్యైవమనఃసన్నికర్షస్యసత్వాత్తదుపధానేనతన్నిర్వికల్పకస్యప్రత్యక్షేణాదర్శనాభా
వాదితియత్తుఘటాదిప్రకారకప్రత్యక్షంప్రత్యేకఘటాదిజ్ఞానత్వేనహేతుత్వఘటాదివిశేష్యకఘటాదిప్రకారకమిత్యాకారకమానసోపనీతభానంనస్యాదితితన్న
ఘటాదిధర్మికప్రవృత్తావచ్ఛిన్నసంసర్గప్రకారకవిశేషణాదేవమానసనిరూపఘటాదివిశేష్యకత్వేనఘటఇత్యాకారకస్యబాధఃకార్యతాప్రతిబధ్య
మానసప్రత్యక్షస్యాసత్వప్రసక్తే [redacted] త్యాభావాన్నచైవంఘటత్వనఘటాదేరనుపస్థితిదశాయామపితద్విశేష్యకంమానసప్రత్యక్షంస్యాత్తథ్యమనో
సంభావ్యానస్యాతదానిమపిసత్త్వాదితివాచ్యంఘటప్రకారకప్రత్యక్షత్వస్యఘటనిష్ఠలౌకికవిశేష్యతాకప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్నకార్యతయాతదవ

శ్రీం సామాన్యలక్షణాబీజం

మాన్యప్రత్యాసత్త్యా న కభయవస్యభానస ంభవకిశారణశ్చాతిస్వస్యైకభత్వవాచ్యే స్వస్యతిభానాదతోజ్ఞానలక్షణాప్ర[illegible]ధర్మప్రత్యాసత్తిరితి మతం
తన్నదిదం జ్ఞానస్య విత్రయివిషయత్వేనోపస్థితత్వప్రహ్యం సురభిగంధస్య పలత్వభానాసంభవేన సౌరభత్వజాతిపశ్చాత్తానుసరణస్య సందర్భవిరో
ధాపత్తేః ఏతత్ప్రదంతేల్పవా(యద్యపి ఘటత్వాదిప్రత్యక్షే లౌకికప్రత్యక్షే వానత్రోపచరజ్ఞానలత్వేన జ్ఞానలక్షణయాపి తత్త్వం ఘటత్వాది
పె నిర్వికల్పకే ప్రత్యక్షే ఘటత్వాది సామాన్యలక్షణాజన్యఘటత్వాదిప్రత్యక్షే వర్తమానాలౌకికత్వాపి లౌకికాలౌకికసాధారణం ఘటత్వాదిప్రకారకప్రత్య
క్షమాత్రం ప్రతి విశేషణతావదిజ్ఞానకత్వేన హేతుత్వం ఏతత్పదార్థ మిశ్రస్య ఘటత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రకారకప్రత్యక్షస్య ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వాదినిర్వికల్పకం
వినానుపపత్తేః తత్సిద్ధిరప్యావశ్యకీ స్థానాన్ [illegible] భూతవస్తుమాత్రస్యైవ త[illegible]త్వేన ఘటత్వాదిరూపేణ తత్ప్రత్యభిజ్ఞానానురోధేనైవ ప్రకారప్ర
8 కారకవిశేషణాభావస్యాపి భ్రమపితత్వాత్ నచైవం జన్యసవికల్పకస్యైవ ప్రత్యాసత్తిత్వమితి ప్రాచనగాథావిరోధః తత్సవికల్పం చ లౌకికసంబంధఘ
టితాదిరూపేణ తస్య విశేషణానిరూపసంభవాత్ ప్రత్యక్షాదిప్రకారకాఘటాదిరూపేణ యస్య తత్త్వపి ఘటత్వాదిప్రకారకాలౌకికప్రత్యక్షేన
[illegible] యేన ఘటత్వాదినా తత్త్వఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రకారకప్రత్యక్షం ప్రతి ఘటత్వాదిప్రకారకత్వేన తత్ర ఘటాదిరూపేణయనస్య హేతుత్వాత్ అత ఏవ ఘట
ఘటత్వయోర్నిర్వికల్పకోత్తరం ఘట ఇతి ఘటత్వస్యైవ ఘటత్వేపి ఘటస్య వైశిష్ట్యావగాహి ॥ ప్రత్యక్షం న ద్రవ్యత్వఘటత్వాదిప్రకారకం కైవ=

త్వసాశసంసేధనా ద్వింగ్యత్వాదుక్తౌ శ్రుత్యా నిష్ఠతయా తేజస్స్వేన సాకర్యాత్ప్రులా మవల్లాగులవత్త్వమేవ పశుత్వం తన్నృమోపాధిత్వేన వృక్షాదిసమం తుల్యవిత్త్వే వేశ్యతావ
భావాళతాదృశోపాధివిశిష్టధర్మిణో ప్యవపశ్చేః శక్తేస్స్వకారాదితిభావః పృథివీత్వాదిప్రత్యేకవాచ్యాయ ఇనా నైవ పృథివీమాత్రవృత్తేర్వా పశుత్వం జాతిః పశు
పదశక్యస్యాళపితాసు వర్ణాస్స్య మైత్రైత్రశసాపితైర్జస త్వప్రవాదస్యతేజాభాసోపష్టం ధశతయా పుష్పపత్త్రం తదాహ అండాదతి। యుజేతే త్వాదౌ శక్యత్వ
ప్రకారేణాసుటాదౌ అడః శక్తిప్రవోద్వాగవిషయం శంకా కర్యమిత్యసవంతుమో ధె యోగ్యతా బలా త్వా దూప్పేనా పూర్వపక్తిలాభస్య పక్షైర్వణేపమానాత్వాది
తిభావః శక్యలింగాదిశక్తేస్స శక్తైర్గం గకారాదేశకారేణ శక్తిప్రవోదపరకాశక్యస్యమోభానుపపత్తేస్త్రష్టం శితుమాశక్యతావదాహ పక్షేతి। పశక్తత్వా స్యాయమ
తేనాస్యాయమతేనసమర్థనం చేత్యసవశసః శక్తిత్వనేనసూచితః యద్యపి గోపదస్యనానార్థత్వేన యత్రప్యశక్యత్వప్రకారేణ వాశక్యన్యద్రియత్వప్రకారేణేంద్రిః త్వ
యస్యానాబోధకం గోపదం తత్ర వాశక్యతాపదరుపాధితయా తద్విశిష్టవాక్యేన శక్తేః పరేషామపి స్వకారాద్గవాదిపదేష్వపీతి మూలం తదభిప్రాయేణాద్వైవసంగచ్ఛతే
తథాపి లాఘవేనహోతాపదిశక్తేర్గవాదిపదలక్షణాయామేవాశక్యతావదిప్రకారకబోధోపపత్తే నవాశక్యతావదివిశిష్టగోపదస్య శక్తిగ్రాహకదిత్యాశయోనతా
దృశాభిప్రాయేణమూలస్య నోపపన్నత్వాత్ అత్రగోపదం గోపదం గోత్వవదిత్యాకారకశక్తిజ్ఞానస్యైవ శాబ్దబోధహేతుత్వాద్గోత్వప్రకారతావదాద్వైవ
చతత్రసమానప్రకారకత్వేన హేతుత్వసంభవాద్యదాశ్వతమూలం సమ్యగితితు ప్రైథిళ్యాః యద్విశిష్టజ్ఞానమితి జనకయత్ప్రకారకజ్ఞానమిత్యర్థః

శం. సామాన్యలక్షణా

ఇత్యభావక కేవలాన్వయిన కి సంప్రాప్త్యత్వేపి లఘువ్యాప్తి మహా. నాన్యోన్యసంబంధితే తి ॥ అత్ర వచ్ఛేదకత్వం స్వరూపసంబంధ ఇతి హృదయం ॥ ప్రాగుక్తావచ్ఛేదకత్వఘటనయా నఘురుత్వావకాశః

అనన్వంప్రతి [illegible] హేతుభూతస్య ఘటాదిజ్ఞానస్య విశేషాదేవ అనుపస్థితఘటాదే విశేష్య విధయా మానసగ్రహసంభవాల్లఘుయాద్య వృత్యాదిమా
నసన్నికర్షం ఘటంజానామిత్యాద్యాకారనియమాత్ ఇత ఏవ ప్రాపనీతం విశేషణాతయైవ భాసత ఇత్యభిధాయ మానసే తు నాయం నియమ ఇతి ప్రాచీనైశ
పుస్తకమిత్యలంపల్లవితేన ॥ వ్యాప్తేః సామానాధికరణ్యరూపత్వే పరామర్శ సంభ్రమతాపపత్తిరతో భావా ధర్మా మహా ॥ ధూమేత్యాది ॥ లాఘవాదా
9 హ వహ్నిమదితి ॥ నచ కేవలాన్వయిన వ్యాప్తిప్రవృత్తిరతస్సమానసైన వ ప్రశక్తేః స్వరూపాదితి ॥ నవేతి సామానాధికరణ్యరూపలక్షితస్య భూమత్వాదేః సకలభూమ
నిష్ఠత్వాదితి భావః ॥ వ్యాప్తైర్నాస్తాత్వ ఇతి ॥ సామానాధికరణ్యస్వరూపత యోత్యాదిః తత్ర పర్వతీయ ధూమే ॥ అథానుభవస్మరణాయోః మానసప్రకారకతా మాత్రేణహే
తుహేతుమద్భావే పూర్వాగృహీతస్యాపి స్మరణే ॥ నాసంస్యాదితి స్మృతేరగృహీతగ్రాహిత్వేన తన్మతే ప్రమాణోపపత్తిరిత్యన్యథా యోజ రుతి రతృ సుభవేతి
అత్రరకత్ర సత్తేరివ రత్ర అనుభవస్యాపి నాస్తి దేవశాబ్దధీజనకత్వే హేతుపదం యథా శ్రుతార్థకమేవ ఇత్యభిధాతు ప్రయోజకపరం తద్బోధ్యం ఏవమితి ॥ సా
క్షప్రకారేణా సోధశ్రీ శక్తిగ్రహస్య శాబ్దధీ హేతుత్వ ఇత్యర్థః ధర్మిశక్తిసత్వేపి తద్విషయకత్వస్య శాబ్దధీజనకతా నవచ్ఛేదకతావలత్త్రాశక్యత్వ
వశేష ఇతి కుబ్జశక్తివాదినః శ్రీకరస్యమతమనుస్మృత్యపరిహరతి జాతావత్యాదిః జాతి విషయకత్వనైవేతి జాతి ప్రకారకత్వనైవేత్యర్థః తేన ముఖ్యావిశేష్యస్య
సమానప్రకారకత్వేనే హేతుత్వస్య న విరోధః ॥ అనుభావయతి శాబ్దబోధం జనయతి ॥ తదర్థానవ జాతి శక్తివాదార్థాః ॥ కస్యచిన్మతమాహ పరోపదితి పడు

శాబ్దస్య చోత్పత్తేరితి భావః అత ఏవ ఇంద్రియసన్నికర్షాదేర్నియామకత్వాదేవ తద్ధ్యానాదర్శనం విశేషణతావచ్ఛేదకజ్ఞానానర్థకం ॥ నను విశేష్యాదిసన్నికర్షేపి దండత్వ
దండయోః నిర్వికల్పకోత్తరం దండే దండత్వస్య చ దండత్వాదౌ తదంశే చ విశిష్టప్రత్యక్షోత్పత్త్యా అవశ్యం దండత్వాదినా తద్ధండాదే విశిష్టబుద్ధౌ విశేష
ణతావచ్ఛేదకీభూతదండత్వాదినా తద్ధండాదేః జ్ఞానస్య హేతుః ఏవం చ దండో రక్తో న వేతి సంశయోత్తరం రక్తదండవానితి విలక్షణబోధానుత్పత్త్యా త్రివిశేషణతా
వచ్ఛేదకప్రకారకనిశ్చయో ఽవశ్యం హేతురతిరిక్త ఇత్యస్య చేతి స్న తౌ వ్యభిచారాత్ తాదృశజ్ఞానవిరహే ప్రత్యక్షేతరత్రైవ తు తత్సంభవాదాహ ప్రత్యక్ష ఇతి ॥ విశేషణతావచ్ఛేదకాం
శే ధర్మితావచ్ఛేదకానత్వా సంబంధాద్విశిష్టవైశిష్ట్యబుద్ధేర్వ్యత్యాదాదాయ ముదాహృత్య దివిత్యేయమాహ దండదండి సంయోగవానితి యత్కించిదితి తదావధిశేణ
వ్యక్తేః పూర్వమభావేపి న క్షతిరితి భావః వ్యక్తిశేషేణ ఘటాదేరన్వయే న ఘటత్వాదినా ధర్మేణానుమితేర్దృష్టాంతత్వసంభవాదాహ విశేషణజ్ఞానే త్వ
న హేతుత్వే సత్యపి నిరస్తత్వాదిత్యగ్రేణాన్వయః విశేష్యజ్ఞానాదేరప్యపదేన సంబంధజ్ఞానసంగ్రహః కారణతావచ్ఛేదకప్రత్యేతి తథా చ తద్విషయప్రయోజకత్వ
మితి భావః విశేష్యధర్మయోర్హేతుత్వే వక్ష్యమాణోత్పత్తేరాహ మానాభావేనేతి ఏతేన మానాభావేన నిరస్తమిత్యన్వయః నను సామాన్యలక్షణాజన్యజ్ఞానే
సంనికృష్టఘటాంతరస్యాపి విశేష్యతావచ్ఛేదకస్య ప్రాగనుపస్థితత్వేన విశేష్యజ్ఞానస్య హేతుత్వే దుర్ఘటం ఘటత్వావచ్ఛిన్నజ్ఞానం చేతి నిర్వికల్పకం [illegible] అనుప
స్థితం సావచ్ఛిన్నం సప్రకారకం తథా చ తత్రానుపస్థితఘటాదేస్త్వప్రకారకం ప్రత్యక్షం ప్రతి హేతుత్వం వాచ్యం అతో వినాపి ఘటత్వస్య జ్ఞానం ద్ర
వ్యత్వాదినా సామాన్యజ్ఞానే ద్రవ్య [illegible] తు న ప్రత్యక్షోత్పాదేపి న వ్యభిచార ఇతి భావః ॥ నన్వేవం మేయత్వసామాన్యలక్షణయా ఘటత్వపటత్వాదిః
వేతి విషయతా తత్రైవ యావద్ఘటస్య ప్రకారకం జ్ఞానమతో నైకదా ఘటః ఘటత్వాదిసామాన్యజ్ఞానస్య చ సంనికర్షా

[illegible]

శ్రీం సామాన్యలం వ్యాంజా॥

తేన నిత్యజ్ఞానేన వ్యభిచారః పరిశేషాంత వ్యర్థవిశేషణాత్వేన దూష్యం యోతి భావః। తద్ధి సాధ్యత్వం విషయతాయ సంబంధావచ్ఛిన్నం గ్రాహ్యం నాతః పరేషామిత్వ
రజ్ఞానస్య జనకత్వసిద్ధ్యా ప్రవృత్తి ధూమం తత్తం ధూమాభావవత్త్వాదిజ్ఞానం వినాపి తద్విశిష్టప్రత్యక్షోత్పాదాద్వ్యభిచార ఇత్యత ఆహ అభావవత్త్వేతి అత్ర సర్వథా విసా స్పృధా
వత్త్వప్రత్యక్షజ్ఞానస్య మతాంతరే సత్యభావవత్త్వావిశిష్టప్రత్యక్షస్య ప్రసంగాత్ తత్తద్వ్యక్తి తత్ప్రకారతాకజ్ఞానం ప్రతి జ్ఞానత్వేన హేతుత్వే గౌరవాదితి భావః। యత్వతత్త్వయో
10 రననుగమాదావావశ్యకమతి వహ్నిర్నిలక్షణజ్ఞానత్వేన ఇత్యర్థః వ్యైలక్షణ్యాంచ అనుమితిత్వం నాంతః పూర్వవద్వ్యభిచారః అత్ర వహ్న్యంతరజ్ఞానజనకత్వేన
సిద్ధసాధనం న చ వహ్నిత్వేన గుంజాదేర్ధూమవ్యాపకత్వగ్రహాత్ తత్రం జాయమానానుమితేర్వహ్న్యంతరజ్ఞానజనకత్వ బా ధాత్ తత్రైవ ప్రకృతవహ్నిజ్ఞానజనకత్వసాధ్య
ర్థం సామాన్యలక్షణాస్వీకార ఇతి వాచ్యం గుంజాయాం వహ్నిత్వగ్రహాస్యత దధినానుమితేశ్చ గురుమతే అసంభవాత్ ప్రామాణ్యవాదాయ్యాతఖ్యా వా దత్తలి వా తద్వ్యక్తి
రయం దోషాదం ధూమ ఇత్యాద్యనుమితౌ విశేషణతావచ్ఛేదకీభూతత్వదండభానార్థం సామాన్యలక్షణోపపత్తేరావావిశిష్టేత్యాది। విశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారక
జ్ఞానవిరహేపి సురభిచందనమిత్యాది విశిష్టవైశిష్ట్యబుద్ధేః స్వాదత్తలిహావస్తుత ఇతి తథా చ తాదృశబుద్ధేః ప్రత్యక్షాదినియతత్వేన తదానీం ప్రత్యక్షాదిసా సన్నవం
మగ్రీవిరహాదేవ న తాదృశజ్ఞానమితి భావః। విశేషణతావచ్ఛేదకాదినామిత్యాదిపదేన విశేష్యాదిసంగ్రహః తాదృశం విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహినుమిత్యాదిత్యర్థ తిం
తాదృశ ఇత్యగ్రే వ్యత్యాదయేన అనుషజ్యతే తాదృశవ్యాప్యా విశేషణతావచ్ఛేదకరూపేణ అయోన రూపేణ వ్యాపకతాయాః శక్త్యా గ్రహాః తేన రూపేణోపస్థిత అనుమితేః

యెద్ధర్మిభానార్థం ధర్మితావచ్ఛేదకప్రకారకం శబ్దబోధవజ్ఞానం హేతుశస్తుకృతం సామాన్యలక్షణాయాం తత్ర తత్ర పక్షధర్మతేతి। అవివాదాదిత్యస్య సామాన్యప్ర
త్యాసత్త్యావిత్యాదిః। అవివాదమేవ వివృణోతి తద్ధర్మేత్యాది॥ ప్రకారతేతి। యథా ధూమసామాన్యప్రకారకత్వేనైవ హేతుత్వం నతు తద్విషయకత్వమాత్రేణాత
ధూమత్వమధస్తాత్ ధూమత్వేనేతి తదవచ్ఛే[redacted]దనేత్యర్థః। తేనన్యూనత ధూమతావచ్ఛేదేన వహ్నివ్యాప్యతానిశ్చయస్య ధూమత్వప్రకారకత్వేఽపి తదుత్తరం ధూమో
వహ్నివ్యాప్యో నవేతి సంశయః। తాదృశనిశ్చయో న ధూమత్వస్యావచ్ఛేదకతావగాహనాత్ ఇయత్తు ధూమత్వేనేత్యస్య ధూమత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా
కేత్యర్థః॥ కరణేనైవ ధూమ ఇతి తత్పూర్వం వహ్నివ్యాప్యో ధూమః సుందర ఇతి ధూమత్వసామానాధికరణ్యేన వహ్ని[redacted]వ్యాప్తినిశ్చయేఽపి వహ్నివ్యాప్యో ధూ
మః సురభిరితి ధర్మధర్మికవ్యాప్యభావజ్ఞానోదయాదవచ్ఛేదకతావగాహాన ఏవ స్య ప్రతిబంధకతావదిత్యస్యత్రావిస్తరం వ్యాప్తిజ్ఞానం వ్యాప్తినిశ్చయః
ప్రసిద్ధ ఇతి ధూమతావచ్ఛేదేన వ్యాప్తినిశ్చయస్యైవ విరోధినః సత్త్వాదితి భావః। తద్విరోధితయా ధూమో వహ్నివ్యాప్యో నవేతి సం[redacted]దేహావిరోధితయాఽసః
సః సందేహానుపపన్న ఇత్యస్య ధూమ ఇత్యాదిః। తథా చ కృతం సామాన్యలక్షణాయేతి భావః। ననులాఘవాత్తదభావనిశ్చయత్వేనైవ సమానవిశేష్య
తప్రత్యాసత్త్యా తద్వత్వబుద్ధిం ప్రతి విరోధితావన్నైవమతస్తత్ప్రతిబంధ్యమాహ కధమిత్యాదినా ప్రతిబధ్యా దిత్యాసమానధర్మికస్యైవ జ్ఞానస్య విరోధిత్వ
పాధికం తైజసం జలీయం చ రూపం వాయుతామభావవ్యాప్యమిత్యేవం న[redacted]నాఽయో రూపం వాయుతామభావవ్యాప్యం నవేతి రూపవిశేష్యకః సం

ఽకమయం ఘటో ద్రవ్యం న వేత్యాదిసంశయానుపపత్తిప్రసంగాత్ అతతశ్చ సామాన్యజ్ఞానాత్తి

ఘటపటాదిపూర్వానుపస్థితయా వద్వ్యక్తేర్నిర్వికల్పకోత్పత్త్యా పుత్రశాలక్షణే ఘటాదౌ ఘటత్వాదినిశ్చయే బాధకాభావేన తదుత్పత్త్యా సామాన్యజ్ఞానస్య
తన చేష్టాపత్తిరితి ధ్యాసత్తి ప్రమేయత్వాదిసామాన్యప్రత్యాసత్తిజన్యజ్ఞానోత్ప[redacted]యత్వస్త్రైవ దుర్గ్రహో మేయత్వసామాన్యలక్షణాయా ఘటత్వజ్ఞానోత్పాదకాతితద్వ్యావృత్తిధర్మస్యాపి నిర్వికల్పకజన్యతాధుత్తరక్షణం ఘ
టే ఘటత్వస్యైవ ఘటత్వేపి తద్వ్యావృత్తిధర్మాణామయుక్తత్వం ఖ్యానం సామగ్రీసత్త్వాత్ తథా చ ఘటత్వాంశే అస్య ప్రకారకజ్ఞానాసంభవాన్నయోపజ్ఞాన
పత్తిరితి చేత్ తత్స్వభావం ఘటత్వాంశే ధర్మాంతరప్రకారకస్యైవ తదంశే లక్ష్యప్రకారకస్యాపి జ్ఞానస్య సామగ్రీసత్త్వేపి నిత్యోత్పత్తిసంభవాత్ జాతిమాన్ ఘట
ఇత్యాదిప్రత్యక్షే సమానాధికరణభిన్నఘటత్వాదిప్రకారకజ్ఞానం ప్రతి నిరవచ్ఛిన్నఘటత్వాదివిషయతాకజ్ఞానత్వేన హేతుతావత్ అన్యథా ఘటాంశే
ఘటత్వమివ ఘటత్వాంశేపి జాతిత్వమవగాహమానస్యైవ జ్ఞానస్యోత్పత్త్యా జాతిమాన్నిత్యేవ ధీః స్యాన్నతు జాతిమాన్ ఘట ఇత్యాకారకేతి చేత్ తత్స్యైవ
కజనకత్వమితి సామాన్యప్రత్యాసత్త్యా నిర్వికల్పకోత్పత్త్యా ఆవశ్యకత్వాత్ తత ఏవేతి సామాన్యజన్యజ్ఞానే వ్యభిచారాభావ విశిష్టజ్ఞానం కారణమిత్యర్థః
సనుభవజ్ఞానస్య సంశయహేతుత్వమాధావాదసంభవికల్పధూమాదినా ముజ్ఞానే పి తద్ధర్మికసంశయోదయవిప్రతిపత్తి వ్యర్థం ప్రత్యాసత్తిః కల్పనమత
ఆహ తద్ధర్మిత్వాదిసంశయ ఏవేతి సంశయస్య ప్రత్యక్షరూపతయా ధర్మేంద్రియసన్నికర్షం వినా తదసంభవాత్ సంశయతావచ్ఛేదకసంభవాదితి భావః సనుసంధ

శేష్యతావచ్ఛేదకం తదంతర్భావేన సమానధర్మికనిర్ణయస్సంభావనావిరోధిరూపాన్తరేణ రూపవత్త్వేన శేషకని[redacted]ర్ణయస్తేన సంభావనాయా విశే
ష్యతావచ్ఛేదకం యత్ప్రసిద్ధరూపభిన్నత్వం తదంతర్భావే[redacted]ణ తస్సంభావనోऽస్త్వితి చేత్ యది చూర్ణ్యయా తదా తత్తద్భావేనాపి నిర్ణయమా
హాప్రసిద్ధత్వాదిప్రసిద్ధరూపభిన్నం సవర్ణం సరూపమితి నిర్ణయేऽపి సత్త్వేన రూపం వాయుం వృత్తిం న వేతి పర్యవసితో రూపం వాయుం తదభావవ్యభిచారి న వే
త్యాకారకస్సందేహో నైతాదృశ ఇత్యత ఉక్తం రూపభిన్నమితి ఉక్తశేష్యతావచ్ఛేదకవిధేయయోరైకశ్యేన ప్రసిద్ధరూపభిన్నం యద్రూపభిన్నం సవర్ణం న
రూపమిత్యాకారకస్య విశేషదర్శనస్య సంభావనాదావద్రవ్యం[redacted]రసాదివేతి అత్రాపి ప్రసిద్ధత్వాదేః సంబంధే ప్రసిద్ధరూపభిన్నం యద్ద్రవ్యం రసాదివ
త్తత్సవర్ణం న రూపమిత్యర్థః తేన సంభావనాధర్మి[redacted]లాకాంతర్భావలాభః రూపత్వకోటిశేష్యసంభవనాయాం రూపభేదనిశ్చయోऽనయా ధర్మం భిన్న
విషయకతావచ్ఛేదకంతు రూపతదభావనిశ్చయ ఏవేత్యభిధానే ప్రారూపతదభావాదితి తస్య ఇతి ప్రసిద్ధరూపాంతరేణ రూపత్వస్సంభావనాయా ఇత్య
ర్థః న నైతాదృశసంభవనావిరహ[redacted]దశాయాం రూపం వాయుం తదభావవ్యభిచారి న వేతి సంశయో ప్రసిద్ధ ఏవేత్యత ఆహ తదా నమితి తదానీం
సంభవనావిరహదశాయాం ప్రసిద్ధరూపే వాయుం తదభావవ్యాప్యత్వనిర్ణయ ఏతాదృశానుభవే విప్రతిపన్నం ప్రత్యాహ అతిరి[redacted]క్తేతి తద్ధర్మికత
దభావనిశ్చయాభావత్వేన హేతుత్వమపి ప్యేషు సంభవనావిరహవిశిష్టతాదృశనిశ్చయాభావత్వేన హేతుతాయాం గౌరవాదిత్యర్థః తత్ర ప్రవృత్తినిర్ణ

శయోర్న స్వోత్కరూపమాత్రవిరోధివ్యాప్తినిర్ణయాదతః సమానధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకజ్ఞానస స్యైవ విరోధిత్వం వాచ్యమితి భావః నచైతి వాచ్యమి
త్యత్ర నోక్తసంభావనయేతి పార్థివాదిరూపభిన్నరూపం న వేత్యాద్యాకారకసంభావనయైతత్వఘటనా తథా నిర్ణీతవ్యాప్తికే ష్వ ష్టి రూ
12 పేషు వ్యాప్తిసందేహః సంభావనవిరహా విశిష్టస్యైవ సమాన [redacted] ధర్మిణః నిశ్చయస్య ప్రతిబంధకత్వాదితి భావః నన్వేవం ప్రసిద్ధధూమ ఏవ వ్యాప్తిని
శ్చయే పి తద్భిన్నధూమాతిరిక్తధూమో వహ్నివ్యాప్యో న వేతి సంభావనయా వధూమో వహ్నివ్యభిచారీ న వేతి సంశయసంభవాత్ కృతం సామాన్య
లక్షణయేత్యత ఆహ విశేషతస్తత్తద్ధూమవిశేషతో ఘటత్వాదిరూపేణ తోపస్థితానాం ప్రసిద్ధధూమభిన్నానాం ధూమానామత్వప్రభావవత్త్వమాస్త్వ
యాలత్వదతిరిక్తస్యాప్రసిద్ధధూమస్యోపస్థితత్వార్థమేవ సామాన్యలక్షణో పాస్యాప్యతాం వినా సంభావనాయో ఏవ తత్సంభవాదితి భావః సమా
నధర్మిశేషజ్ఞానస్య విరోధిత్వే సంభావనైవ సంభవ ఇత్యతః శక్యత్వాంశే కతమాన్యాదితిహా। యత ఇతి। తేషు విశేషదర్శనాదితి। రూపేషు పార్థివాదిభిన్న
తావద్భావదర్శనాదితద్ధర్మః అతిరిక్తేతి పార్థివాదిరూపాతిరిక్త రూపేష్వంశరూపమితి ప్రత్యక్షస్యైవ విశేషదర్శనస్య కరాలయం (ఉద్దేశ్య
తావచ్ఛేదకవిధేయయోశ్చైక్యేన తాదృశశాబ్దాసంభవాదితి ధ్యేయం। సామాన్యరూపేణ కేవవిశేషతోపి దర్శనసమాహ ప్రస్వాదయ ఇతి అదిపదేన
కర్మత్వాది ప్రకారేణ కర్మసామాన్యాదేః పరిగ్రహః రసాదయ ఇత్యత్రాపి ఆదిపదాద్గంధత్వాదిగంధస్పర్శనాదిసంగ్రహః ననుసంభావనాయాః యద్వ

తత్తాపక్త్వాలోకధంబితనిరాసేపి ఘటాభావజ్ఞానదశాయామింద్రియసంబంధవిశేషణతయా నైత్యాకారస్య ఘటాభావత్వావచ్ఛేదకప్రత్యక్షస్య ప్రసంగో దుర్వారః అభా
వప్రత్యక్షం ప్రతి విశిష్టప్రతియోగిజ్ఞానస్య హేతుత్వే తు ప్రాగుపస్థితవిశిష్టప్రతియోగినోఽన్యథా వాంఛే విశేషణీభూయ భానేఽభావధర్మాభావా నన్వతా ద్విష్టప్రత్య
క్షం న చ ఘటాభావస్య ఘటత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వేన ప్రత్యక్షే ఘటప్రమేయఘటజ్ఞానాజనేర్వ్యభిచారాత్ ప్రతియోగిజ్ఞానస్య హేతుత్వం దుర్వచం ఘటత్వావచ్ఛి
న్నాభావత్వేన ప్రత్యక్షం ప్రత్యేవ ఘటజ్ఞానత్వేన హేతుత్వే తు ఘటాజ్ఞానదశాయాం విశేషణతాప్రత్యాసత్త్యా నైత్యాకారప్రత్యక్షం దుర్వారమితి వాచ్యం ఘ
టత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితాభావనిష్ఠలౌకికవిషయతాకప్రత్యక్షం ప్రత్యేవ ఘటత్వాదిప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతుతావచ్ఛేదకస్య
ప్రమానిర్వికల్పకసాధారణ్యాత్ ప్రకారత్వం తు ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్నం గ్రాహ్యం తథా ఘటో నాస్తీతి ప్రత్యక్షస్య స్వరూపసంబంధేన అభావత్వ
ప్రకారకత్వేపి నాసంగ్రహః యద్యపి విశిష్టప్రతియోగిజ్ఞానస్య హేతుత్వపక్షే పృథగ్భానే ఘటత్వేయమితరాభావే ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్నఘటాభావని
ష్ఠదశాయామింద్రియసంబంధవిశేషణతావశాన్నైత్యాకారప్రత్యక్షస్య దుర్వారత్వం న చాభావత్వసామానాధికరణ్యేనైవ ఘటస్య అభావే గ్రాహః తదా
నియమః సంసర్గే అభావత్వవిశిష్టప్రతియోగితాసంబంధేన ఘటవిశిష్టబుద్ధిమాత్రస్యైవ తదవచ్ఛేదేన ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్నఘటాభావవత్త్వజ్ఞానవిరో
ధిత్వాద్భయథాపి నైత్యాకారప్రత్యక్షే పాకసంబంధఘటమితి వాచ్యం తదసంగ్రహే అభావత్వావచ్ఛేదేన ప్రతియోగితాసంబంధేన ఘటవదవృత్తిధర్మవత్త్వ

13

తద్వ్యక్తిత్వేన, మిశ్రమతే వహ్నిపదస్య సద్ధూషయతి॥ ఆయుక్తత్వాదితి॥ తాం॥ సామాన్యలక్షణాం తత్ప్రతియోగితి॥ సామాన్యాభావప్రతియోగిత్వార్థకః వహ్నిభిదారాత్ప్ర
ప్రమేయత్వసామాన్యలక్షణాజన్యప్రత్యక్షే ఘటవహ్నిభిదారాత్ సర్వాభావత్వప్రకారకతల్లౌకికప్రత్యక్షే ప్రతియోగిజ్ఞానం హేతురతఏవ ఘటాభావాదితి
అత ఏవ ప్రతియోగిజ్ఞానం వినాప్యభావప్రత్యక్షే జననే ఽవిచ్ఛిన్నాభావేన వేత్తి సంశయః॥ విషయీభూత మిదం తత్త్వం తేజోఽభావత్వమేవ॥ తథా చ తత్ర ప్రమేయేఽపి
రూపప్రతియోగిజ్ఞానస్య తత్ర సర్వబాధితాశ్రయ ఇత్యత ఆహ తేజోభావత్వేనేతి॥ తదయోగాదితి భావత్వసంశయాయోగాదిత్యర్థః॥ తద్ధర్మవిశిష్టతద్ధ-
ర్మిక తదభావగ్రహం ప్రతి తాదృశజ్ఞానస్యైవ విశేషవిశిష్టజ్ఞానమాత్రస్య ప్రతిబంధకతావల్ అన్యథా నిర్విశేషవత్సవిశేషమానితత్ర ఏవమనాహార్యబుద్ధిప్రసంగాది-
తి భావః॥ అథాభావబుద్ధౌ ప్రతియోగిజ్ఞానస్య హేతుత్వే వినాపి ఘటాదిగ్రహం ఘటో నాస్తీతి ప్రత్యక్షే పత్తిరతఆహ ప్రతియోగితి॥ తథా చోక్తబుద్ధౌ ఘ-
టత్వవిశిష్టవైశిష్ట్యబుద్ధితాపత్తత్కారణీభూతస్య ఘటత్వప్రకారకజ్ఞానస్య విశేషణాదేవ నతన్నోపాద ఇతి భావః॥ ననుసావతం తత్రైకాభావప్రత్యక్షే ప్రతియో-
గిజ్ఞానస్య హేతుత్వేపి అభావప్రత్యక్షే సకలప్రతియోగివిషయతా కథం సనికర్షవిధయైవ తదపేక్షా స్యాత్ అత ఆహ సకలేతి॥ తస్య॥ సామాన్యాభావప్రత్యక్షే
స్య॥ అథాభావలౌకికప్రత్యక్షే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిజ్ఞానస్య హేతుత్వే ఘట నిర్వికల్పకోత్తరం విశిష్టవిశేషణమితి న్యాయేన అభావే ఘ-
టో విఘటం చ ఘటత్వమపగాహమానఘటాభావ ఇత్యాకారకలౌకికప్రత్యక్షం స్యాత్ న చేష్టాపత్తిః అననుభావాదపసిద్ధాంతాచ్చ॥ ఘటత్వప్రకారేణ ఘటజ్ఞానస్య హే-

॥ జ్ఞానమాత్రే॥ ప్రత్యక్షే॥ మాత్రే॥

తావద్ద్రవ్యభిన్నం ప్రత్యక్షం హేతుత్వాదితి వాచ్యం ద్రవ్యప్రత్యక్షత్వాదేరివ ఘటాభావాభావత్వాదిప్రకారకద్రవ్యప్రత్యక్షత్వస్యాపీంద్రియసంయోగజన్యతావచ్ఛేదక
త్వాపత్తేః ఘటాభావస్య వస్తుతో ద్రవ్యత్వమతే అభావాభావస్యాతిరిక్తత్వాద్విశేషత్వేనైవ తద్గ్రాహకత్వమితి సాంప్రదాయికైరుక్తం తత్తుచ్ఛం తత్పురుషీయఘటత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నాభావప్రకారకచాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి తత్తత్పురుషీయచక్షుస్సంబంధవిశేషతాత్వేనేంద్రియభేదేన పురుషభేదేన చానంతహేతుతాక
ల్పనాపేక్షయా ఘటత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వప్రకారకప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ లాఘవేన సామానాధికరణ్యప్రత్యాసత్త్యా ఘటత్వాదిప్రకారకజ్ఞానత్వేన
హేతుతాయాః క్లృప్తత్వాచ్చ సంయోగసంయుక్తసమవాయాదిఘటితేన ఇంద్రియసంబంధానామననుగమాచ్చ యదపి ప్రసిద్ధే నామ భావలౌకికప్రత్య
క్షే తం విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వనియమాత్తత్ర ద్విశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానస్య విరహాదేవ తేషాం నాపత్తిః అతిరిక్తస్య చ నైతత్ప్రకారకప్రత్యక్షస్యాలౌకికత
యా నాప్తిసంభవనాపి పాకసామర్థ్యకర్తృకృత్యానాం సామగ్ర్యా ఏవకారణత్వోత్పత్తిర్వా ప్రత్యక్షోపపత్తేర్ఘటాభావతథా ఘ[illegible]ట తావదవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహ్యభావప్ర
త్యక్షత్వాదినానాధర్మాణామింద్రియసంబంధవిశేషణతాయాః కార్యతావచ్ఛేదకత్వవిరహేఽపి న క్షతిరితి తర్కసంగ్రహయత్ర ఘటాభావే ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
తాకత్వాదిభ్రమస్య సామగ్రీనాస్తి తత్రేంద్రియసంబంధవిశేషణతాబలాజ్జాయమానస్య పారమార్థికస్య ఘటాభావాస్తి ప్రత్యక్షస్య ఘటాభావపటా
భావేఽపి లౌకికవిషయతాసంబంధేనోత్పత్తేర్దుర్వారత్వాత్ తస్య చ ఘటాభావాంశే విశిష్టబుద్ధిసామగ్రీవిరహాన్నైతత్ప్రకారకతా యా అర్థస్య సంపాదయితావదితి

నిర్ణయదశాయాం విశేషణతాసన్నికర్షేణ న్నత్ప్రకారప్రత్యక్షాపత్త్యేనప్రతిపత్తావచ్ఛేదకత్వాదప్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నజ్ఞానస్యాపి తద్వత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వేనాభావాంశే ఘట
14 వత్తాజ్ఞానస్యాసంభవాత్ తథాపి నిత్యప్రకారప్రత్యక్షే స్వఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావన్నిష్ఠప్రకారతానిరూపితాభావనిష్ఠవిషయతాకత్వావచ్ఛేదకఘటత్వకుడ్యత్వా
దితత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతావన్నిష్ఠప్రకారతానిరూపితాభావనిష్ఠవిషయతాకత్వేన తాదృశతాదృశవిషయతాకాభావప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి హేతుభూ
తస్య తత్తద్ధర్మప్రకారకజ్ఞానస్యాసత్త్వేకదా విరహాదేవ న నిత్యప్రకారప్రత్యక్షం వస్తుతో ఘటత్వపటత్వాదిప్రత్యేకధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్రకారకప్రత్య
క్షం ప్రత్యేవ ఘటత్వపటత్వాదిప్రత్యేకధర్మప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతుత్వం తథా చ తాదృశప్రత్యక్షే స్వసామగ్రీవిరహాదేవ కేవలేంద్రియసన్నికర్షద
శాయాం అత్ర భావో న ఘట ఇత్యాదిబాధదశాయాం మహాభావస్య ప్రత్యక్షం విశేషసామగ్రీవిరహాదిత్యలమతిహ ప్రతియోగిజ్ఞానే హేతుత్వేపి తు యత్తు
ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాసంబంధేన ఘటత్వాదివిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహ్యభావత్వావచ్ఛిన్నధర్మితాకాభావలౌకికప్రత్యక్షత్వం ప్రతియోగితాసంబం
ధేన ఘటత్వాదివిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహ్యధవసాదితే లౌకికప్రత్యక్షత్వం ఇదం త్వాదిప్రకారకాభావప్రత్యక్షత్వం చ నానైవేంద్రియసంబంద్ధవిశేషణతాయా ఏవ
కారణతావచ్ఛేదకత్వం చాచ్యం న తు ప్రతియోగిజ్ఞానస్య తావత్త్వనత్ప్రకారప్రత్యక్షే నివారణాసంభవాత్ నచైవం ఘటాభావో నాస్తీత్యభావప్రకారకలౌకికప్రత్య
క్షం న స్యాత్ తాదృశాభావస్య దృష్టతయా ఇంద్రియసంబద్ధవిశేషణతాయాస్సత్త్వాహంకతావసంభవాత్ ఇంద్రియసంయోగాదేర్వ్యాప్తత్వాత్

పితా చనిదాఘోష్మాదౌ సన్నిలాద్యా త్రేకరూపం కింతు తద్భిన్నమేవ ప్రత్యక్షస్యావచ్ఛేదా దృశ్యత్వేన తమత్వ నియమస్యాపి రూ... పస్య నీలత్వ క్లృప్త సత్తమత్వే నియమే మానాభావాత్
తత్త్వస్య ద్గురుచరణా మతానుసరణే తూ శ్యుప్రకాశరూపి సత్త్వగుణ ... ఆలోకసన్నిధానే పి ఘటాదయ రూపే తమ ఇతి వాచ్య పత్తిః చక్షుః సంయుక్త సమవేత
రూపవిశేషణతాయా తాదృశప్రభా ప్రభావే పి సత్త్వాదితి వాచ్యం తమః సాక్షాత్కారం ప్రతి చక్షుః సంయుక్త విశేషణతాయా ఏవ హేతుత్వ ... ఉపగమాదితి భావః
ఏతత్ప్రతి ఏకదేశీయమతే జో ధ్వంస ప్రాగభావవృత్తి నామసు దేశ విశేషాదితి భావః సను యావత్త్వం ప్రతియోగి విశేషణాంతర్భావయా వంతి తాదృశ తేజః సత్త్వాద్
శ్రితత్వేతరధర్మ ... తత్ర త్త్వ ... ప్రతియోగితాకాభావానామేవ తమస్త్వం వాచ్యమతః ... అనుగమ ఇతి ... నామనుగతత్వే కధర్మాభావాత్ త
మ ఇత్యనుగతాకారప్రతీతి ... దితి భావః సను యావంతి తాదృశతేజాంసి తత్తమేక ప్రతియోగితాకాభావ విశిష్టేన అపర ప్రతియోగికాభావేన విశిష్టమన్యప్రతి-
యోగికాభావకము పాదాయతే న వినాపి విశిష్టమపరాపరప్రతియోగితాకాభావత్వమేవానుగమకం వాచ్యమత ఆహ గౌరవాదితి అనంతానామభావానాం
తమః ప్రతీతి విషయత్వకల్పనా ... తేజో విశేషసామాన్య ... భావస్యైవ తాదృశ ప్రతీతి విషయతా ... లాఘవాదితి భావః సను తేజో విశేషసామా
న్యాభావస్య సన్నికర్షదశాయాం తత్తత్తేజో భావస్య ... తదా తేషామపి తమః ప్రతీతి విషయతా ... తేజో ...
విశేష ఇతి తేజో విశేషత్వాదిజ్ఞాన విరహ ... తేజో విశేషాత్త్వం తాభావ ప్రత్యక్షే నంగమాయితి యోజనా తథా చ విశిష్ట ప్రతియోగ్యనుపస్థితౌ తేజః సత్త్వే

తదభావేతి। అత్ర సర్వ అభావప్రత్యక్షే ఇత్యర్థః। తాదృశకారణతాయాంసాధకాభావముక్త్వా వ్యభిచారరూపం బాధకమాహ ధ్వంసేత్యాదినా। ఘటధ్వం
సే హి ఘటతత్ప్రాగభావతదత్యంతాభావా నామ భావాః తత్సత్వే ఘటప్రాగభావోదయో న సంతీతి ప్రత్యయా[illegible]ద్వ్యభిచారాత్ ఏవం ఘటప్రాగభా
వే హి ఘటతద్ధ్వంసతదత్యంతాభావా నామ భావాః తథా ఘటాత్యంతాభావే హి ఘటతద్ధ్వంసతత్ప్రాగభావా నామ భావాః తేషాం చైకైకప్రతియోగికజ్ఞా
నమాత్రాదేవ గ్రహోత్పత్తే స్తత్రో వ్యభిచార ఇతి భావః। స్వమతే ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యంతాభావేన సమం న విరోధః ధ్వంసప్రాగభావః ప్రాగభా
వస్య చ ధ్వంసో అతిరిక్త ఏవ ఇత్యాశయేనోక్తం అభ్యుపగమాదితి। ప్రాచీనైరభ్యుపగమాదిత్యర్థః। ఇదముపలక్షణం నవీనమతేన మనియతాసంబంధ్య
పరిమాణాద్యభావానాం స్వైకత్వే ఏకమవిచ్ఛిన్నయాపరప్రతియోగిజ్ఞానాదేవ గ్రహప్రసక్త్యా తత్రైవ స్వమతేపి వ్యభిచారో ద్రష్టవ్యః। న స్వరూపత్రా
శాశక తేజః ప్రతియోగిక[illegible]త్వం సంసర్గాభావరూపస్య అంధకారస్య ప్రత్యక్షే న తాదృశయోగ్యత్వే యోగ్యతాం వినా సంభవతి ప్రతియోగిబుద్ధేర
భావప్రత్యక్షే హేతుత్వాత్ యోగ్యతా తాదృశతేజోగ్రహస్య సామాన్యలక్షణాం వినా సంభవతీతి ప్రాచాం మతం దూషయతి అంధకార ఇతి। ఆలోకాభావ
ఇతి మతే ప్రభావతత్ప[illegible]నీలాభావ ఇత్యర్థః। ఉద్భూతనీలరూపవత్వాత్తేజః సామాన్యాభావస్య నాంధకారత్వం తత్తా[illegible]యా అస్య ప్రత్యక్షతాయా
దీపాలోకాన్వయతయా తద్ఘటాదిదర్శనవతీనీలాభావస్య యోగ్యత్వేన ప్రత్యక్షే యోగాత్ నీలత్వాస్కలితా[illegible]మేకమేవ సామాన్యం చ [illegible] ప్రయోజకం

...మాత్రం తేన ఘటత్వసామాన్యలక్షణాజన్యానుభవాదపి ఘటవిశేషితప్రాగభావప్రత్యక్షస్య క్షతిరిత్యనుభవానన్యథాసిద్ధత్వం సాధారణప్రత్యాసత్తేస్సత్త్వాదు
కుంభత్వాదివిశిష్టప్రత్యక్షం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకప్రకారకప్రత్యాసత్త్యా ప్రాగభావవిశేషణతయా ఘటస్య ప్రత్యక్షం న సంభవతీత్యతః స్వరూపత ఇత్యుక్తం అన్యథా
ప్యేవముక్తం ఘటాది ఘటం తత్ ఘటత్వాదివిశిష్టప్రత్యక్షం ఘటప్రతియోగికవిశేషితత్వస్య ప్రతియోగివిశేష్యకత్వాభావాత్ తత్ప్రత్యక్షం
విశేషణాంతేన ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రాగభావప్రతియోగిత్వాకారకసన్నికర్షప్రత్యక్షస్యాభావః ఘటత్వేనానుభూతం స్మరతశ్చేత్ప్రత్యక్షతా
దర్శితేన శ్యాదితాసామాన్యప్రత్యాసత్త్యా ఘటత్వేనాననుభూతం కదాచిత్ప్రత్యక్షం దృష్టానుభవబలాత్ ఘటత్వేన స్మరతి మేదఘాదిఘటం తేనఘాదిఘటం ఘటత్వా
ఖాదిస్మృతిరితి ప్రత్యక్షం సామాన్యప్రత్యాసత్త్యా బలాదాలంబత ఇత్యర్థః తేన ఘటప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేన ప్రాగభావ ఇతి ప్రత్యక్షస్యాఖాదిఘటప్రాగభావ
ఏవ ఘటత్వప్రకారేణ ప్రాగభావవత్తయా ఘటానాం తదాదానాత్త్వవిచ్ఛిన్నత్వం ప్రతియోగితాసంబంధేన ఘటత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య తద్విశేష్యకసంబంధేన ఘ
టాదేరపి సప్రకారతాకజన్యప్రత్యక్షసంబంధేన ఘటత్వావచ్ఛిన్నస్యాప్యుపస్థిత్వాదిత్యత్రాపి నేష్టతిరితి ప్రాహుః॥ నచ తథాప్యతియాపాచ్చ్యుతత్వే అవయః
కారణాంతరప్రతిరోధకాదానాదరమేవకారణలక్షితప్రతియోగినః ఇత్యాదిః అన్యథా చరమకారణాసత్త్వదశాయాం తత్స్యాః సామగ్ర్యాః తదాత్వే ప్రాగభావస్యాం
జికల్పేఽతిప్రసంగాదితి సామగ్ర్యాః ప్రాగభావత్వోపాదానస్య దశాయాముపి తత్ప్రత్యక్షప్రసంగాదిత్యర్థః తత్త్వం ప్రాగభావత్వం చ కల్ప్యం। తద్ధటసామగ్రీ

సామాన్యలక్షణాస్వీకారేపి నాభావస్య ఘటాదయస్య ప్రత్యక్షసంభవ ఇతి వ్యర్థం తయోరితి భావః తేజః సామగ్రీతి యథా చ ప్రాగభావస్య ప్రతియోగి సామగ్రీ
వృత్తిత్వాత్ తేజః సామగ్రీవిరహదశాయాం ఘటాకారప్రతీతిర్న స్యాదితి భావః నను భావప్రతియోగికప్రాగభావత్వేన ప్రత్యక్షస్యాతీంద్రియప్రతియోగి
16 వృత్తిత్వేనం వినా అనుత్పాదాత్ తదర్థం సామాన్యలక్షణా స్వీకర్తవ్యేతి హ ప్రాగభావేతి తథా చ ఘట ప్రాగభావ ఇతి ప్రత్యక్షస్య విశిష్టవైశిష్ట్యబుద్ధి
తయా ఘటత్వప్రకారకజ్ఞానమాత్రం తత్ర హేతుః న తు ప్రతియోగివృత్తీనాం తత్ర ప్రవేశాదితి భావః నను ఘటాది ప్రతియోగికవిశిష్టప్రాగభావ
ప్రత్యక్షే ఘటాదిభానానర్హమవశ్యం తస్య సన్నికర్షో నాభావః సదా తాదృశప్రత్యాసత్తి బాధాగత్యైవ జ్ఞానలక్షణా సంపాదకత్వేన సామాన్యలక్షణాయాం పర్యవస్య
దిత్యాశంకతేఽథేతి ఇతి ప్రత్యక్షం ఇత్యాకారకస్య బద్ధప్రయోజకప్రత్యక్షం ఘటత్వయుప్రాగభావోపవర్తమాన ఇత్యాకారకప్రత్యక్షమితి యావత్ యథా
శ్రుతే ఘటస్య విశేష్యతయైవ మానాత్ ప్రతియోగివిశేషితమిత్యాదేరేవ సంగత్యాపత్తేః భ్రమత్వమితి ప్రసజ్యేతేతి శేషః ప్రతియోగితా సంబంధేన తత్
త్వద్ఘటాభావత్తి ఘటత్వాదిప్రకారకేనోపి తాదృశసంబంధేన తత్త్వద్ఘటాపగాహా జ్ఞానస్య భ్రమత్వాపదితి భావః స్యాదితి మితి యద్యపి ఘటత్వప్రకారకానుభావస్యైవ ప్రత్యాసత్తిత్వాపత్త్యాదుత్తరం ఘటయూ ఇత్యవిష్యత్ ఇతి ప్రత్యక్షమేవ స్యాదాఘటం విషయీకృత్యోత్పత్తిమర్హతి తథా చ పూర్వోక్తప్రత్య
క్షేప్రాగభావాంశే ఘటస్య విశేష్యతయా తస్య జ్ఞానం పూర్వం మమాప్యేవ మిత్యాశయేన స్యాదితి మయ్యుక్తం తత్రాపి స్యాదిత్యస్యార్థం న వివక్షితం కింతు

ఘటత్వోపగమాదిత్యర్థః తథాచ ప్రాగభావస్య ప్రత్యక్షత్వాపత్తి విషయతస్యాపి చరమకారణవిషయకతజ్జ్ఞానస్యైవ విశిష్టప్రాగభావప్రత్యక్షహేతుత్వోపగమాన్న
తస్యాప్యనుమితిరితి భావః తేన స్వరూపతో ప్రసిద్ధాదికమాదాయ నాతిప్రసంగః కాలికోపస్థిత్యా వాచ్యః అనుప్రాగభావస్య ప్రత్యక్షత్వ ఏతస్య అనుమిత్యవచ్ఛిన్నస్యైవ ప్రాగభా
వగ్రహే హేతుః పరామర్శస్యానుమితి హేతుతాయాః క్లృప్తత్వాన్న తు కార్యస్య ప్రధాయకతయా సామగ్ర్యా తదవచ్ఛిన్నం తథా కారణాంతరకల్పనే గౌరవాత్ ఏవం చానన్యత్ర
నేహ విషయే ప్రత్యక్షసామగ్ర్యా బలవత్త్వప్రతిబంధకల్పనాత్ ప్రాగభావ[illegible]స్యానుమితేః జనయతావత్తః ప్రత్యక్షే సత్త్వేకనుమానమపి [illegible] ప్రాగభావస్య దుష్కరత్వమి
త్యాహ అనుయోగితేతి అనుయోగిత్వం ఘటాదిష్ఠప్రతియోగితా నిరూపితస్వరూపసంబంధవిశేషః అదిపదాత్ ఖండాభావరూపస్య తస్య ప్రతిగ్రహః ప్రాగభావతాదాత్మ్య
దివదాలత దీయవాస్య ప్రాద్వ్యపగ్రహః తాద్యాత్మ్యేన ప్రాగభావత్వేన రూపేణ అసంభవాదితి తథా దోషాయత్రైవ తత్ప్రత్యక్షే మానస్థేయమితి భావః ఘటాభావ ప్రతీతి
కజ్జ్ఞానభిలప్యమానోఽర్థః ఏవంచ విధాయవిశిష్టత్వం తథా తస్యాతీంద్రియత్వాన్న ప్రత్యక్షమేవనాస్తీతి తత్ర ప్రతియోగివిషయతాయాః కల్పనాయాం సాహానస్యాల ఘటస్వ
కేవలత్వేశయోనాశాద్ విశిష్టత్వాపాత్తిప్రదాభిలప్యమానం చోత్యర్థః నష్టాదావపి ఘటవిశిష్టేతి ప్రయోగాపత్తేః తదుక్తం వర్తమానేతి ప్రాగభావవిశేషణం తస్య తత్ప్రతియో
గికాలత్వ నత్వమేతద్భావినతి తద్భావి ఘటయ ప్రాగభావస్యాపి వర్తమానతాపన్నాదన్యదికాలస్య ప్రతియోగినైవానన్వయః తథా నత్వద్భావినవశ్యాద్భావిస్య
తీతి ప్రసంగాత్ అద్యభావినః పరశ్వోవివృత్తేః నాపి ప్రాగభావే ప్రతియోగిని యోగ్యత్వయత్రకాలాదేశనవయోః స్వైవమితియుక్తం అద్య ఘటశ్శ్వ ఘటాభావప్రతియోగిప్రయోగాపత్తేః

పాలుకాలనవినాశమాగృహీః ప్రాగభావవ్యాప్యత్వగ్రహే పిపక్షధర్మతానిశ్చయాభావాత్కథమనుమితిరితి వాచ్యం ఘటప్రాగభావవ్యాప్యం ఘటనాశాగ్రహః కథం
17 పాలవృత్తిత్వానందివంప్రాగభావప్రత్యక్షస్య అనుపాపదేనప్రత్యక్షనుకూలేనా పిపక్షధర్మతానిశ్చయస్య వశ్యంవాచ్యత్వాదితిభావః ఇత్యనుమితేరేవేత్యత
భావతస్యం పూర్వం ప్రత్యక్షస్యాపి ఘటాదేవరక్ష ధర్మతా [illegible] లాదేర్యజ్ఞానమవిరుద్ధం అనుమితౌ ఉపాప్యపక్షాత్వాభేదకప్రకారేణాజ్ఞానస్యైవ తంత్రత్వాదితి
భావః కిననుకపాలాదౌ ప్రాగభావవ్యాప్యసమగ్రాః పరామర్శే పిఘటప్రాగభావస్యనేనానుమితిః సమానవిషయత్వే కిసనవగ్రాహ్యః బలవత్త్వాల్ లక్షితకాతావత్ఘాలమి ప్రత్యక్ష
తిష్ఠ మగ్న్యం ప్రాగభావవిశిష్టాదిగ్రహకాలఘటం తమత్వభూతలసత్త్వేన మానవయత్రివచరమకారణోత్పత్తిక్షణోత్తరకాలే క్షణే ప్రాగభావవ్యాప్యతయా
చరమసామగ్ర్యాః పరామర్శస్తత్రోత్తరకాలం ప్రాగభావప్రత్యక్షాభావాః పూర్వం విషయస్యసత్త్వాదితి వాచ్యం ప్రాగభావవ్యాప్యచరమకారణసత్తాయాం
స్వవిత్త్వాదినాశధారణానిర్ణయమాత్రస్యాపి ప్రసక్తత్వాత్ తల్లౌకికనిశ్చయస్యైవ పాలుతయా పూర్వం తదసంభవాదితి భావః తద్ఘటాక్షరేత్రీవకారణవ్యాప్య
వత్త్వాదిధీః పృథాసంభవాదకారణాభావాదయకత్వేనచరమకారణోత్తరలౌకికప్రత్యక్షమేవప్రాగభావస్యావశ్యం వాచ్యం తథా సర్వార్థ్యతః తదనుభవకారణ్యభావా:
త యకరణాయాతత్తత్సమయేక్షణాయానావప్రాగభావప్రత్యక్షమేతదభిప్రేత్యాహ కేచిత్కారణాభావాదౌ దృష్టమిత్యాహుః కేచిత్తుయావృశసప్రాగభావప్రత్యక్షకారణకలాప
పస్య అనంతరం కార్యోత్పత్తౌ తస్య ప్రాగభావప్రత్యక్షస్యోత్పాదో దృష్టః ప్రమాణసిద్ధం తద్ఘటదేశకాలావచ్ఛిన్నకారణకలాపం యదా తదాఘటవిశేషస్య ప్రాగభావత్వం

ఘటాభావో న ఘటాదిః కిం తర్హి తద్భిన్న ఏవ న చ తాదృశస్యాపి తస్య స్వేతి నాశ్రయదోష ఇతి వాచ్యం ప్రాచాం మతే నాశ్రయత్వాభావ న వ్యర్థతే విదేశ విశేష్యతాత్పత్తి విశేషణతయా
కోన్వయ స్వేన సంబంధిత్వాభావాదిత్యాశయేన ఉత్పత్తిమితి । దేశకాలయోరధికరణత్వేనాన్వయే దోషమాశంక్య నవేతి । న చైవోత్పత్తిమతి ప్రాగభావే తథాన్వయ తత్రైవ దేశ
పరత్వం కాలయోరన్వయో నాశ్రయ ఇతి ప్రాగభావస్య ప్రాగనాయోరసత్వాన్న దోష ఇతి వాచ్యం అదృష్టనాశే ఘటాది విష్పత్తేతి ప్రతియోగానుపపత్తేః ఘటత్వప్రభేదే
వయోరాశ్రయతీరకోవ్యక్తిత్వాద్ పరత్వేః ప్రాగభావోగ్యూతి । గతే వా చాత్ర తద్వయోరుత్పత్తి విద్యమానప్రాగభావ ప్రతియోగిత్వమేవ లక్షణం భవేత్ తత్ర తత్కర్తృకం గమిష్య
తీతి ననుభూతాదావుపపత్తి ప్రత్యక్షయా జ్ఞానముత్పత్తి ద్వయోపస్థాపనాలఘు ఘటాది విష్పత్తేర్తాత్పర్యాదావిద్యమానప్రాగభావ ప్రతియోగిన్యుత్పత్తిమానిత్యన్వయ
బోధే నను భవతి బాధ ఇత్యత ఆహ లఘుత్వేతి గగనం ద్రవ్యం భవిష్యతీత్యాదౌ ద్రవ్యద్వావ్యక్తే విశేషణసంబంధస్య అనుభవాద్ద్రవ్యాదితాదాత్మ్యమేవ భూతః కర్త్రాం
నను భవ్యాత్పత్తద్రవ్యాది పదస్య లక్షణతాత్పర్యగ్రాహకతావచ్ఛేదాత్ప్రమాత్రస్య భూతకాలకర్తృత్వేనామాత్రస్య ద్రవ్యాదేర్దసత్తా ఉపస్థిత్యైతత్ర తు ద్రవ్యాదాన్వయాను
పపత్తేః కిం తస్మాన్నిర్దోషత్వమత ఆహ కించ స్వరూపసత్త్వమేవ ద్రవ్యాదేః కర్తృత్వం న తూత్పత్తిః గౌరవాదిత్యాశంకాయాం నైతద్యుక్తం ఇత్యుపపాదయితుం ప్రత్యాయయతి ఇత్యేవ పూర్వకం ప్రవృత్తిస్తు
లక్షణయా ఉపసంభవతీతి ధ్వంసాదావతి విద్యమానప్రాగభావ ప్రతియోగిత్వమిత్యర్థః స్వయం ప్రాగభావాస్వీకారే ధ్వంసాదా తాదృశేతి వర్తమానకాలోత్పత్తి కాల
సత్త్వం చేత్యర్థః ప్రత్యాయయత ఇత్యనుషజ్యతే ప్రాంచస్తు భూతసత్తాయామితి సాధ్యస్వేతి విపర్యయ ఘటాదికల్పనాత్త్వాదౌ ధ్వంసాదికాలే సంబంధరూపం స్వరూ
పసత్తామాత్రమర్థః తదుత్తరప్రత్యయస్య వర్తమానప్రాగభావ ప్రతియోగిత్వం కాలాదిమోధకత్వాదిపదస్య సమాప్తాను ఉత్పత్తిరర్థః శరది పుష్పంతి సప్త

ఘటతత్ప్రాగభావయోరేకకాలీనోత్పత్తిత్వ~~...~~దితి భావః ఏతదుత్పత్తిరవశ్యం భవిష్యత్వే ఘటశ్చేత్యత్రోపాత్తం సమానాధికరణత్వాదిత్వం తన్న్యాయం ప్రాగభావాస్వీకారాదావపి
తత్సమానకాలేతి అత్రోత్పత్తిరపి ధ్వంసఘటితా గ్రాహ్యా ఇదం నిరుక్తం భవిష్యత్వం అతీంద్రియత్వాదితి తథా చ అనుమానాదినైవ తద్గ్రహే సవాదిత్వం జ్ఞాత్వా నాగతభానాదకం
నసామాన్యప్రత్యాసత్త్యాదరః యద్యపి భవిష్యత్వస్య అతీంద్రియత్వేపి భావిఘటవిశేషితదలాంశే ప్రత్యక్షే సుకరో దైనైవ సామాన్యప్రత్యాసత్త్యావశ్యకీ తస్య ప్రాచీనఘ
టావగాహిత్వే ప్రత్యక్షతాపత్తేః అథాపి వక్ష్యమాణక్రమేణ శబ్దాద్యనుమానాద్వా ఘటత్వాదిప్రకారేణ భావినో ఘటాదేర్జ్ఞానోత్పత్త్యా వినాపి సామాన్యలక్షణాం
భావిఘటాదేర్భావిష్యద్భానం భావిత్వేన తత్సిద్ధాంతనిగమనే సామాన్యేపి భవిష్యత్త్వప్రకారాభానం భావిఘటాదేః ప్రాగభావాన్వయే త్వప్రకారావగాహి ప్రాప్తిమాదవక్షాంత
లక్షణం ఇహేతి ఇత్యాదౌ ప్రయోగే తాదృశోత్పత్తేః విద్యమానప్రాగభావప్రతియోగ్యుత్పత్తేరిదేవ విశేషః శపాలాదిః కాలవిశేషః ద్వ్యణుకాదిః అధికరణత్వేనేతి
ప్రాదాం మతే తేషాం భేదార్థకే విభక్తేః సమవధానస్యైతేనామార్థకధాత్వర్థయోరపి భేదేనాన్వయస్యోపగమాత్ అధికరణతావిశేషణత్వేనేత్యర్థః ఇహ ఘటో
భవిష్యతీత్యాదావర్తమానప్రాగభావప్రతియోగిన్యా ఏతత్కపాలాదివృత్తిరాద్యాదికాలవృత్తిరుత్పత్తిస్తదాశ్రయ ఇత్యాకారకశాబ్దధీః ఉత్పత్తిమత్తావే
త్యధికరణతాత్వేన ప్రతియోగిత ఇత్యనుషంగే నయం కాలస్య ప్రాగభావాన్వయే ఇష్టాభావిని అద్యభావిష్యతీతి ప్రయోగస్య పూర్వముక్తత్వాత్ దేశస్య ప్రాగభా
వాన్వయే దోషమాహ అత ఏవేతి యతో న ప్రాగభావే దేశకాలయోరన్వయః అత ఏవేత్యర్థః ఘటాదినా ఘటప్రాగభావసంగ్రహః తత్రాపి ఘటధ్వంసప్రాగభా
వత్వస్య ప్రాచ్యైః స్వీకారాత్ తత్ప్రాగభావవతి ఘటనాశప్రాగభావవతీత్యర్థః తత్ర స్వనాశనాశ్య ఘటనాశేకపాతనేత్యస్య బుద్ధిరిత్యనేన సంబంధః నచ ఘటధ్వంసస్య ప్రా

తత్ర వినశ్యమానప్రాగభావప్రతియోగిత్వాదిపరమేవ స్తుతవిష్ఠేత్యాదిపదమాఖ్యాతప్రత్యయస్యైతత్వత్యర్థకత్వం వ్యర్థనమేతదతిహావ తేనేతి ఏతేన ఉత్పత్త్యాపేవకాలవి
శేషాదేవర్తమానత్వాదేశ్చ లక్షణయేన ఇదం చ పరాస్తమిత్యన్వయః ॥ నష్టేత్యతివ్యవహారశ్చేదితి యోజనా ॥ ధ్వంసాభావినాశస్య పరత్వాపి సత్త్వాదితి భావః నష్టే
తి చేతి చిరోత్పన్ననాశస్య విద్యమానత్వాదితి భావః నష్టస్య త్రైవిక నష్ట ఇత్యనుషజ్యతే ఇత్యాదివ్యవహారః ॥ ఆదిపదేన నష్టవానిత్యాదేః సంగ్రహః ॥ క్తప్రత్యయార్థత
తీతత్వస్య నాశైకసంభవాత్ అత్ర నష్ట ఇత్యాదౌ అతీతత్వే తథా చ నాశస్య విద్యమానత్వేపి అతీతకాలసంబంధితయా నష్ట ఇత్యాదివ్యవహారో నానుపపన్న ఇతి భావః
లాఘవాదాహ వర్తమానత్వం చేతి ప్రథమే చిరవినష్టేపి పూర్వేద్యుర్నష్ట ఇతి చిరోత్పన్ననాశవత్యేకత్ర అతీతకాలసంబంధిత్వపూర్వదినవృత్తిత్వయోః సత్వాత్
ద్వితీయే తు చిరవినష్టేప్యధునా నష్ట ఇతి స్యాత్ తాదృశనాశస్య వర్తమానత్వాత్ అధునాతనత్వా[illegible] చిరవినష్టేప్యాదినా ॥ నను ఘటో భవిష్యతి నష్ట ఇత్యాదౌ
ధాత్వర్థాన్వయిత్వేనాన్యా దేః కథం ఘటాదౌ స్వాన్వయః ధాత్వర్థనామార్థయోర్భేదేన అన్వయస్య వ్యుత్పన్నత్వాదత ఆహ కర్తరి అభివిష్యత్యాదౌ అత్ర
యత్వరూపం సంస్కృత త్యాదౌ చ ప్రతియోగిత్వరూపం కర్తృత్వమాఖ్యాతేన ప్రత్యాయ్యతే భవిష్యన్నిత్యత్ర ప్రత్యయరూపేణ నష్ట ఇత్యత్ర ప్రతియోగిరూపః కర్తా
తావచ్చ ద్యోతే తథా చ ప్రకృతే ధాత్వర్థనామార్థయోరన్వయబోధ ఏవ నేతి భావః కర్తా స్వరూపకర్తృత్వస్య [illegible] తత్వాదస్య మనభిధానాత్ ఘటాదిపదోత్తర
నభిలాషితా య తృతీయా స్యాదిత్యత ఆహ పురోడాసయకర్తృత్వం కర్తృత్వం తదర్థయోరుపన్యాసః తేన ముఖ్యాభాక్తకర్తృత్వమాఖ్యాతాభిధానాన్న తృతీయేతి
భావః ॥ నను ఘటానుత్పాదదశాయాం వినాశాపాత ఘటో నాస్తీతి ప్రతియోగివిశేషితప్రా[illegible]భావప్రత్యక్షే ఘటో దేవనామాన్యలక్షణప్రత్యక్షతయా కార్యేతి

భవా ఇత్యాదౌ సప్తమ్యర్థస్తదాదర్థకత్వవృత్తిత్వాత్ ఏవం విశిష్టసోత్పత్తికత్వే తత్కాలోత్పత్తికత్వాదయో విద్యమానప్రాగభావప్రతియోగిన స్వరూపసత్తాత దాత్ర
త్రయోఘటఇత్యత్ర ఇత్యన్వయః తత్కార ఇత్యాదౌ ఉత్పునరితి కాద్యఘటోభవిష్యతీత్యాదావన్వయం బోధస్య సకలాదివ్యోత్పత్తి విషయకత్వానుభవాత్ స్వరూపసత్తా
నను భవామ్యుద్ధితి కృతో పైషిత మితి స్మర్తవ్యం నను వర్తమానప్రాగభావప్రతియోగితామాత్రస్యైవ ప్రత్యయార్థత్వేస్య సంహితతావదేః భవిష్యత్యయా
19 మనుశాసన విరోధః స్యాదతో నశాదిధాతూత్తరస్య సప్తతిప్రత్యయే తదుపి ష్యత్వముపపాదయతి నంష్ట్వేతి। అనుధాతూత్తరప్రత్యయస్యోత్పత్త్యర్థకత్వం
నశిధాతుర్దృష్టముపకరమతః సదృష్టం తమాహ నష్టేతి నష్ట ఇత్యాదావితి వ్యాఖ్యాతకృష్ణేన దృష్టం తద్వ్యయోపపాద్యస్సః యథా యథం యథా శ్రమం ఉత్పత్తిరితి
ప్రత్యయార్థ ఇత్యనుషజ్యతే అత్ర చ వర్తమానత్వాదౌ ష్టసక్తౌ నాం ప్రత్యయనాముత్పత్తౌ లక్షణా శక్యలక్ష్యయోస్స్వపరస్పరమన్వయాద్విశిష్టలా
భ ఇత్యత్ర వధాత్వర్థయదృపి కారకాభిధశక్యార్థస్యాభిధాత్వ ధాత్వర్థాన్వయితావనుబోధేన ధాతునైవోత్పత్తినాశప్రప్రత్యయ ఇత్యేవ వక్తుముచితం తథా
పి ప్రత్యయం వినా కృతాత్కేవల నశధాతోరుత్పత్తి విశిష్టనాశస్యాప్రతీతేః ప్రత్యయస్య తత్ర ప్రతీతిరన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం ప్రత్యయస్యైవోత్పత్తిరర్థః స్వభావ
వైచిత్ర్యాత్ ప్రత్యయార్థేనాపి శక్యతావచ్ఛేదకసప్తమ్యర్థస్యాన్వయ ఇత్యాశయః ఏవంచ నష్ట ఇత్యత్ర స్య వర్తమానప్రాగభావప్రతియోగ్యుత్పత్తిమాన్ యో నాశస్తత్ప్రతియోగి
తావానిత్యర్థః నశ్యతి ఇత్యస్య వర్తమానోత్పత్తిమాన్ యో నాశస్తత్ప్రతియోగితావానిత్యర్థః నష్ట ఇత్యాదౌ చ వర్తమానధ్వంసప్రతియోగ్యుత్పత్తికో యో నాశస్తత్ప్ర
తియోగితావానిత్యర్థః ఇతి ధ్యేయం తస్యైవ వేతి ప్రత్యయోపస్థాప్యోత్పత్తావేవ న తు ప్రకృత్యర్థః నాశ ఇత్యర్థః నను భవిష్యత్యాదౌ స్యతిప్రత్యయేరనుశాసనం

పత్తేః తంతుస్వరూపాణాం తథాత్వే పటసమవాయిత్వదశాయాం తత్ర పటధ్వంససామానాధికరణ్యాత్ప్రతియోగివత్త్వాపత్తేః। అత్ర కేచిత్ సమవాయసత్త్వదశాయాం తంతౌ
అ పటోస్తీతి ప్రతీతేః సమవాయేన ఘటప్రాగభావప్రత్యక్షే ఘటాభావసామానాధికరణ్యసంపాదకతయా సామానాధికరణ్యసత్త్వేన తత్రాపి స్వరూపసత్త్వమిత్యాహుః తన్న
శానామితి తథా చ ప్రమిత్సుసమవాయసామానాధికరణ్యస్య స్వరూపతయా భావః। ఏవమితి ధ్వంసస్య ప్రతియోగిత్వాదిప్రత్యక్షసామానాధికరణ్యయోగ్యతయైవ ప్రాగభావత్వేన ప్రతీతేశ్చ సుగ.
మ ఇత్యర్థః। ప్రాగభావస్య ధ్వంసస్య పృథక్త్వేన తద్ఘటతాయాః పూర్వకాలాదేః ప్రత్యక్షస్య పూర్వవత్ సమసంగతం స్యాదతో ధ్వంసప్రమాణమేవ తస్య సపూర్వకం ప్రాగభా
వమనాశరూపం జాతఘటాదిజన్యత్వేన ఘటధ్వంసేతి కాలికబుద్ధిరుత్పత్తివ్యవహారస్యోపపత్తయే న వస్తువ్యవస్థాపకత్వమిత్యాదిప్రయోజనతయా ఘటాదేరుత్పత్తిః
స్వాతిరిక్తత్వాదిత్యాదయః తు జాతో ఘట ఇత్యాది వదిత్యర్థః। అతిరిక్తతామతిరిత్యన్తాభావాదిత్యాదినా నత్విత్యప్రభావక ఏవాపి ప్రాక్కాలవృత్త్యభావాదా
ధికరణస్యాపి వన [strikethrough] పరమితి నను ప్రాగభావకాలవృత్తిత్వరూపం సామాన్యతః పూర్వత్వం తత్ప్రాభావకాలవృత్తిత్వరూపం తత్తత్పూర్వత్వం వినా
ప్రాగభావం దుర్వచమతః పూర్వత్వేతి తత్పూర్వత్వేత్యాదిపదేన తదవ్యవహితపూర్వత్వసంగ్రహః। అత్ర తదుత్పత్తేః క్షణోత్పత్తేః ధ్వంసప్రతియోగి
లక్షణత్వం సామాన్యతః పూర్వత్వమతః తత్కాలవృత్తిత్వం తత్ప్రధ్వంసప్రతియోగికాలవృత్తిత్వం మహాప్రలయవారణాయ ప్రతియోగిత్వం తత్స్వపక్షరకాదితి
భావః। తదుత్పత్త్యాదిసర్వస్య పిస్వధ్వంసయక్షణాదివృత్తిధ్వంసప్రతియోగిని ప్రథమాదిక్షణాదివృత్తేః సర్వస్యైవ పూర్వతాపత్తేరత ఉక్తం ఉత్పత్తీతి అత్ర
చ తదుత్పత్తిక్షణాధికరణనాశసమయధ్వంసానధికరణసమయమాత్రం తత్క్షణం। ఘటాదిని వేశశ్చ వైయర్థ్యాత్ తదుత్పత్తికాలానాత్యంతాభావప్రతియోగిత్వ

సమయాభావాదేవేతి కాలికాన్వయవృత్తిత్వస్య సాధనాయ॥ ఇదానీం ఘటో నాస్తీత్యాకారప్రత్యయబలాదృశేతి ఘటో నాస్తీత్యాకారే త్వర్థః ఘటాంతరప్రతియోగికధ్వం
సప్రాగభావయోస్తత్ర సత్త్వాదితి భావః యద్యపి ఘటప్రతియోగికాభావమాత్రావగాహనేపి సామాన్యలక్షణాసిద్ధిః పూర్వోక్తవదగతఘటవృత్తిత్వాంశజ్ఞానాదేర్దృశ. వ
బుద్ధిసంభవాత్ తథాపి వస్తుగతిమనురుధ్యేదం ప్రతియోగితావచ్ఛిన్నాభావమత్రానుసరణీయం॥ తథేతి॥ ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావిశిష్టత్వార్థః॥ ధ్వంస
ప్రాగభావయోః సామాన్యాభావత్వస్వీకారేపి తత్ర కపాలే తత్సంభవాత్ తత్సంభవతీతి ఇదమపి వస్తుగతిమనురుధ్య॥ అనవధారణావచ్ఛిన్నధ్వంస
దేశస్యాపి తత్ప్రతియోగిఘటత్వేన యత్కించిద్వృత్తిజ్ఞానాదేరసంభవే నతదనురోధాత్ సామాన్యప్రత్యాసత్తేరవశ్యం తత్ప్రత్యయబలాత్ పూర్వమిత్యాదృశ
ప్రతీతిపునరిత్యర్థః తత్ర కపాలే॥ తేనేత్యస్యసాధ్యేతి॥ నచనానాదినష్టయోః తత్ప్రతియోగితాభావస్య ధ్వంసాదేరపి సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వే బాధకాభా
వః తస్య విశిష్టసర్వసాధారణాభావాభావి ఘటో నష్టః తస్య విశిష్టసర్వవృత్తిత్వదశాయాం చ ప్రనష్టఘటాభావవిశిష్టప్రత్యయాపత్తేరవబాధకత్వాదితి భా
వః నను ఘటత్వేతాభావస్య ఘటధ్వంసాదావిరోధిత్వేపి ఘటధ్వంసత్వేతాభావస్వరూపసర్వఘటత్వాభావసర్వఘటధ్వంసదశాయామపి తంతౌ ఘటత్వాభావ
తదానీమపి తంతౌ ఘటధ్వంసో నాస్తీతి ప్రతీతిస్స్యాత్॥ అన్యథా తదానీమపి తంతౌ ఘటధ్వంసో నాస్త్యపి ప్రతీతిస్స్యాదిత్యత ఆహ నాపి ధ్వంసత్వేతాభావయోర్విరో
ధో నాప్యనన్వయఃశంకతే అథైవమపి ఏవం ఘటధ్వంసమనాయనపి తదభావత్వేతాభావసత్త్వే కపాలాదావితి సాధారణాం తథాచ తంతావపి ఘటధ్వంసదశాయాం
తాదృశబుద్ధిః స్యాదితి భావః అత్ర తత్తదుభయత్వేతాభావస్య తద్వ్యాదిః త్వన్యతదుభయత్వాదిః తత్తద్వ్యక్తిపాలాద్యభేదత్వే ధ్వంసస్వరూపానామనను గమాదభావత్వప్రతియోగిత్వమభావ

ధర్మ
భావాన్నస్య దండచక్రాది జన్యస్యతస్యత్వ జననే యాత్యస్య విశిష్టోత్పత్తేర్వక్తుమశక్యత్వాత్ కేవలం యదితత్ర జనకతావచ్ఛేదకధర్మ ఘస్యాభా
పాశ వాన్నస్యాత్ తత్ర పటోత్పత్తిస్తు నాశిస్యాదిత్యపాపాదనేయమతో నకశ్చిద్దోష ఇత్యాతలికాదిత్వన్నేతి తథాచ జన్యద్రవ్యాదిసామాన్యం ప్రత్యేవద్రవ్యాదిసా
మాన్యాభావత్వేన హేతుతావత్ అల్పన్నస్య ఘటాదిద్వితీయక్షణాది ష్వేవ పునర్నోత్పాదకం నవైత్రమేకతంత్తుసంయోగనాశా న్నమహాఘటనాశోత్తరమ
వశిష్టే ఖండస్తంత్తుసంయోగఖండ ఏవ పటాంతరోత్పాదకా యాం పునర్మహాపటోత్పత్తివారణాయ ప్రాగభావస్య హేతుత్వమావశ్యకం ద్రవ్యసామా
న్యాభావస్య ప్రాక్సత్వాత్ కార్యేణ ప్రతిబంధకత్వాదిత్యావశ్యం తత్ర తిష్ఠంతంత్తుసంయోగ వ్యక్తేర్మహాపటం ప్రతి విశిష్య హేతుత్వాత్ తదభావాదేవ
తదానీం మహాపటోత్పత్త్యసంభవాత్ అతిరిక్తస్య ప్రాగభావధర్మిణః కల్పనా మపేక్ష్యైవ ప్రాయాస్తంతుసంయోగవ్యక్తేరేవ విశిష్టమహాపటం ప్రతిహేతుతా
యాః కల్పనావశ్యకత్వాత్ ॥ నచ తంతుసంయోగవ్యక్తేరివ తత్తన్మని యతనం యోగాంతరాణామపి విశిష్య మహాపటత్వాదికం ప్రతి హేతుత్వాపత్తిః తేషామసత్త్వేన సిద్ధత్వస్య
సత్వస్య తత్త్వాత్ సత్యేకమపి మహాపటోత్పత్తిదశాయామేవ తస్సత్తే భావిఖండపటోత్పత్తేః స్యాత్ కార్యస్య పూర్వమసత్వేన ప్రతియోగాయోగాదితి వాచ్యం
మహాపటస్యత్తంస స్య పునస్తత్ర మహాపటం ప్రతి విశిష్య హేతుత్వాత్ అనర్థకా ప్రాగభావాదినాముపితత్త్ప్రత్తికారానుపపత్తేః లాఘవాదిత్యనవ ప్రాగభావస్యకాశపి
కార్యస్య ప్రతిబంధకత్వమవశ్యకం అన్యథా పటోత్పత్తౌ తంతావేవ తంత్వంతరసత్త్వే సంయోగస్యాప్యన్యపటసత్వేపి తన్నాశోత్తరం ఖండపటస్య పటో
పష్టబ్ధతంతావుత్పత్తి ప్రసంగాత్ తత్ప్రాగభావస్య సత్వాత్ లాఘవేన పటానుపష్టబ్ధతంతావుత్పత్తిప్రసంగాత్ తత్రైవ పటానుపష్టబ్ధాదౌ నతంతావుత్పన్నపటస్యతదా

ద్వితీయక్షణాదివృత్తిత్వమపి నవ్యస్యాస్తీతి పూర్వదోషతాదవస్థమతో ధ్వంసేతి తత్పర్యంతం॥ నష్టఘటాదిఘటితకజ్ఞానాదివృత్తినాంశే స్వోత్పత్తిక్షణావృత్తిత్వ
సప్రతియోగిఘటాదౌ విషయతయా వర్తమానత్వేన స్వపూర్వత్వాపత్తిరతః కాలికవిశేషణసంబంధేన వృత్తిత్వప్రవేశః॥ నను దుఃఖప్రాగభావస్యోత్తరకాలా
నువృత్తిర్ముక్తిశ్చ ప్రాయశ్చిత్తాదౌ ప్రవృత్త్యనుపపత్తిరేవ ప్రాగభావః ఫలత్వం తత్ర విహాయ దుఃఖాత్యంతాభావస్యేతి చేదత్యంతాభావస్య స్వత ఏవో
త్తరకాలానువృత్తేః సంభవాత్ ప్రాయశ్చిత్తమనుపయుక్తం స్యాదితి తదుక్తం స్వస్వన్యేతి॥ న స్వోత్తరకాలసంబంధాత్యంతాయోగ్యతదనువృత్తౌ ప్రాయశ్చిత్తం న హేతుః
21 తస్యాక్లేశకారణాధనత్వాన్ దుఃఖాత్యంతాభావస్య తు నిత్యత్వాన్ న తత్ర ప్రాయశ్చిత్తం తస్య హేతుత్వం సంభవతీత్యత ఆహ దుఃఖసాధనేతి తథా చ దుః
ఖసాధనభూతపాపనాశం ప్రత్యేవ ప్రాయశ్చిత్తం హేతుః తస్య చ దుఃఖాభావసుఖతత్సాధనాన్యత్వేపి ద్విష్టాభావత్వేనైవ ఇష్టమితి న్యాయమతే చ బౌద్ధాధికారేతు
పుణ్యం చ స్యాదపి తమితి భావః॥ నన్వతి॥ ప్రవృత్తేః ప్రయోజకజ్ఞానాధీనతయా తదనుపపత్త్యప్రయోజకత్వే అన్యోన్యాశ్రయప్రసంగాదితి భావః॥ నను ప్రాగ
భావాసత్త్వేపి తస్యాపి ఘటస్య ద్వితీయాదిక్షణే పునరుత్పాదప్రసంగః కపాలసంయోగాద్యాత్మకసామగ్ర్యాస్తదానీమపి సత్త్వాత్ న చ ఉపాదానస్య పునరుత్పాదస్య
అప్రసిద్ధిః ఏతద్ఘటద్వితీయక్షణో యద్యేతద్ఘటసామగ్రీక్షణః స్యాదేతద్ఘటోత్పత్తిప్రాక్క్షణః స్యాదిత్యాద్యాపాదనసంభవాత్ న చాత్ర సామగ్ర్యాపాదనం
దండచక్రాదిమాత్రఘటితేనే సర్వత్ర ఘటద్వితీయక్షణస్యైతద్వత్త్వాపగమాద్వ్యాప్యతా ఘటకయా పరత్వేన సాయుక్తం ప్రాగభావాదిఘటితకారణకూటస్య ద్విధానే చ సా
ధకాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం స్వకారణీభూతదండచక్రాదివిశిష్టాయా ఘటీయదిదం చక్రాదితిరిక్తకారణాభావస్యే జన్యత్వేన తద్ఘటోత్పత్త్యుత్పత్త్యా

తథాప్రకృతంతు కార్యోత్పత్తిద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నే సామగ్ర్యభావవిశిష్టత్వాత్ క్షణస్య తత్కార్యోత్పత్తిమాన్ స్యాదిత్యవ్యాప్తిః తత్రచ సామగ్ర్యభావవిశిష్టత్వం సామగ్రీ
సమయధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసానధికరణత్వే సతి సామగ్రీకాలధ్వంసాధికరణత్వరూపం కార్యద్వితీయక్షణాదావసిద్ధం కార్యోత్పత్త్యవచ్ఛేదకక్షణే నైవ వ్యవధానాదితి చేత్
స్వేన పునరుత్పాదకప్రసంగేన యత్కార్యాధికరణం ప్రతిబంధకత్వేనాపి తత్ప్రతియోగికాలేన ధ్వంసాధికరణం నను తత్ప్రాగభావత్వం తదుత్పత్తికాలీనధ్వంసప్రతియోగికాలవృత్తిత్వరూపం ప్రాగు
క్తం తత్ర ఘటోత్పత్తిసమయాధికరణవృత్తిప్రాగభావప్రతియోగిసమయ[illegible]సంబంధరూపైవ నివిష్టా విశేష్య ప్రాగభావం జనయతి తత్త్వత ఏవ తదుత్పత్తేః తత్ర యస్యోత్పత్తి
లక్షణే తదేవ ఘటాదికం స్వపదేన గ్రాహ్యం తథా చ తదధికరణసమయధ్వంసానధికరణేన సార్ధం తస్య సమయసంబంధః తదుత్పత్తిరిత్యర్థః ఘటాద్యుత్పత్తి
క్షణస్యాపి విషయతావచ్ఛేదకసంబంధేన ఘటాద్యధికరణీభూతం యత్ పూర్వక్షణోత్పన్నజ్ఞానాదికం తద్ధ్వంసాధికరణత్వాత్ తదుత్పత్తిమాత్రే సంభవః స్యాదితి
కాలికసంబంధేనైవాధికరణత్వలాభాయ ఘటాద్యవచ్ఛేదకపదం ఇత్యేవం తథా వ్యాప్తిర్నైవ ఏవం పాదరిత్యాదివృత్తిత్వవృత్తి చారాదిసంబంధస్య వృత్త్యధికరణత్వానియామక
తయా కస్యచిదపి వృత్తిత్వాభావాత్ అస్తు కాలికసంబంధేన ఘటాదిసామయికస్య జ్ఞానాదేరుత్పత్తి[illegible]కం తత్ర అసంభవాదుత్పత్తిక్షణోత్పత్తిక్షణస్యాపి విషయతయా తజ్జ్ఞా
నాధికరణీభూతం యత్ స్వఘటాదితద్ధ్వంసాధికరణత్వేన అవ్యాప్తిప్రసంగాత్ ఘటోచేన్న విషయతావచ్ఛేదకతయా వృత్త్యనియామకత్వాదితి ధ్యేయం
తత్ర ఘటాదిసమయధ్వంసానధికరణీభూతేన తత్పూర్వోత్పన్నజ్ఞానాదినా విషయతా[illegible]దిసంబంధస్య వ్యాపకత్వం ఘటాదేస్తత్ర తత్కాలికస్య
ద్వితీయసమయపదం నను ధ్వంసఘటితోత్పత్తిలక్షణేఽస్మిన్ ఆత్మాశ్రయ ఇతి చేన్న కాలికసంబంధేన ధ్వంసస్యాపి ధ్వంసో నేష్యతే

నముత్పత్తివారణార్థం ధ్వంసవద్ఘటస్య ధ్వంసస్య ఉత్తరఘటం ప్రతి హేతుతావచ్ఛేదకత్వే ప్రాగభావాదినా కార్యస్య సర్వత్రాపి ప్రతిబంధప్రతిబంధకతావిశేషకల్పనాత్ అనన్యథాదౌ
సి నితంతౌ ధ్వంసప్రాగభావానామనన్యథాసిద్ధతదానీమపి సత్త్వాత్ తత్రోత్తరపటస్య తదానీముత్పత్త్యాపత్తేః తంతౌ పటధ్వంసకాలే పత్త్యనుత్పత్తిభావకకార్యత్వావచ్ఛిన్నత్వాదిరపి తదీయకార్య
సమానకాలోత్పన్నోత్పత్తికధ్వంసానాం ప్రతియోగితాసంబంధేన నివిశేషకల్పకవ్యక్తీనాం తత్సత్త్వే తృతీయక్షణే నాశేపి చతుర్థక్షణే పునస్సోత్పాదః తత్తన్నివిశేషకల్పకసమానకాలో
త్పన్నధ్వంసస్య ప్రతిబంధకత్వే అనన్యథానివిశేషకల్పకహేతుభూతానాం సన్నికర్షవ్యక్తీనాం తృతీయక్షణే ద్వ్యనువృత్తేః చతుర్థక్షణే పునస్తదుత్పత్తిప్రసంగాత్ యద్యపి
నివిశేషకల్పకసమానకాలోత్పన్నానంతధ్వంసవ్యక్తీనాం తత్తన్నివిశేషకల్పకం ప్రతి విశేష్య ప్రతిబంధకత్వకల్పనామపేక్ష్య లాఘవాదేకః ప్రాగభావ ఏవ హేతుః కల్పయితుం
ముచితః తదనుపదకారణత్వేనైవ తదుపగ్రాహకప్రమాణాత్ తత్సిద్ధ్యైవ తత్సిద్ధేర్నిర్వికల్పకసమానకాలోత్పన్నస్వసమానాధికరణప్రాగభావవృత్తీనాం తత్తన్నివిశేషకల్ప
కప్రాగభావస్యాపి తన్నివిశేషకల్పకత్వావచ్ఛిన్నోత్పత్తిం ప్రతి వినిగమనావిరహాత్ తదవస్థానమితి వా చ్ఛిన్నజనకభావత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ ప్రాగభావత్వేన హేతుత్వం తత్ర కార్యసహితా
దాత్మత్వం కారణాస్య ప్రతియోగిత్వం సంబంధ ఇత్యనుగతరూపేణ హేతుతాయామేకవస్తు ప్రాగభావస్య వస్త్వంతర హేతుతాసంభవాత్ తథాపి యద్యేవమయం వృత్తిత్వేన సిద్ధవి
రోధానామపి నివికల్పకసమకాలోత్పన్నధ్వంసానాం ప్రతిబంధకత్వం పరిత్యజ్య నివికల్పక హేతుత్వేన పదార్థాంతరం కల్ప్యం తదాద్యదేకత్వపి మనోమంత్రాదీనాం
బహూనాం ప్రతిబంధకత్వమపేక్ష్య లాఘవాద్వా పదార్థాంతరకల్పనాప్రసంగః తస్మాత్ క్లృప్తవస్తూనాం నియమాకత్వావసంభవ ఏవ కారణత్వేన వస్త్వంతరసిద్ధిరిత్యా
శయః శేషమశేషమగ్రే వక్ష్యామః సామాన్యలక్షణాత్వం నకార్యోత్పత్తిప్రాక్ లక్షణాత్వమప్రయోజకత్వాదతిరిక్తప్రాగభావకల్పనాపత్తిరూపప్రతికూలతర్కపరాహ

తత్రావ్యాప్తిః ఘటయత్కాలికసంబంధేనాభావస్య ఏవ విషయతా తజ్జన్యత్వేన వర్తమానస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేఽకాలికసంబంధేన వృత్తేర్ఘటో యద్వృత్తి యత్సమయ
పదం యదిద విషయతయా వృత్తిర్నియామకతాపత్తేః స్వవృత్తిధ్వంసప్రతియోగిత్వం నాస్తీత్యత్రాపి నోక్తదోష ఇతి విభావనీయం తదాయం కాలో ఘటవృత్తిః
యత్క్షణావచ్ఛిన్నఘటోత్పత్తిక్షణావృత్తిత్వాదిత్యత్ర హేతౌ ఘటోత్పత్తిక్షణసంబంధధ్వంసస్య తదాదివిషయత్వప్రతియోగితాపత్తిభయాదాదిసంబంధేన ఘటోత్పత్తిక్షణే ఘటాన్
త్పత్తిధ్వంసస్య సత్త్వేఽపి ఘటోత్పత్తిమాత్రకాలసంబంధే స్యాదతో ద్వితీయం నవీనయపదం ఘటాదేః స్వపూర్వోత్పన్నఘటాదివిషయతాయా ఆపాద్యత్వే స్వతంత్రేతి యం
సమయపదం నను సమయసంబంధకాలికవిశేషణతా సా అదాదిసమయాదిపదవైవర్త్యమనిత్యా సతుస్వరూపసంబంధః తదా తదీయసంబంధస్య
స్యైవ తదీయక్షణవృత్తిధ్వంసాప్రతియోగిత్వాత్ తత్రాతివ్యాప్తిః తథా హి తదధికరణక్షణత్వాదిత్యుక్తమపి ప్రత్యయవృత్తిధ్వంసప్రతియోగిత్వ త్వ
వచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా తదుత్పత్తిక్షణవ్యాప్తిః ధ్వంసప్రతియోగితాత్వేన లఘుధర్మేణైవ తాదృశప్రతియోగితాపేక్షిదానం అతస్తదధికరణక్షణత్వాదితి
తత్తుల్యం గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే అగ్రిమలక్షణే తు తదధికరణక్షణావృత్తిత్వస్య అప్రసిద్ధిప్రసంగాత్ తదధికరణక్షణ
వృత్తిత్వనిష్ఠప్రతియోగితాయాః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నత్వాద్వ్యాపకత్వేన లఘుధర్మేణావచ్ఛేదాత్ ఏవమాత్రస్యకాలోపాధిత్వాత్ యత్సమయవృత్తిధ్వం
సప్రతియోగిత్వం నాస్తీతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః లఘుధర్మేణ గురుధర్మస్యానవచ్ఛేదకత్వే పురస్కృత్య వ్యాప్తిరభావాత్ ప్రతియోగిత్వం యత్సమయ
యత్సమయవృత్తిధ్వంసప్రతియోగిత్వం యద్వ్యక్త్యధికరణక్షణావృత్తిత్వవ్యాప్యం తేన సాధనతద్వ్యక్తేః సమయసంబంధికతద్వ్యక్త్యుత్పత్తిరితి ధ్వంసఘటా

యోగస్య ద్వితీయక్షణే సంబంధో యత్ర కాలే తాదృశే స్వక్షణే యోగశబ్ద[illegible] అకసంబంధః తస్య జనిరుత్పత్తిరిత్యర్థః ఇతి ఉపేక్షణాయో [illegible]ధ్వంసాభావాధి
స్సన్ప్రయోగస్య నష్టక్షణే యోగో జనిరితి తాత్పర్యకిఞ్చ ద్వితీయ ప్రవేశే వైయర్థ్యం దాద్యక్షణే నాసనయ ఇత్యప్రలయ యస త్వే తదుత్పాదావస్థా వ్యాప్తిరితి తదధికరణ
సమయస్య మహాకాలాదేర్ధ్వంసాప్రసిద్ధేరత ఉ శబ్దే మహాప్రలయానంగీకారేణాపి తదంగీకారే మహాప్రలయానంగీకారేష్వపి ఇత్యాదిపి [illegible] అత్రయ త్వపదం యస్య
హిటాదేరుత్పత్తిలక్షణే తత్పరం తథ్యు[illegible]యతృతీయాదిక్షణసంబంధే ద్వితీయక్షణవృత్తిధ్వంసప్రతియోగితాపర్యాప్తతదృశు యద్వితీయక్షణలవ్యాప్తిరతోత్వ
విదపి త్వస్య త్వం తదా [illegible]యద్వితీయసమయసంబంధస్సామాన్యేయుత్వసమయవృత్తిధ్వంసప్రతియోగిత్వం నాస్తి తత్ర ధరలా [illegible] సామాన్యేతిగస తత్ప్రథమక్ష
[illegible]సంబంధవిశేషద్వితీయక్షణావృత్తిధ్వంసప్రతియోగిత్వవిరహాచ్చ నతత్ర తివ్యాప్తిరిత్యతరహ ధ్వంసయోస సమయసంబంధసామాన్యేతదుత్పత్తిధ్వంసప్రతి
యోగిత్వపదాభావన మహాప్రలయోత్పదాద్యవృత్తిరితి ద్యుటాదేస్సమూహోత్పన్నజ్ఞానాదినా విషయతావదిసంబంధస్యాపి సామాన్యం తగస తావత్తత్ర చ తత్ర ద్యు
టాద్యుత్పత్తిక్షణావృత్తిధ్వంసప్రతియోగిత్వాద్విరహ తావదుత్పత్తిమాత్రే న సంభవతీస్యాద తతః ప్రథమసమయోపయం తథా చ తదధికరణే విశేషణతాయా వక్షమ
సామాన్య [illegible]సంబంధ ఇత్యర్థః తేనజనకమాత్ర స్యైవ సమయ యతయా జ్ఞానస్యాపి తథా త్వావిష్యయమ పదేనాకపి జ్ఞానవిషయతావదావతివ్యాప్తిరితి ప్రత్యక్త్వం ప్రత్యు
క్తంచ యద్వితీయసమయ సామాన్య ఇత్యత్రాపి సమ్యక్త్వ సంబంధ పదం వ్యాక్యర్థమిత్యాదిహమావనంయతో వ్యాహార్థేన సమయాన్వయేన వైయర్థ్యాదరకా
నాదితి ధ్యేయం యత్ర ఘటోత్పత్తిప్రాక్క్షణే సర్వధ్వంస ఇత్యాకారకజ్ఞానముత్పన్నం తత్ర జ్ఞానస్య క్షణ సమం ఘట యక అకసంబంధస్యాపి లక్షణత్వాత్

ధ్వంసః నిత్య ఇత్యస్య విరోధి సాధ్య సమయాపదం। ఘటనాశమిదం ఘటనాశ సత్వం తథా శఙ్కా బేరంగికారవదేతావన్మాత్ర క్రియాది స్వవృత్తి ధ్వంస ప్రతియోగ్య ధికరణాత్యన్తాభావ ప్రతియ
సత్వే ఘటనాశమాత్రవనేవ ప్రాప్తి ప్రసంగాత్ తదనంగీకారేత్యపి హాస్యాత్ తథా స్వవృత్తి యోగ్య ధ్వంసః స్వస్య ప్రతియోగి ప్రతియోగి తయా యావద్ధ్వంస సత్త్వ విశిష్టాన్యమయ
ఓ త్వం మద్గ్రహణాధార ఘటనా పదార్థా సత్వ పి స్థితాన్వహం తథా ఘటనాభావ ప్రతిత్వాద్యాశ యావద్ధ్వంస విశిష్ట తయా ఘటత్వ మితి ప్రాప్తియా వద్ధ్వంస విశిష్ట సమయ
త్వం మహా ప్రలయా నన్ ఘటనామాత్ర ప్రాప్త మతః ప్రతియోగితాం తదపి ధ్వంస విశిష్టానాం స్వష్టి కాలస ఘటనామాత్రస్యైవ సావకాశత్వాత్ పునరపి దార్ఢ్యత్వేనాభా
వవత్తావత్ తత్ప్రతియోగిక ధ్వంస వైశిష్ట్య భాదా ప్రాప్తి తదా ధ్వంస పర్యంతం అత్ర చ ధ్వంసస్య స్వవృత్తిత్వం కాలిక సంబంధేన బోధ్యం తేన మహా ప్రలయే
చేత్ వ్యభిచారాది సంబంధేన తత్త్వ గావృత్తీనాం తత్త్వ ఘటోత్తర కాలత్వ నధ్వంసానాం కాలిక సంబంధేన వైశిష్ట్యస్య తత్త్వ గాత్ర విరహే పి నావ్యాప్తిః ప్రకారాదినామ
పి స్వవృత్తి ధ్వంస ప్రతియోగి ప్రతియోగిక యత్కించి ధ్వంస విశిష్టత్వ మితి తన్న ప్రాప్తి రతో యావత్పదం ఘటఘట ప్రతియోగిక నం యోగాదేరపి స్వవృత్తి ధ్వం
స ప్రతియోగి ప్రతియోగి కత్వాత్ యావత్తత్ ధ్వంస విశిష్ట్య స్వచ్ఛ దపి ఘటనాశ విరహ బోసం నవ రక్షస్య దతో ఽభావ నిరూపిత స్వ ప్రతియోగితా విశేషస్య లాభా
యచరమం ధ్వంస పదం। తేనాధారత్వ మపి ఘటజన్యాభావత్వ రూపస్య ధ్వంస త్వస్య గురుత్వే పి న క్షతిః తత్ స్వ ప్రవిశిష్టత్వ లాభావత్వ సైవ ధ్వంసత్వస్య
ఘటబంధత్వమత్త్వే రుద్ధాన్వక్షాశాత్ప్ర। సవే న ధ్వంసా న్నాతి ఘటనే పి నిరుక్త యావద్ధ్వంసానాం విశిష్యతయా వైశిష్ట్యస్య ఘటనిర్ణయా వచ్ఛేదన సత్వ ప్రత్యాతి
వ్యాప్తిః రతః సమయాపదం। కాలిక సంబంధేన వైశిష్ట్య లాభాయ। అయం తు మహా ప్రళయా వచ్ఛేదేన గగనాదేరపి నిరుక్త యావద్ధ్వంస విశిష్టత్వాదతి వ్యాప్తిరతః=

ద్వృత్తిత్వాత్కాలే నధ్వంసప్రతియోగిత్వం న ఘటాద్యధికరణకాలావృత్తిత్వవ్యాప్యం నష్టమాత్రస్యైవ ఘటాద్యధికరణనష్టాలకాలవృత్తిత్వాదితత్వసంభవవారణాయ పక్షే
ణ పదం। ఘటాదిద్వితీయాదిక్షణావృత్తిధ్వంసప్రతియోగిత్వస్య ఆకాశాదౌ ఘటాద్యధికరణక్షణావృత్తిత్వసామానాధికరణ్యే ద్వితీయాదిక్షణసంబంధేన
తివ్యాప్తిరతో వ్యాప్యపదం। యద్యపి విశేషనష్టద్వితీయాదిక్షణావృత్తిధ్వంసస్య యత్కించిత్ప్రతియోగిత్వం ఘటాద్యధికరణక్షణావృత్తిత్వవ్యాప్యమేవ తథా
24 పి తదధికరణావృత్తిత్వం యత్కించిదవృత్తిధ్వంసప్రతియోగిత్వవ్యాపకం తత్ససమయసంబంధత్వరూపం విశేషణం న చ ఇదమాత్రస్యైవ తత్కాలావచ్ఛి
త్వాత్తదవృత్తిత్వం యత్సమయావృత్తిధ్వంసప్రతియోగిత్వవ్యాపకం తత్ససమయసంబంధక్షణప్రాగుత్పత్తికస్థలీయధ్వంసనివేశే వైయర్థ్యవిరహాదితి ధ్యేయం॥
చిరోత్పన్నస్య వృత్తిధ్వంసప్రతియోగినస్స్వవృత్తిఘటాద్యధికరణక్షణావృత్తిత్వేఽప్యతదీయవిషయతాదిసంబంధేనాతివ్యాప్తిరతస్సమయసంబంధేతి॥ ఘటనిష్ఠ
ననుతదధికరణావృత్తిత్వమత్ర క్షణత్వం [illegible] సవృత్తిప్రతియోగికప్రాగభావానధికరణసమయత్వం తత్ర ప్రాగభావం వినా దుర్వచమత ఆహ క్షణత్వం చేతి॥
యత్వస్య [illegible] ప్రాగభావాధికరణ [illegible] త్వరూపం క్షణత్వం ప్రాగభావానతత్వాదుపపాదయతి సర్వథా నిరవచ్ఛిన్నక్షణత్వం చేతి తేనస్వప్రతియోగ్యుత్పత్తికవ్యాప్తిర్భియా
విభాగప్రాగభావానధికరణకర్మణశ్చ క్షణత్వం కాలోపాధిరతస్సర్వథా స్వవృత్తిర్స్వవృత్తియోగ్యధ్వంసస్తత్ప్రతియోగ్యధికరణం యద్యత్తదన్యత్వం సమ
యత్వం ప్రతిసవృత్తిత్వం ప్రతియోగ్యధికరణత్వం చ కాలికసంబంధేన బోధ్యం తేన క్షణానాం యథాకథంచిత్సంబంధేన స్వవృత్తివర్తమానస్యాత్ప్రత్యక్షత్వస్య
ధ్వంసప్రతియోగిమాత్రే నాపి వ్యాప్తిః సా స్వవృత్తికాలికతయా వర్తమానస్యధ్వంసస్యప్రతియోగినః పూర్వోత్పన్నక్షణాదేర్విషయతయాధికరణత్వేపి స.

ర

సహసవపూర్వ[illegible]వర్తిత్వసపదార్థత్వస్య పక్షతావచ్ఛేదకతాకాశ ఆకారణతావచ్ఛేదస్యాల్లక్షణతావద్యావవృత్తేనతాద్యాత్మ్యవపక్షత్వవతాభావాత్సమయపదార్థస్య వృత్తిత్వస్య సహపూర్వవృ-
వర్తిత్వస్య తాదృశయావత్పదార్థనిష్ఠవిశిష్టస్య దశాలికసంబంధావచ్ఛిన్నత్వలాభాయ తేన విషయతావదిసంబంధేన స్వనిష్ఠస్య కాలికతజ్జ్ఞానాదేరుత్పత్త్యవచ్ఛిన్నక్రియాకా-
కాలికసంబంధేన వైశిష్ట్యవిరహేపి నావ్యాప్తిః నచాక్షణమాత్రస్య విషయతయా సమత్వవర్తిత్వనః కాలికసంబంధేన దృష్టిలక్షణవచ్ఛేదేన స్వసామానాధికరణ్యస్యాదృష్టలక్షణ-
వచ్ఛేదేన కాలికతయా వైశిష్ట్యవిరహే ఉత్పన్నాంశావచ్ఛిన్నాపి సర్వపదార్థజ్ఞానస్య పూర్వవృత్తిత్వస్య క్షణావచ్ఛేదవిషయితయా లక్షణే వైశిష్ట్యస్య క్షణావ్యయావచ్ఛే-
ననతావత్త్వాత్త్తిరవ్యాప్తిరితి నను క్షణలక్షణలక్షణఘటితం స్వపూర్వవృత్తిత్వం స్వోత్పత్తికాలీనధ్వంసప్రతియోగిత్వం తద్ఘటకతయోత్పత్తేః క్షణఘటితత్వస్య స్వాశ్రయ-
త్వమతఃకథం స్వపూర్వత్వం చేత్ స్వాధికరణక్షణోత్పత్తిత్వం ధ్వంసప్రతియోగికాలవృత్తిః స్వవృత్తిపదార్థస్య లక్షణవచ్ఛేదేన స్వస్య నిష్ఠవిశిష్టస్యాభావాత్
ప్రలయానవచ్ఛిన్నావ్యాప్తిరతః స్వపూర్వవర్తిత్వనిరుక్తౌ యాదిత్వకాలవిశేషణాంశత్వం సనుక్రియామాత్రస్య కాలోపాధిత్వాదిత్యుక్తమిదం ప్రలయక్షణావ్యాప్తం
ఏవం తదుత్పత్తేస్తత్పూర్వలక్షణమపి క్షణతత్తద్దిజన్యేతి మాత్రపదం ఘటాన్నార్థకం తథా చ తదానీం క్రియాయా అభావేపి ధ్వంసరూపకాలోపాధిమాదాయాపి
క్షణాసమర్థనమితి నిత్యస్య కాలికసంబంధేనావర్తకతయా జన్యమాత్రస్య వృత్తితయా కాలోపాధిత్వం అతో జన్యస్యైవ తథాత్వముచితమిత్యాశయేన పదా-
ర్థమాత్రం పరిత్యజ్య జన్యమాత్రస్యేత్యుక్తం కేచిత్తు నను మహాప్రలయావచ్ఛేదేన స్వవృత్తేర్యావద్ధ్వంసవిశిష్టత్వాదిలక్షణే క్రియాంతస్య కాలస్యాపి లక్షణత్వాత్తత్రా-
వ్యాప్తం నిరుక్తతథాభావత్త్వాత్ప్రసిద్ధేరతః జన్యమాత్రస్యేతి తథా చోత్పత్తిపూర్వ[illegible] క్షణాద్యస్య మహాకాలేన సత్త్వేపి నక్షతిః జన్యం కాలోపాధిరూపం

25

సమయుపదంఋనన్యౌథర్మకమితి తన్న యథా కథంచిత్సంబంధేన స్వవృత్తిత్వమాదాయాతివ్యాప్తిభియా కాలికసంబంధేన స్వవృత్తిత్వస్య వా వ్యావృత్తయా తత్సం
బంధేన గగనస్య వృత్తిత్వాప్రసిద్ధ్యా తత్ర తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలిప్రతియోగితావచ్ఛేదకసమవాయసంబంధేన తాదృశావయవత్వేన విశిష్టతయా ఘటత్వం
నష్టమితి శరవిశిష్టధ్వంసం లాఘవాదాకాశస్య వృత్త్యప్రసిద్ధిః ధ్వంసత్వం యది తు న స్వాధారత్వం నాఘంటిపాదేః తదా చ నర్తితత్వప్రవేశే వ్యర్థత్వం ప్రాగభా
వత్వేన గగనాత్యాభావత్వఘటిత స్వప్రసక్త్వవిరహాదిత్యాశయేన ఘటాంతరకాలీనస్వవృత్తియాతదధావత్వే ఘటం న స్వప్పకిం యాదే తథాస్వవృత్తి
స్వవృత్తిత్వానాన్తపదార్థస్వనిష్ఠం మపి నసత్త్వచి ఆశ్రయత్వాత్ వ్యాప్తిరతడు క్రమభావే తిరోభావ్యత్వ ఘటనాశే సా ధ్వంసప్రతియోగిఘటనాశో నష్ట ఇత్యాదిశబ్దప్రయోగే పయుకం వర్
సమస్వవృత్తిత్వస్వవృత్తిత్వ సమస్వత్వపూర్వసమవృత్తియాపదార్థస్వనిష్ఠసమయత్వమిత్యాదిప్రయోగ ఇత్యాదివ్యవహారయుక్త ఇత్యత్రాచ్ఛిన్నయా వినా ఘటత్వమా హో
సమస్వవృత్తిత్వస్వవృత్తి సమస్వత్వపూర్వసమవృత్తియాపదార్థస్వనిష్ఠసమయత్వమిత్యాదిప్రయోగే స్వవృత్తియాతత్పదార్థవైశిష్ట్యం సమపూర్వసమవృత్తియావత్పదార్థస్య
శిష్టత్వరావకస్యాపి ప్యక్ష్యక్రియాదేః సనీవతి స్వాతన్త్ర్యతువన్న స్వపూర్వనష్టయోః స్వస్మిన్స్వతాదాత్మ్యభయము ప్త్యత్తీ పదార్థేతు స్వరూపకథనం నతు విశిష్టం వైయ
ర్థ్యాన్నచ స్వస్వాత్మరవర్తియాతత్పదార్థవిశిష్టత్వమిత్యాసమవ్యక్తవస్తుమానాస్వపూర్వత్వేపి ఘటయాధ్వంసకాలనత్వరూపస్య వ్యక్తిత్వప్రవేశే లాఘవాదంత్యఘటనాశ
స్యక్రియాదేరేవ తథాత్వాపత్తిరితి వాచ్యం స్వోత్తరవర్తిత్వస్యాప్రసిద్ధ్యా ప్రలయఘటనాశేపి ప్రసంగాదితి భావః ప్రతియోగ్యవిరహేపి స్వస్వపూర్వవర్తిత్వేయత్త్వం చ ద్వయవిశిష్టత్వ
త్వావచ్ఛేదకయ ఇత్యాదిరితి సదయావత్వస్యైకసత్వభావాత్ప్రతి స్వకరూపే ఘటోపాదానే ఇతి ప్రసక్తయత్వంది త్వపదార్థప్రతివాయాశక్యత్వేశ వైయర్థ్యమితి వాచ్యం॥

తత్త్వాదిరత స్వత్వత్వము తావచ్ఛిన్నస్యాపి స్వానధికరణేషు అపత్తి సంభవ ఇతి భావః సమవాయాదినా యతి తదారంభకత్వాదితత్తత్తంతుత్వేనేత్యాదిః నవ సమవాయేన తత్పటం
ప్రతి తాదాత్మ్యేన తత్తత్తంతుత్వేన హేతుత్వమిత్యాహ్యాపి కాలికసంబంధేనైవ విశేషణతః కార్యకారణభావస్య తత్పటానధికరణతంతుషు ప్రాప్తి వారకః
సంభవతీతి వాచ్యం తత్తంతునిరూపితసమవాయేన తత్పటం ప్రతి తాదాత్మ్యేన తత్తత్తంతుహేతుతాయాః తాదృశసమవాయేన తత్పటస్య స్వతంత్రావచ్ఛిన్న
వ్యభిచారాసంభవాత్ నచైవం తాదృశసమవాయేన స్వానధికరణతంతుషు తత్పటస్య సత్త్వేపి సమవాయమాత్రేణ తత్తత్పటానామపి [illegible] వ్యభిచార ఇతి వాచ్యం
సమవాయమాత్రస్య తాదృశకార్యకారణభావావచ్ఛేదకత్వే తత్సంబంధేనాన్యత్ర తత్పటోత్పత్త్యసంభవాదితి భావః యత్తు సమవాయేన తత్పటత్వావచ్ఛిన్నం
ప్రత్యేవ తత్తత్తంతుత్వేన హేతుత్వం తావత్తంతునిష్ఠ [illegible] సంయోగేనైవ కారణతాభ్యుపగమే సంబంధేన వ్యభిచారసంభవాదితి తత్తుచ్ఛం యతః
తస్య తంతోర్ద్వితీయక్షణ ఏవ తంత్వంతరసంయోగోత్పత్త్యా తృతీయక్షణేపి సంభావ్య తంతుకపటోత్పత్తిస్తత్రైవ తం [illegible] వ్యభిచారతాదవస్థ్యాత్ సమవా
యత్వాదికసంబంధానామసమానాధికరణతావచ్ఛేదకత్వస్యాపి [illegible] ద్రవ్యోత్పత్తిద్వితీయక్షణే తదసంభవాత్ [illegible] కార్యతావచ్ఛేదకధర్మా
వచ్ఛిన్నాస్తత్పత్తేః [illegible] అభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకధర్మవత్త్వమేవ కారణత్వం [illegible] తథా చ సమవాయేన తత్పటత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి
వ తాదాత్మ్యేన తత్తత్తంతుత్వేన హేతుత్వం సుఘటం [illegible] తత్తత్తంతుభిరేవ [illegible] సంయోగాదికం ప్రత్యపి కర్మాదేః
కారణత్వం స్యాత్ [illegible] ద్వితీయక్షణే [illegible] ద్రవ్యాంతరే [illegible] క్రమేణ సామగ్రీసత్త్వాదితి వాచ్యం యతః

ఘటాభావాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకఘటసంయోగాదిభావాదేరితి భావః ఇత్యాహుః శేషాం విశిష్టవృత్తిత్వఘటావచ్ఛేదకతయా ఘటత్వాదినిష్ఠధర్మం స ఇత్యర్థః ఇతి నిరవచ్ఛిన్న
స్వాభావ్యం స్వీకృత్య ఘటత్వావచ్ఛేదకతాకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య ఘటబుద్ధౌ విషయితయా భావతయా న సంభవః సమ్యక్ప్రతియోగినిబోధకతాయాం ఘటస్య
వృత్తేరితి భావః సమవాయాదిసంబంధేన వృత్తిమత్త్వాభావాభావాదికాలవృత్తిత్వం ఏవం చాభావత్వం సప్రతియోగివృత్తిత్వం తద్వ్యాప్యత్వం విశిష్టవృత్తిమత్త్వం కాలికసంబం
26 ధేనఘటాభావం తేన తత్ర విషయతయా ఘటస్య తత్వేన వ్యాప్తిః విషయతాసంబంధేన చాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా వృత్తిత్వం సప్రతియోగ్యభావవృత్తిత్వేన తత్ర
త్వమయవృత్తిత్వస్వరూపతత్త్వలక్షణే ఘటత్వస్య ఘటావచ్ఛిన్నత్వమప్యస్తి తత్వేతి సత్త్వాద్యుపధేయనిష్ఠయోరప్యస్తి తథా సంయోగస్య ప్రదర్శనం స్వరూపనిష్ఠత్వప్రతి మాత్ర
యోగివృత్తిత్వమపి ఘటావచ్ఛిన్నప్రతియోగివృత్తిత్వం సప్రతియోగివృత్తిత్వమాస్థాయ గురుత్వాదిసత్త్వాత్ ప్రసిద్ధ్యా మహాప్రలయాదౌ ఘటత్వ వ్యాప్తిశరీరనివారణం
ప్రాగేవ దత్తోత్తరత్వాదితి ధ్యేయం ౹౹ నను సాధికరణే వృత్తిత్వం తన్మాత్రేణైవ తథా తేన నత్వఘటస్వరూపయోగ్యతావత్త్వాదనధికరణాతత్త్వపిత్త్వా సంగ్రహదితి
భావః సమవేతత్వఘటత్వాస్వరూపతా న వర్తతే ఘటత్వాదభిన్నసంబంధస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావాభావస్య సంగ్రహత్వాదవచ్ఛిన్నసమవాయత్వప్రవృత్తి ఏవేతి భావః
ఘటమాత్రస్య తత్ర తత్త్వం తత్వేన కారణతావచ్ఛేదకస్య ఘటావయవ సంబంధాయత్తతం తత్త్వ తథా శబ్దపటస్య తత్త్వనాశాద్వినాశే తత్వత్వ ఘటమేవ తదా కంధకతత్త్వం తత
కసంబంధనాశః తత్ర తదా న మేవాన్యస్థితత్వం తత్పటాంతరోత్పాదప్రసంగాత్ పటత్వావచ్ఛిన్నసంగ్రహస్య నదేశాదపత్తేః ఏతన్మతే తు శేషపటస్య సంగ్రహాలేన చ వినశ్య
తం తు మహాకాయపటాత్వాదేః కారణికాలా వృత్తేరిప్సమవాయిత్వయోగాత్ ౹౹ తస్య తత్ప్రసిద్ధతత్త్వపటం ప్రతి విశిష్టస్థైర్య కార్యస్య నాశకా దేవ తత్ర పటస్య తత్స్వభావస్య

సంగేన ఖండపటధ్వంసస్య అవశ్యమాపాదపటహేతుత్వాత్ తథాపి త్రిచతురాదితంతుకపటే ఖండపటధ్వంసస్యైవ స్వసమానాధికరణసహాస్త్రాదిసంబంధాత్ సం
బంధేన సంయోగాస్త్రాదితంతుకపటం ప్రతి హేతుత్వాదేవ సమానాధికరణతంతుషు తత్పటానుత్పత్తిసంభవే ప్రాగభావకల్పనే మానాభావ ఇత్యుక్తత్వాత్ పర్యా
లంకృతే తాదృశాదితి ౹౹ ఏవనేతి (తంతుతత్సంయోగజన్యత్వస్య తుత్వవిలక్షణాత్ తత్సంయోగాన్యాం పటం ప్రతి హేతుత్వేన తదవఛిన్నశరీరహాన్యాదిసంభవా
దితి భావః ఆకారానుత్పాదప్రయోజకస్య శిరోధావమునక్రమాకారోపాత్ పాదప్రయోజకస్య సమానాధికరణసామగ్రీ ౹౹ పునః శంకతే తత్పటేతి ౹ యావత్త్వం తత్త్వ
నహేతుత్వస్యాత్ సంభవాదాశ్రయాణాం తంతూనాం తత్పటప్రాగభావాశ్రయస్య కస్యచిత్తంతోః సత్వాదతిప్రసంగతాదవస్థ్యమిత్యాశయేనాహ ఇతి ప్రవేశేత్యాది
ప్రవేశే కారణతావఛేదకతయా అన్యథాసిద్ధత్వం ౹ అప్రవేశే తు వస్తుగత్యా తత్పటప్రాగభావాశ్రయత్వేన తంతూనాం తావత్త్వం తు త్వేన హేతుత్వే నప్రాగభావస్య ప్రాగభావా
హేతుత్వే మానాభావ ఇత్యర్థః నను మాభూత్ తత్ప్రాగభావస్య హేతుత్వం కార్యోత్పాదక తంతుత్వేన తత్సిద్ధిర్న తత్పటప్రాగభా
వాశ్రయాణాం తంతూనాం తదా తత్ప్రాగభావవ్యాప్తి తత్పటప్రాగభావసమానాధికరణోత్పత్త్యర్థః సంయోగస్యైవ హేతుత్వేన
తత్పటప్రాగభావవ్యాప్యానాం ఆరంభకసంయోగాంతరాణాం తత్పటోత్పాదకత్వేన తత్పటప్రాగభావసమానాధికరణ్యస్య తత్పటానాధార
తంతుప్రవృత్తిపటారంభకీభూతసంయోగసాధారణత్వాద్ తంతుసంయోగే వృత్తి ౹౹ పటారంభకే వృత్త్యర్థః నను తత్పట తే
ప్రాక్ వృత్తిత్వేనాపి సంయోగవిశేషణం దోష ఇత్యాశయేనాహ తత్పటేతి ౹౹ తథా చ లాఘవాత్ తత్పట వ్యాప్యత్వాద్ వ్యాశ్రయావత్తంతు =

తత్ప్రవేశే తు హేత్వాదివిశిష్టలాఘవే ధీనసం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదినా హేతుత్వవారణే ఽర్థః । న చైవం కారణతావచ్ఛేదకానాధికరణవృత్తిత్వమేవ కారణతాత్వేన వివక్షితాం ల
27 సంబన్ధసిద్ధసిద్ధిరూపకల్పనమితి నైవ వ్యాపకతావచ్ఛేదకాం తేషు వృదాసనం ఇత్యాదితి నాపి కర్మభిచారస్తత్ర ప్రతిబన్ధవృత్తి యతః సర్వకారణానాం స్వరూపతావ
గాదితాద్రూప్యాః ననుక్లృప్తవిప్రాగభావవత్త్వేన కథం నాప్రతియోగిమత్త్వం తత్త్వతత్త్వాసు చేతి సామానాధికరణ్యప్రత్యాసత్తితః సర్వహేతుతావచ్ఛేదకాః
ననేవనుపపత్తిసంత్తు కపటాదౌ శక్తత్వసిద్ధిః ఆకర్తృత్వాతిరిక్తసర్వప్రాగభావధర్మాణాం కల్పనామపి ప్రాక్ క్లృప్తసంతుసంయోగవృత్తేరేవ లాఘవేన హేతుతాపత్తిరిత్ర
లీలాతల్లీనా ఇద్ధంచేతి కారణత్వాదనియామకత్వాచ్చేత్యర్థః । ప్రాగభావత్వేనేతి తత్తత్ప్రాగభావవ్యక్తిప్రయోజకత్వసిద్ధేః తాదృశాప్రతియోగిహేతుతావచ్ఛేదకం
మనుచితమితి తదిభాగనియమం ప్రాగభావస్వీకారే పితత్రతత్సంవర్తీనాం తత్తద్ఘటసంయోగవ్యక్తినాం తత్వం ప్రతి విశిష్టహేతుతాసత్త్వవత్త్వారత్వే తత్ప్రా
గభావకల్పనేనేతి లాభేద్రూపసమవేతత్వప్రతియోగిత్వే తైలఅసమవాయికారణాసమవేతసమవాయసంయోగే చేతి [illegible] ప్రతియోగితాకస్య సమ్యక్ తు కర్మాసమవాయిసమవ
నారభూత్పత్తేః పరమాణూనాం స్వవత్త్వసంఖ్యాదావారత్వమితి ప్రమాత్రాదితం తు కర్మణాం ఉత్పత్తిప్రసంగ ఇత్యర్థః । ప్రాగభావాదిఘటితాయాస్తత్పరసాధ
స్వోత్పత్తానాముపసంయోగాదితి భావః । యద్యపి సమవేతత్వం విశిష్టం పరం సత్త్వమవచ్ఛేదహేతుతయా తత్ర ప్రతిబన్ధకాదిత్వం తు కపాలసంయోగస్య సమవేతత్వోపరస్థితః
సంయోగవత్వాయాం సమవాయాదితులా కపాలాత్వదితి చరమతంతుసంయోగాదేస్తత్వవిశిష్టహేతుత్వమానాభావః । నచ కుండపటస్థాపచరమసంయో
గవత్తేనాపి నిర్ధనానవకపాలదేవతత్వేహేతుత్వమితి వాచ్యం చరమసంయోగోత్పత్తేసం తత్ర కుండపటవం సమనా యోగమనేకపాలోత్పత్తిప్ర

ర్యత్వే యాస్తత్వపటారంభకసంయోగసమకాలోత్పన్నసంఖ్యాశ్రయత్వేన తత్పటం ప్రతి విశిష్టహేతుత్వం యుక్తం తాన్ ప్రత్యేకత్వాన్ న సర్వత్ర కాలాంతరే నానాత్వం తుష్టతత్వ
కుతస్సర్వత్రాపి దవారణం దిత్యపి చ తత్తత్పటం ప్రతి యోగ్యతా తయోర్ద్విత్వోత్పత్తిక్షణావచ్ఛిన్నత్వాంతరసంయోగోత్పత్త్యుత్పత్తిక్షణే సమవాయేతం తు కపటయోరుత్పత్తిః తత్ర వక్తంతే స్వ
భిదారాస్నప్రాస్తతాపదిసంఖ్యాదిమాత్రః సమవాయికారణాయా దేశత్వేనాపేక్షిత యాద్రవ్యోత్పత్తిద్వితీయక్షణే తదసంభవాత్ కించ తాదృశసంఖ్యావ్యక్తీనాం తత్తద్ద్వ
త్రిత్వాదిత్వప్రత్యక్షం ప్రతి హేతుత్వే అనంతకారణకాలకాభావాపత్తిః తావత్త్వం తు పర్యాప్తతాదృశసంఖ్యాత్వేన హేతుత్వే చ మహాగౌరవమతస్తత్ప్రాగభావత్వేనైవ తత్ప
టం ప్రతి హేతుతయా కల్ప్యయితుముచితా కారణతయైవ ధర్మిగ్రాహకప్రమాణసిద్ధా యాస్తస్యాః పదార్థాంతరేణాసాధనం వినిగమనావిరహాస్సర్వాసంభవాదితి చే
న ప్రాగుత్పత్తేః ప్రాగభావానంగీకారేణ ధర్మక్షణవృత్తిధ్వంసప్రతియోగికాయా అపేక్షాబుద్ధివృత్తేః ద్వితీయక్షణే ధ్వంసస్సన్ననుద్విత్వప్రత్యక్షానుకాః ప్రతిబంధకత్వ
వాచ్యం తథా సతి చతుర్థక్షణేపి ధ్వంసోన సత్వేన చతుఃసన్నికర్షాదిరూపద్విత్వనిర్వికల్పకసామగ్ర్యస్తదానీమపి సత్వాత్ ప్రాగభావస్య కారణతు ద్విత్వనిర్వికల్పకప్రాగభావస్య స్వప్రతి
బంధకత్వాపదోషః ఇత్యపి వదంతి ఇహ మనాయి నాద్రవ్యస్యాసమవాయికారణో నామ కత్వాపదినాం నిమిత్తకారణస్యాపేక్షాబుద్ధేస్తు అవిశేషాత్ కింవిదేవ తత్ర త్రి
త్వాదికం జాయత ఇత్యపి వ్యవస్థితి నియమో న స్యాత్ అతో యావంతి తత్తత్రిత్వాదిప్రాగభావస్తావత్యేవ తత్తత్రిత్వాద్యుత్పత్తిరితి త్రిత్వాద్యుత్పత్తినియామకతయైవ
ప్రాగభావసిద్ధిరిత్యాహురన్యమతం దూషయతి ఏతేనేతి కస్యచిత్సమవాయినస్సన్నికృష్టత్వసత్త్వానుత్పత్తిదశాయామపి తత్త్రిత్వాద్యుత్పత్తిప్రసంగేన చరమస్యసమవా
యినస్సన్నికృష్టత్వస్యైవ తత్ర విశిష్యహేతుతా ప్రాప్తే త్యేతద్వ్యవహారదేవ అసమవాయిత తత్త్రిత్వాద్యనుత్పత్తిసంభవే ప్రాగభావే కేవలాభావే నైతద్ధ్వంసః ద్విత్వవ్యవస్థితేః అతిరిక్తప్ర

28 సంయోగత్వేనైవ తత్త్వం హేతుత్వసంభవాత్ అవయవభేదకల్పనయాపి న ప్రాగభావస్థితిరితి భావః నను పటస్యోత్పత్తిర్న్యాయతః సంఖ్యావిశేషస్య [illegible] క్రమేణావయవభేదక
త్వేన తదనుగమాభావాల్లఘురపి తత్త్వేనానాయభేదకల్పనం తు తత్తత్ప్రాగభావ ఏవ ధర్మిగ్రాహకప్రమాణేన తద్ధర్మావచ్ఛిన్నస్య సిద్ధేరతఏవ హాయాత్వవతి తథా చ తాదృ
శసంయోగనిష్ఠయా తత్త్వమపేక్షాబుద్ధివిషయత్వమేవ తత్ర అపేక్షాబుద్ధిర్వ్యక్తీనాం భేదాన్నైకత్వం నంత కార్యకారణభావ [illegible] పృథక్ మతిరితి ప్రాగభావస్యైవ
భేదకల్పనయా కల్పనమితి భావః అత్ర వదంతి యత్ర క్రమేణ తంతూనాం త్రయాణాం సంయోగానాం వాచనోత్తరం పటస్యోత్పాదః తత్ర ప్రాగ[illegible]వ తత్పటస్యోత్పాదవారణే ధర్మావచ
రమసంయోగాంతరానంతరసంయోగస్య విశేష్య హేతుతావచ్ఛేదకత్వే తత్ప్రాగ్ దాన్యతంతుషు పటోత్పత్తినివారణే విద్యుత్ప్రసమస్తతంతుషు సంయుక్తేషు చ పటస్య
ఉత్పత్తేః తత్ర తత్పటస్య నోత్పత్తితాపాదవారణే ధర్మప్రాగభావః కారణతయా కల్ప్యతే తత్తత్తంతుసంయోగానాం విశిష్య హేతుత్వకల్పనయా తద్వారణే గౌరవాత్
న చ తత్రాపి తత్తంతూనాముత్పత్తేః పూర్వం తదారంభకతంతుషు ద్రవ్యారంభకసంయోగస్యైవ తదానీం తత్పటస్యోత్పాదవారణే ధర్మం విశిష్య సంయోగానాం
హేతుత్వేనావశ్యకేంతస్యేహ నచ తత్పటత్వేనైవ తాదృశపటం ప్రతి తంతూనాం తదా [illegible] హేతుతావచ్ఛేదకత్వే తత్ర తస్యోత్పాదన ఇతి వాచ్యం కార్యకత్వేన కారణతావచ్ఛేదకానా
మనుగమసిద్ధేః అన్యథా ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యపి ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నస్యైవ హేతుత్వసంభవే రూపాదీనామపి హేతుతాపత్తేః నను నష్టస్యాపి ద్వ్యణుకతంతు
సంయోగనాశాత్ నష్టస్యాపి పటస్య పునస్సావయవారంభకతంతుషూత్పత్తిప్రసంగే న తదారంభకసంయోగానాం విశిష్య తత్పటం ప్రతి హేతుత్వకల్పనే మహాగౌరవాపత్తేః అస్మాకం
తు ప్రాగభావవిరహాదేవ నష్టస్య పునర్నోత్పాదః యత్తు యుగపదుత్పన్నైః సంయుక్తైః సమస్తతంతుభిః జనితస్య పటస్య అన్యత్రోత్పత్తివారణే ధర్మం తావత్తంతుప

తేషాం సమానాధికరణ[illegible]త్పాదనియతత్వేన వస్తుత్వం కేతే సిద్ధాంతపితత్త్వజ్ఞానప్రాగభావసిద్ధౌ ప్రమాణం మనుచింతనీయం। న చ సూత్రకృద్వేదేన సిద్ధసాధ్యాపి ప్రాగభావస్య ప్రతియోగి
హేతుత్వం నాగత మిత్యర్థః [illegible] వర్ణనీయం తి। తత్రాపి పూర్వవృత్తిత్వాదినా। ద్వితీయక్షణే ఇతి ఉత్పత్తికారణ[illegible]యోత్పత్త్యసంభవాత్। తథా చాగ్రవక్షణే నోత్పన్నయోః
సంయోగవ్యక్త్యోర్ద్వితీయక్షణే పునరుత్పాదః స్యాత్ తథా చాదృష్టభేదేన తదభావనత్వాత్ [illegible] ప్రతియోగి[illegible] కత్వసంభవాత్ ప్రాగభావభిన్నం తత్త్వం
యోగం ప్రత్యగ్రభిన్నత్వవిశిష్టతత్త్వం యోగాభావత్వేన హేతుతాయాం గౌరవాత్ తత్తత్త్వం యోగప్రాగభావత్వేన హేతుత్వం యుక్తమితి భావః =
న చ ఘటాదిసంయోగస్యోపాదానం ప్రత్యక్షసమానాధికరణప్రత్యక్షసత్త్వే ఘటాదినం యోగస్య సామానాభావస్య హేతుత్వే తథా న గౌరవం। సత్త్వే వ [illegible] ప్రత్యక్ష[illegible]సిద్ధం
ప్రాగభావమాదాయ వినిగమనావిరహాత్ తత్సంఘటసంయోగప్రాగభావత్వేన హేతుత్వే ఘటీయ సంయోగాంతరప్రాగభావమాదాయ ఉత్పన్నస్యోత్పత్త్యాపి పునరుత్ప
వ్యక్తిత్వం యోగవ్యక్తి
దప్రసంగాత్। తత్తద్ఘటసంయోగప్రాగభావత్వేన హేతుత్వే చ అనంతకార్యకారణభావాపత్తేః గౌరవస్యైవ వినిగమకత్వాపత్తిర్యత [illegible] ధారావహానేః। న చ
తత్తత్త్వం యోగాభావస్యైవ [illegible] నిరవభిన్నవిశేషణతయా తత్తత్త్వం యోగం ప్రతి హేతుత్వం వాచ్యం అతః సధానాంతరమనుసరతి। ధారావహానేత్యాత్ [illegible] ధారా
వాహికత్వప్రసంగః [illegible] సంయోగవ్యక్తేర్నాం [illegible] తృతీయక్షణే సత్త్వమావేదితం తేన [illegible] కారణాభావప్రయుక్తాయాః [illegible] నువృత్తేర్నావసరః సవి
కల్పకస్య స్వకారణీభూతతత్త్వవిశేషణాజ్ఞానవ్యక్త్యభావాత్ [illegible] తృతీయక్షణే నోత్పాదః సంభవతి తథాపి [illegible] వికల్పకానుసరణం [illegible] నిర్వికల్పకస్యా
పి విశేషణాపేక్షత్వాత్ ప్రథమక్షణే [illegible] లాఘవాత్ ద్వితీయతృతీయక్షణయోః సర్వత్ర కార్యోత్పత్తిప్రతిబంధసంభవాత్ చతుర్థక్షణ ఇత్యర్థః ॥

కథా వ ధర్మిణా స్వత్రాన్యోన్యాధ్యాస సిధని యత పూర్వకాలీన తత్త్వయోః కల్పనామపి ఛేద్యస్య సమవాయినస్త్రుమైకత్వాన్స్వన సర్వథా సిద్ధత్వకల్పనం లఘీయ ఇతి ద్విత్వాపను తో ధాలీన
ప్రాగభావః సిద్ధ్యతి తత్రతః త్రిత్వపర్యంతానుసరణాద్యుక్తేరిత్యుత తత్వజ్ఞాననాశకత్వాదేః స్థితాత్మమపి విహితనిషిద్ధక్రియాయాం ధర్మాధర్మయోరనుత్పాదోత్పత్తిజ్ఞానశతః
29 యుత తత్త్వజ్ఞానప్రాగభావ సిద్ధ్యతి నతూత్పత్తిరపి తత్త్వజ్ఞానైతాదృశజ్ఞానాంతర ప్రాగభావసత్త్వాత్ తద్ధ్వంసం ధర్మాదుత్పత్తిప్రసంగః సమానశాలాభినైశా
త్మవృత్తిత్వసంబంధేన తత్త్వజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్న ప్రాగభావస్య విశేషణాయ తాపలిన్నచైతం నిరుక్తప్రతిబంధకత్వ తత్త్వజ్ఞానాభావవిశిష్ట ప్రాగభావత్వేనైవ హే
తుత్వమాహ యుంఋ తత్త్వధీ ప్రాగభావత్వప్రవేశే గౌరవాత్ తథా చ అదృష్టతత్త్వజ్ఞాననాశ్యత్వే తత్త్వజ్ఞానాంతర ప్రాగభావానామపి హేతుత్వాపత్తిరితి తా
త్పర్యం తాదృగ్విప్రాణా హేతుతా యామిష్టత్వాపత్తేః నమో శక్యత్వేన తత్త్వధీప్రాగభావస్య హేతుతామపి స్వలాఘవాన్నత్వజ్ఞానవాసనాయా ఏవ ధర్మాదిహేతుత్వం
యుక్తమితి తాత్పర్యం తత్త్వధర్మనిక గౌరవాభావాత్ స్థూలతాపదిప్రకారకత్వాభావేనాస్య మిథ్యాజ్ఞానజన్యవాసనాయా ఏవ ధర్మాదిహేతుత్వం యుక్తమితి తాత్పర్యం
తత్త్వధర్మికగౌరవాత్ స్థూలతాపదిప్రకారకత్వాభావేనాస్య మిథ్యాజ్ఞానవాసనాత్వస్య నానాత్వేన గురుత్వేన చ తాదృశ్యప్రాణ ధర్మాద్యజనకత్వాత్ నమో శక్యత్వేన
తత్త్వజ్ఞానత్వమప్యత్వధర్మిక దేహే నయ్యతాపది ప్రకారకత్వమేవేతి తదవధిన్నజ్ఞానస్య ప్రాగభావత్వేపి నాహేతుత్వం నను గమోగౌరవంచేతి వాచ్యం మానసత్వవ్యాప్యము
క్తిజనకతానవచ్ఛేదకత్వైక్యాత్ తస్యైవ తత్త్వజ్ఞానపదేనోపలక్షణాత్ నచ మిథ్యాజ్ఞానవాసనాయా అపి ధర్మాదిజనకత్వం భా[illegible]నాత్వవ్యాప్యవైజాత్యవిశేషకత్వ
వ్యాపత్తేనగౌరవమితి వాచ్యం మిథ్యాజ్ఞానోత్తరం తాదృశవాసనోత్పత్తి దశాయామపి ధర్మాద్యుత్పాదాత్ తాదృశ నానాత్వవ్యాప్యవైజాత్యేన హేతుత్వాసంభవాదితి ప్రాహుః

ఏకత్వావచ్ఛిన్నసంఖ్యామాత్రస్యైవ సమానాధికరణాయా ఏవ దేకత్వస్యాపేక్షితయా ద్రవ్యోత్పత్తిద్వితీయక్షణే తదసంభవాత్ పురుషత్రాలుషే దేనసంభవాస్యత్వా .. మనంతత్వే
సత్యనంతకార్యకారణభావాపత్తిగౌరవం చేతి ద్విత్వోత్పాదనియామకత్వస్యాపి ప్రాగభావే కల్పయితుముచితత్వేః ఏవే తన్నాశే యథా శ్రాంసంభవే పి త్రిత్వోత్పన్నస్య తు
కస్యాపి ద్విత్వసమవాయిన్యేకస్మిన్నేకత్వస్య నాశానుత్పత్తిదశాయామపి కారణాంతరసత్త్వే ద్వాదశ ప్రాగభావాదినామపి త్రిత్వోత్పత్తిప్రసంగాత్ ఉత్పన్నత్రిత్వాదిసమ
వాయిన్యేకస్మిన్నేకత్వస్య విశిష్టబుద్ధ్యా తు తత్ర ద్విత్వప్రాగభావకల్పనం వ్యర్థమేవ తథా యుగపదుత్పన్నపరస్పరాంతానుసరణాం ఘటానాం యుక్తాని ద్విత్వోత్పాదకత్వే
స్వప్రాగభావస్య స్థిరాణాం త్రిత్వాదే తన్నియామకత్వేన తదసంబంధాయుగపదుత్పన్నానిష్ట త్రిత్వాదేః సమానాధికరణే ద్వివిధద్రవ్యే అత్పత్తిప్రసంగాత్ తదాపేక్షాబుద్ధి
ర్ద్విత్వే విశిష్యైవ హేతుతాపన్నేతి ప్రసంగః సమానాశ్రయమాదాయాపేక్షాబుద్ధేరపి త్రిత్వజనకత్వదర్శనాత్ నచ తత్ర ద్విత్వనిష్ఠైకత్వావచ్ఛిన్నసంఖ్యాసామానాధికరణ్యంప్రతి
తత్తద్ద్విత్వనిష్ఠవిశేష్యత్వసంబంధేనైకత్వప్రకారకనిశ్చయత్వేనాపేక్షాబుద్ధేర్జనకత్వం ప్రకారాంతరేణానుగమాసంభవాత్ తథాచ తత్ తద్వైకనిష్ఠత్రిత్వాదేర
త్రిత్వద్రవ్యత్వానుత్పత్తిప్రసంగ ఇతి వాచ్యం పురుషత్రయాణాం ఘటాదివిభిన్నద్రవ్యత్రయే ఏకత్వజ్ఞానత్రయాదపి త్రిత్వోత్పత్తిప్రసంగేన తదపేక్షాబుద్ధిః
తాదృశ్యాపేక్షాహేతుత్వాదితి భావః అనేకైకత్వసమవాయినో ఘటం ద్రవ్యాంతరైకత్వావగాహినిష్ఠసంయోగాదేరనుత్పత్త్యాపాదనా ఇదం అనేకాంతం ద్రవ్యసమవేత
ఏకత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి తత్తద్ద్రవ్యత్వేన హేతుత్వం వాచ్యం అతస్తద్ద్విత్వాదేరపి అనేకైకత్వ యత్ త్రిత్వాద్యుత్పాదకం తత్తద్ద్విత్వత్రిత్వాదీనాం భేదేనానంతప్రాగభావహే
తుత్వేన నచ కార్యత్వస్య కాలికసంబంధేన ఘటాదిమత్త్వాపేక్షయాపి వినిగమనావిరహేణ కార్యతావచ్ఛేదకానుప్రవేశాదనంతకార్యకారణభావాపత్తిరితి వాచ్యం

30

నచతత్సనిర్వికల్పకం ప్రతితత్సమానకాలోత్పన్నధ్వంసవిశేషస్య ప్రతిబంధకత్వాంతరముత్పత్తిశాలిస్థాయిద్విత్వవిశేషస్య జనకత్వం నాస్తి న తు కారణాభావస్య ఉత
రజ్ఞానాభావస్య చద్వయోర్నాశోత్పత్తేర్మతోభావే న గౌరవమితి వాచ్యం తాదృశధ్వంసానాం ద్విత్వవధ[illegible]నాం వినిగమకాభావేన తథాత్వకల్పనమపేక్ష్య లాఘవేనైకస్య
పేతస్య నిర్వికల్పకప్రాగభావస్య తన్నిర్వికల్పకహేతుత్వేన కల్పనా హానత్వాచ్చ అతీంద్రియస్య నిర్వికల్పకస్య ప్రాగభావస్య ప్రమాణాంతరాసిద్ధత్వాత్తేన సాధనం
వినిగమకాభావస్య వక్తుమశక్యత్వాదితి భావః కింతు తత్తత్సంయోగం ప్రతి తత్తత్సంయోగప్రాగభావస్య [illegible] లాఘవేన హేతుత్వే సిద్ధే అపి మూలాభావే వినజాయతే
కాన్తం కింత్వసంయోగః కుతో నా[illegible] సత్వే వినజాయతే స్వరూపసంబంధేన తత్తత్ప్రాగభావస్య హేతుతయావచ్ఛేదకస్య విశిష్టత్వాదేతేన సామాన్యే తథాత్వాదిత్యర్థః
చ ప్రాగభావస్యా[illegible] స్వవృత్తిత్వేన సంయోగస్య స్వవృత్తిత్వానియమితి సమానాధికరణత్వప్రత్యాసత్త్యా తత్స్య ప్రతియోగిహేతుతావచ్ఛేదకత్వేన కల్పః
యంత ఇత్యనేన సాధారణప్రత్యయస్య తత్త్వమపేక్షితం ఉపనయం తత్రైవ నవ నిర్వికల్పకస్థానం ప్రతి జ్ఞానమాత్రస్యైవ ప్రతిబంధకత్వే కల్పనయా తత్ప్రతి
ధర్మేణో పునర్నిర్వికల్పకాసంభవాత్ తత్స్యాయత్ర జ్ఞానస్య బాధకద్వయం [illegible] కారణం [illegible] సవాచ్యమితి [illegible] తత్తత్సంబంధ విశేషణమితి
సమవాయస్తు [illegible] సంయోగోత్పత్తిః [illegible] ప్రత్యయాదిసంబంధ[illegible]విశేషస్యైవ [illegible] పరే [illegible] యాపేక్షా బుద్ధిజన్యస్య సామానాధిక
రణ్య[illegible]ప్రత్యాసత్త్యా హేతుతావచ్ఛేదకత్వేన [illegible] సంభ[illegible] ద్విత్వాదౌ [illegible] సంయో
గోత్పత్తౌ [illegible] సమవాయస్తు [illegible] స్వరూపసంబంధేన [illegible] హేతుతావచ్ఛేదకత్వం [illegible] =

త్సముచ్చాలంబనస్య సాక్షాత్కారస్య సంభవాదితి చేన్న। నచైవం తర్హి జ్ఞానస్య న సాక్షాత్కారత్వం శాబ్దస్య మానసేన విషయస్య సాక్షాత్త్వాదితి వాచ్యం అనుమిత్యా
ుపరామర్శానంతరం తత్ర వ్యాప్తి విశిష్ట విషయస్య తథాత్వాభావాత్ నచైవం సాక్షాత్కారస్య జ్ఞానస్య త్వాపంచేన నిర్వికల్పక తయా జనకత్వా
30 న్నాఫలాపత్తేః యత్ర వ్యక్తి ప్రకార సంబంధానాం త్రయాణాం పదార్థానాం స్మృతిరితి వాచ్యం అనుభవత్వాదేరివ జ్ఞానత్వాదేః సవికల్పకేకవిధ్యతాపత్తేః నిర్వికల్పకోత్తర
స్య జ్ఞానస్య జ్ఞానత్వ విశిష్ట జ్ఞానస్యోత్పత్తి సంభవాత్ప్రతిభావాః న నైవమపి జ్ఞానస్య కృతు వ్యపదేశ త్వ గ్రహః స మానస్య ప్రత్యక్షత్వం విశే[illegible]దు
ప్రత్యక్షలోపపత్తేః యుక్త జ్ఞానస్య ప్రకారే సత్యే సతదుత్తర క్షణ తద్గ్రహ సంభవాత్ ఉత్తర వ్యవస్మరణానైతి తదాధార జ్ఞానస్య సంస్కారం స్మరణాం జ్ఞానస్య జనకత్వ సంభవాత్ తదితి
సేః కథమనంతానుభవాత్ స్మృతి పలోపపత్తేః యుక్త జ్ఞానస్య ప్రకారే మనుమాయ పక్షైతత్త్ర కృత్తి కారణత్వ గ్రహాః కరణ యు ఇతి భావః నను యుత్రోపపక్షే బు
న జ్ఞానే న కుంతి జనని తా తత్రైతే న స్మరణో నుత్పాదాత్ స్మృతౌ తదనుమానమసంభవే తస్య తత్రాకారవిశిష్ట తత్వాత్ సంగానుబోధాత్ జ్ఞాన యోః శేషతః
కా పదార్థం నైష్ఠ్య తేన తు విశేషణ ఇత్యాద్యనయోః నహ్యేకపదప్రయుక్తః తత్ర విశేషత్వం గుణత్వ పదే దైవోత్పద్య తత్ ఇతి వాచ్యం అంగీకృతే విషయానాంతా
స్య సుభవత్త్వేన యుక్తం వైశేష్యాలక్షణాః పదార్థ తావదితి భావః నన్వదం గోపదార్థ తావచ్ఛేదకం గోత్వాదిత్యాత్రతాదాత్మ్యేన యా సాస్నాదిగో
త్వ సమవాయేన గోత్వ హేతోః గవేతరావృత్తిత్వ విశిష్ట సకలగోవృత్తిత్వ రూప స్య గోత్వత్వస్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ యోగ్యతా జాత గన్త సకల గోగ్ర
స్యప్రత్యక్ష తరావశ్యకేతి ప్రగల్భమతం నిరస్యతి గోత్వేనేతి గోపదశక్యతావచ్ఛేదకత్వస్య సాధ్యతాయాం న హేతౌ తత్త్వ విశిష్ట గవేతరాసమవేత

కాలికోపాధయోః సంబంధేన తత్తద్రూపవత్తావచ్ఛిన్నం ప్రతి తత్తద్రూపవత్త్వేన హేతుత్వే స్వీకృతేపి అనిత్యవృత్తిధర్మస్య విజాతీయానావశ్యకత్వపక్షే తత్ర స్మృతిత్వసమవే
తం ప్రత్యేవ తత్ప్రకారకాత్మత్వేన హేతుత్వసంభవాత్ ప్రతిబంధ్యం ౹ మిథ్యాత్వసామాన్యప్రత్యక్షసత్త్వే యత్కించిత్ తదుపనయస్య దూషయితి యదుక్తం ప్రాగ్ ॥ ఇదం
ఇదం యోరభావాత్ తత్స్వరూపేఽత్ర తదుపస్థితిమితి ఇహోపనాయకజ్ఞానస్య కృత్యత్వోపనాయకైభావతః ప్రోపస్థితిం వినైతద్ధర్మనాత్ ఇహాకాలే జ్ఞానసంస్కారైతేఽత్ర
సాక్షాత్కారత్వధర్మజ్ఞానసంస్కారయోరేకకాలోత్పాదజన్యస్యాపి తత్త్వం ౹ యోగిత్వం చ ప్రపేగావృత్తిప్రత్యక్షకాతిమత్త్వం తేన నిర్వికల్పకద్వయస్యాపి నైకదా
త్వం చ జ్ఞానసంయోగయోరుక్తయోగితావతో యోగపద్యే నవ్యాభావస్య రతఉక్తం విశేషితే ౹ ఇహోపరస్యోపయోగ్యవిశేషణగుణయోర్యోగా
పదుత్పాదకమాత్రం నేతి విభిన్నాపభేదేన సుఖాదుఃఖయోర్యోగపద్యస్వరూపవిశేషగుణాపదం ౹ ఏకావభేదేనేతి పూరణీయం ౹ కేచిత్తు విశేషగుణాపదం
సుఖాపరంపాద్యం ౹ ఏవం చాత్మపదం శరీరార్థకం తేన శరీరావచ్ఛేదకాలీనైః ప్రత్యుత్తేనానాశరీరావచ్ఛేదేన జ్ఞానాదియోగపద్యేపి నక్షతిరితి
గాదనతేతి ౹ ఇహాద్యుపాధయినైతద్ధర్మినను జ్ఞానాదావిభావేః స్వరూపయోగ్యత్వస్య ఫలోపధాయకత్వస్యాప్యభావాదర్థం జ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నోత్పత్తిసత్త్వేఽప్యుపే= సాహానవ
క్షనాదవిరుత్పాదౌ వేర్వాపవయర్జద్వదనా ౹ ప్రకారసంభవాదితి ౹ అనేకాద్యుపేయతావదితి ప్రత్యక్షహేతుః ఇహా కృతేతి ౹ ఇహానుత్పాదప్రసంగే జ్ఞానసంస్కారో
తేద ఇహాయోః సాక్షాత్కారాదితద్ధర్మిమానసేతి ౹ కారణాత్వనివిశిష్టసమగ్రస్యోపస్థిత్యాదిః తథా చ ఫలానుపధాయకే ఏవ జ్ఞానాదావిభాదిస్వరూపః=
స్వాఅనన్వయవృత్తిరేకాగ్రతాయం మానసగ్రహసంభవాద్యుపధాయకజ్ఞానాదిసత్త్వేనానుపస్థితావపి నక్షతిరితిభావః దిత్యుక్తప్రత్యాహారపదసాంగత్యాత్ ఇతి=

3 1

తదభావవత్త్వంసమానప్రకారకే తావన్మాత్రస్యాప్యుపదేశం యథా శుక్తావేవ సమృగితి ప్రతీయమానః స్మృతిరేవేతి ॥ రజతత్వవత్త్వయా నిశ్చితే ధర్మిణి లోకప్రవృత్త్యర్థః శబ్దవిజ్ఞప్తిత
రజతత్వావగాహిసంసర్గజ్ఞానఘటితో నియామకస్స్మృదితి తథా చ రజతత్వప్రకారకజ్ఞానాద్ఘటాదేరపి తత్ప్రకారకేచ్ఛాపత్తిరితి భావః ॥ ననుతత్పురుషీయరజతత్వప్రకారకే
చ్ఛాసామాన్యం ప్రత్యేవ తత్పురుషీయరజతత్వావచ్ఛిన్నధర్మికేష్టసాధనతాజ్ఞానత్వేన హేతుత్వం తత్ర ప్రకారవిశేష్యత్వం కార్యతావచ్ఛేదకసంబంధః సా తు స్వప్రకారీభూతరజతత్వా
శ్రయత్వం ప్రత్యాసత్త్యా రజతే ఘటాదౌ న రజతత్వప్రకారకేచ్ఛోత్పత్తిరిహాతాదృశప్రకారేతి ॥ కథమితి తథా చ చక్షురాదిధర్మికరజతత్వప్రకారకేచ్ఛాయాం వ్య
భిచారాదుక్తక్రమేణ హేతుత్వం న సంభవతీతి భావః ॥ ననుతద్ధర్మికరజతత్వప్రకారకేచ్ఛాయాం తద్ధర్మికరజతత్వావసంసర్గకేగ్రహాస్యాభావోపి హే
తువాస్త్విత్యత ఆహ విశేష్యనియమస్సనచ గురుర్ణాం రజతధర్మికరజతత్వావసంసర్గగ్రహస్య ప్రసిద్ధ్యా రజతత్వప్రకారేణ తత్రాభావస్య కారణాబాధాదితి
వాచ్యం రజతాన్యధర్మికేచ్ఛాయామేవోక్తక్రమేణ హేతుత్వోపగమాత్ రజతత్వావసంసర్గజ్ఞానసామాన్యే తత్తద్ధర్మిజ్ఞానాభావస్సైవ హేతుత్వ
దత్తత్రిహాతానుపస్థిత ఇతి తథా చ యత్ర ఘటాదౌ రజతత్వస్య సంసర్గగ్రహః రజతత్వప్రకారకేచ్ఛానుత్పాదేపి అనుపస్థితతయా వద్వస్తు ఘటాదావిచ్ఛాదు
వారా తేషు రజతత్వావసంసర్గజ్ఞానవిహారకస్య సత్త్వాత్ సిద్ధత్వాదితి భావః ॥ ఏకధర్మికరజతత్వప్రకారకజ్ఞానదశాయాం యత్రం యత్ర రజతత్వావసంసర్గజ్ఞా
నసప్రతిరోధకాః తేషు భావిప్పవాజ్ఞాతేష్టపిచ్ఛాయా తత్వత్ర రజతత్వప్రకారి[illegible]ఘేతి యది చాన్యోన్యాత్తిదాహా వస్తుత ఇతి నియామకత్వమితి కరణాతావచ్ఛేదకీభూ
తేచ్ఛాత్వదభావాయాం ధర్మినియామహాధనం తత్తద్ధర్మివిశేష్యకరజతత్వప్రకారకేచ్ఛాయాం తత్తద్ధర్మికరజతత్వావసంసర్గజ్ఞానాభావత్వేన కారణత్వ

మాత్రం గోరూపాదావచ్ఛిన్నావరత్వర్యో గోనిష్ఠత్వాదిగోనిష్ఠాభావస్య గోవృత్తిత్వేన్యాన్యాభావస్య ప్రతియోగిత్వాయోగాన్నతదన్యత్వమితి వృత్త్యత్వాద్గోనిష్ఠాన్యా
న్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వే సతి తద్ధర్మస్తేన గోత్వస్యాపి గోనిష్ఠవిశేష్యాభావాభావాదిప్రతియోగిప్రతియోగిత్వేపి న చ తత్వప్రసిద్ధిః అవచ్ఛేదకత్వం
తు కించిద్ధర్మానవచ్ఛిన్నం సమవాయసంబంధానవచ్ఛిన్నం చ ద్రష్టవ్యమతో నాత్ర దోషః తాదృశస్వరూపం గగనాదావచ్ఛిన్నాధారతాధర్మమాదాయ సమవేతత్వేనైవేతి సాన్న
దేః సాధ్యతాయాం గవేతరాసమవేతమాత్రస్యైవ సమవాయేన హేతుత్వసంభవాదాహ అవిశేషితం వేతి ఏతత్త్వేతి న తు తత్తదనంతగోవ్యక్తిత్వైత్యవిశేషిత
మిత్యర్థః అధికరణత్వాదిత్యత్ర ధూమత్వం తత్త్వేనానంతగోవ్యక్తీనామేకదానుత్పత్తేరితి జ్ఞానాదిన్నైయాయికనంశతే సత్యదేతదితి ఏతద్దూషణం స్యాదిత్యర్థః
సమానేతి రజతతాదాత్మ్యస్య ధర్మితా శుక్తిసాధనతాజ్ఞానత్వేన సమవాయప్రత్యాసత్త్యా రజతత్వప్రకారకం ప్రతి ప్రయోజకత్వేత్యర్థః రజతత్వప్రకారకాభాసమా
స్యం ప్రతి తత్ప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతుతాయాం మానాభావేనయథాశ్రుతాసంగతేః రజతో నయనతావదిప్రకారకప్రత్యక్షం ప్రత్యపి రజతతావదిప్రకారకత్వేనో
పాదానప్రత్యక్షస్య హేతుతావదితి ధ్యేయం రజతతావదిపదం సుఖత్వాదేరుపలక్షకం సుఖాదేః స్వతః ప్రయోజకతయా సమానప్రకారకత్వేనైవ తత్రజ్ఞా
నేచ్ఛాయోః కారణత్వకారణాత్వసంభవాదిత్యపి శక్త్యా తద్వస్తుతోయద్ధర్మకేష్టసాధనతాజ్ఞానం తత్రైవేచ్ఛాదర్శనాద్వ్యభిచారాపి నాశ్యత ఇతి సవ్యత్ర ఫలా
స్యాదౌ చరేభాయాం నేష్టసాధనతాజ్ఞానాపేక్షేతి స్వయమేవ బాధాధికారే వ్యవస్థాపితం తథా చ విన స్యాద్వశేష్టైవ రజతాభావదధర్మిక ద్విష్టసాధనతాజ్ఞానేన రజతా
భావేద్వేషాజనితః తత్త్రోత్పత్తౌ శుక్తావపి రజతతేరజతత్వప్రకారేణ భావత్తీరత స్వామన్యతా రజతత్వప్రకారకే చాయాం రజతత్వప్రకారకజ్ఞానత్వేనైవ హేతుత్వం

వ్యాప్తిగ్రహః

పరమతే దృష్టాంతత్వం తథాచ సమానప్రకారకజ్ఞానమాత్రేణ హేతుతావాదిభిః పక్షే యథా విశేష్యే పుంసో జ్ఞానాదనుభవస్య భ్రమతాపదవారణాయ ధర్మం సమానాధికర
ణ్యప్రత్యాసత్తిరుచ్యతే తద్వైశిష్ట్యే ధర్మికజ్ఞానాదనుభవధర్మికే భ్రమత్వాపదవారణాయ ధర్మం సమానవిశేష్యత్వం ప్రత్యాసత్తిః స్వరూపేతి భావః ప్రాంచస్తు రజతత్వప్ర
కారకే భ్రమసామాన్యం ప్రతి వరజతతావచ్ఛిన్నధర్మికేష్టసాధనతాజ్ఞానత్వేన హేతుత్వం తత్ర చైత్రస్య పుంసః రజతత్వప్రకారకేణ జ్ఞానాదనుభవస్య భ్రమతాపత్తే=
ర్థాపత్త్యా యథా సామానాధికరణ్యం ప్రత్యాసత్తిః తథైవ ధర్మికజ్ఞానాదనుభవధర్మికే భ్రమత్వాపత్తిప్రసంగేన సమానవిశేష్యత్వమపీతి యథాశ్రుతార్థమేవగ్ర
ంథార్థః సామాన్యతః తన్న సమానవిశేష్యప్రత్యాసత్త్యా హేతుతాయాం తత్పురుషీయత్వస్యావశ్యం నివేశనీయతావదనుభవరజతత్వేన రజతధర్మికేష్ట
సాధనతాజ్ఞానవత్త్వాపి పుంసః శుక్తిధర్మికరజతత్వప్రకారకే భ్రమోత్పత్తిప్రసంగాత్ పురుషాంతరీయరజతత్వప్రకారకే జ్ఞానస్య విశేష్యతా
సంబంధేన శుక్తౌ సత్త్వాదితి చేన్న స్వత్వస్యానుగతత్వే రజతత్వప్రకారకే భ్రమసామాన్యం ప్రతి స్వసమానవిశేష్యకరజతత్వప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతుత్వం ప్రాచ్యైరు
క్తమపి సమ్యక్ విశేష్యనియమార్థం అసంసర్గాగ్రహస్య హేతుత్వం తరమపేక్ష్య లాఘవాదిత్యాశయః అసంసర్గాగ్రహదశాయాం తాదృశాదేవ దగ్రహవత్త్వాదతస్తథా
మాదేః పరిగ్రహః సమానవిశేష్యతయా స్వసమానవిశేష్యతాసంబంధేన విశేషాభావాపి నానుగతానతిప్రసక్తాంస్వత్వమనవధారణం చ మిత్ర్యసంబంధస్యానుచితత్వాదనుయ
థార్థరజతత్వప్రకారకే భ్రమత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి దోషాదర్శనాభావవిశిష్టస్య రజతత్వాసంసర్గాగ్రహస్య హేతుత్వాత్ రజతత్వప్రకారకే భ్రమసామాన్యం ప్రతి రజ
తత్వాసంసర్గాగ్రహస్య కారణత్వం హేతుః యద్విషయో నాదిత్యాయాత తత్త్వతః కారణతావచ్ఛేదకత్వం అతఎవ కారణతేతి కార్యసైన్ధవేత్యతథా చ యథా

భావి
మపి ష్టత్వత్ర ధర్మికేభాంశయాం తత్ర ధర్మికే ష్టసాధనతాజ్ఞానత్వేనైవలాఘవాద్ధేతుత్వం యుక్తమితరథా తథా చర్గజత ధర్మికేభా[illegible]జ్ఞాననార్థమవ
శ్యమపేక్షణీయస్య భావిశజత ధర్మి జ్ఞానస్య ప్రకారాంతరేణాసంభవాదవశ్యం సామాన్యలక్షణా వాచ్యేతి నిగర్వః నన్వేవం ద్రవ్యత్వేనరజతకే ష్టసాధనతాజ్ఞా
నాదపి రజత త్వప్రకారేణాత్ర ఇహా స్యాత్ అత ఆహ మానసామాన్యతః శ్రుతి సవాది విసంవాదిభా సాధారణ్యేన తద్ధర్మి తదభావయాం తద్విషయకే భావయాం తత్ప్రకార
కత్వ వ్యాప్తిత్వ తథా చరజత త్వప్రకారేణ తద్ధర్మికే ష్టసాధనతా జ్ఞానత్వేన రజతత్వప్రకారకే తద్ధర్మికేభాం ప్రతి హేతుతావన్నాతిప్రసంగ ఇతి భావః నన్వేవం సంవాదివిసంవాదస్థల
ఏవ తత్త్వదనంతరజత ధర్మా కథం తదా భావనోసం తథా వ్యక్తిరణాభావాపత్తిరతః సామాన్యతోరజత ధర్మినిరజత త్వప్రకారకే భావయాం ప్రవర్తరజత త్వప్రకారేణారజ
త ధర్మికే ష్టసాధనతాజ్ఞానత్వేన హేతుత్వమస్తు తథా చాత్ర తరజత గోచరజ్ఞానాదేవ భావి రజత ప్రాకట్యవిధా సంభవాత్ కృతం సామాన్యలక్షణయా విసంవా
దిభా స్థలేతు తత్ర ధర్మిత్వం తద్భావనోసంతరశరణాభా పన్నస్య రాగత్వేన సర్వైరభ్యుపేతత్వాదిత్యర్థః సాదావాన్ ఇదమస్త్వేతి తథా చ ధర్మిమాత్ర స్థలవ్య
వచ్ఛేదనలాలితి క్రియాలాఘవాత్ తత్పురుషీయరజత త్వప్రకారకే భావయాం తదీయరత తద్భావ ఇష్టత్వ కేష్టసాధనతా జ్ఞాన త్వేనైవ హేతుత్వమస్తునమానవి
కేష్టతాయాః ప్రత్యాసత్తిత్వాదవైశిష్ట్య ధర్మికజ్ఞానాదన్య ధర్మికేభాను త్పత్తేః స్పష్టీకారాదిత్యాశయేనాపి సామాన్యలక్షణాంగీకారస్య తాం వినాభావి రజతజ్ఞా
నాసంభవేన తత్రభానుత్పత్తి ప్రసంగాదిత్యాశయః కిన్న్వన్యానంత పురుషాంతరాభావాదనంతకారణ కారణాభావతాదవస్థ్యమితి వాచ్యం రజత త్వప్రకారేణ తత్ర
త్పురుష ధర్మిక విసంవాదిభాను కాలధేనవిషయత్వాధియా పురుష వృత్తీనాం నవేశస్య పూర్వకల్ప్యే కేవల శరీరత్వాదితి భావః సామానాధికరణ్యమివేతి।

త్రాప్త

తేనహేతావగ్రహ సద్భావనాతాగ్రహేతుత్వమపి న క్షతిః జైత్యాదితి । అనవధారణాత్మత్వాదీనాం పురస్కారేణ లాఘవాదిత్యాశ్లేషాన్న మేయత్వం తు తత్తాగ్రహయుక్తైర్యత్ర హేతు
మాత్రావిషాణో మితిత్వాదిరిత్యపి అనుమానత్వాపేక్షయా ప్రతి సాధ్యభేదగ్రహే సాధ్యభేదవ్యాపకత్వగ్రహేరణోంఘదోషభేదకధర్మావగ్రహవిరోధం బాధావస్థాయాం తథా యా ః
కల్పనీయత్వాత్ తాదృశపి గౌరవ మితి నాద్యేన వాదిరజతే ధాం ప్రతిరజతత్వసాక్షాం ప్రయోజకతధర్మతాకజ్ఞానత్వేన హేతుత్వమిత్యుక్తేం దూరదుపకల్పే
దవాప్యవత్తేర్దగ్ధాగ్రహాన్సర్వహేతుతావచ్ఛేదకేష్టేత్వాభావాదితి ధారణేః సిద్ధ ఇతి । యుత్పన్న ఇతరవిషయేః సుఖాదావిభావ స్యాదితి మూలం ప్రకారతాదికాహము ఇతి ననూ
త్వనేసుఖసిద్ధత్వనిర్ణయే నప్రతిబంధాత్వమభిధానాత్పత్తిరత్ర ప్రకారలాఘవాదితి తత్ర ధర్మికక్షా యాం తత్ర ధర్మికసిద్ధత్వనిర్ణయే నప్రతిబంధకత్వే ధర్మాభ
దేనగౌరవాదితి ధర్మిక తత్ప్రకారకేచ్ఛాయా మితి । తద్ధర్మవిశిష్టోద్దేశ్యతాకేచ్ఛాయా మిత్యర్థః కృతేన సుఖత్వావచ్ఛేదేన సిద్ధత్వగ్రహేపి సుఖహేతుః కృతయాయా
మిత్యాదికః సుఖత్వప్రకారకేచ్ఛాయా తత్త్వాదః తత్త్రాయాం తాదృశ ఘటత్వవిశిష్టస్య ఉద్దేశ్యతయా విషయత్వాత్ ఉద్దేశ్యత్వం పునరిచ్ఛామిత్యను
భవసాక్షికొ విషయతా విశేషః ముఖ్యవిశేష్యతా నిరూపిత తత్ప్రకారకేచ్ఛాయా మితత్ర ధర్మకరణో నూతనదోష ఇతి తన్నయుక్తం సుఖత్వావచ్ఛేదేన సిద్ధత్వగ్రహేపి తత్రాంసు
ఖిస్యాత్వప్రకారకేచ్ఛాప్రసంగాత్ తత్త్వావచ్ఛేదేన సిద్ధత్వనిశ్చయాదశాయాం తత్తాం సుఖేచ్ఛామాభావాదితి భానుభావప్రసంగాత్ ప్రతిబద్ధత్వం తత్ప్రకారకసిద్ధ
త్వనిశ్చయ [illegible] మాత్రస్యవిరోధిత్వే సిద్ధిః సుఖత్వం వాత్ర గుణ ఇత్యాదిసమాహారలంబనే పి సుఖం స్యాదితి తామితి భానస్యాతదుక్తం తదవచ్ఛేదేనేతి తత్సమానవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకే
త్యర్థః అవచ్ఛేదకత్వం తు విశిష్టతా ఉపవిశిష్టతా మాత్రేణ గ్రాహ్యం తేన సుఖం సిద్ధం మిత్యాకారకస్మరణోజ్జనిత సుఖం సిద్ధమిత్యాకారకస్యాపి నిశ్చయస్య సత్వేపి సుఖం

ఘటః

ధేన ఘాదికం ప్రత్యపి యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాధేయవత్సమానవిశేష్యత్వప్రత్యాసత్త్యా హేతుతావద్విశేషత్వాప్యసంగ్రహస్సాహేతుత్వమిత్యభావః ఏతేన సమానవిశేష్యత్వ
ప్రత్యాసత్త్యా అతిప్రసంగభంగేన నిరస్తమిత్యపి ౯ నవ్యాయుక్తం తత్ప్రకారకజ్ఞానత్వమితి తత్ప్రకారకజ్ఞానత్వమితి విషయిత్వసంబంధేన రజతత్వభేదప్రవృత్తిం తద్ధర్మికవిసంవాది
జ్ఞానత్వ తత్త్రాపి విసంవాదిజ్ఞానత్వం ప్రతి తత్ప్రవృత్త్యనుపపత్తేః ఉపస్థితే ఇదం రజతమితి ధర్మికరజతత్వప్రకారకగ్రహస్య సహాతమిత్యర్థః సత్యేరం రజతభేద
34 ప్రకారకానాయం శుక్తి విసంవాది రజతత్వప్రకారకజ్ఞానత్వేన జనకతా రజతభేదప్రకారకతాయాం నిరూపితా రజతధర్మికతావచ్ఛిన్నత్వేన హేతుత్వం సమానవిశే
ష్యత్వప్రత్యాసత్త్యా ఇత్యత్ర విశేష్యత్వప్రత్యాసత్త్యా అథ అనయోర్భావాన్వితమసంగతం తామస్యేకం కూటలింగజనితాదిదం రజతమిత్యాకారకజ్ఞానద్వయాదపి య
థా ధర్మికజ్ఞానత్వేన తత్ర యథా ధర్మికరజతత్వప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతుత్వం దుష్టమితి వతుష్టయాత్మకత్వసిద్ధిరపి తదుపస్థితం యద్రజతం తద్ధర్మికరజ
తభేదగ్రహాభావేనైవ తద్ధర్మః రజతత్వ నష్టైకమేకత్రరజతభేదగ్రహే పి రజతాంతరే భ్రమాదినిధానస్యాత్ రజతధర్మికభేదగ్రహస్య తావదితి వాచ్యం సరజాదిరజ
తత్వప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతుత్వం రజతత్వం రజతభేదప్రకారకత్వనిరూపితరజతధర్మికతావచ్ఛిన్నత్వేన రజతభేదనిరాకాంక్షరజతధర్మికతావచ్ఛిన్న
త్వేన రజతత్వ సాకాంక్ష రజతధర్మికతావచ్ఛిన్నత్వేన హేతుత్వం సమానవిశేష్యతాఘటప్రత్యాసత్త్యా తత్ప్రత్యాసత్తిర్వ్యం తథాచ విపరీతే హ్యంపదార్థస్యాంతరంశ్వ
విచ్ఛిన్నద్వయ [illegible] త్త్రయంసాది నిస్థలే పి తేన రజతమేవేదం రజతమితి ద్వయాత్ కజ్ఞానద్వయాదపి ససంవాదినః సమానకూటలింగజ పరామర్శాత్త్రయా
త్మనస్సప్రమాసధనాభికస్సదం రజతమితి జ్ఞానద్వయేనాస్త్విత్యరం సంవాదినీ భాసుత్వద్భిద్యాయ ౯ హేతుత్వే ప్రయోజకత్వాయత్తద్ధర్మః ॥

ఖండతత్త్వద్వారత్వేనైవ హేతుతావచ్ఛేదకత్వే ఇవానవకాశః ప్రతియోగివిశేషితో భావస్య హేతుత్వం తాదృశని[illegible]షే యథా భావస్య చరితత్వేనతిప్రసక్తాభావాంత
రస్యైవ తత్తద్వ్యక్తిత్వేన హేతుతాపత్తేః విశిష్టాభావస్య విశిష్టవిశేషణాభావానతిరిక్తత్వేన అఖండాభావవ్యక్తిత్వసంభవాత్ త్రైకాల్యేయః సిద్ధత్వావచ్ఛిన్నాధర్మి
తావస్యైవ హేతుత్వాత్ కింతు బాధానిద్ధత్వప్రకారకచ్ఛిన్నాధర్మ్యసిద్ధత్వవిషయకచ్ఛిన్నాధర్మంవానాద్య ఇత్యత్రాహ ॥ విశేషితాద్యది [illegible] ॥ ఉక్తరీత్యా నన్వనుమిత్యుత్తర తత్ర ద్వారత్వేన సి
ద్ధత్వ[illegible]చ్ఛిన్నే ఈదాధర్మ్యభావ ఇత్యభావః నను విశేషిత సిద్ధత్వావచ్ఛిన్న ధర్మియాం యత్ర సహ నవ్యతాయాం సిద్ధత్వావచ్ఛిన్నం తన్నవిశిష్టధీః అనయోర్భావాభావయోః సంగత
ఇత్యుత్తరత్ర హేతుజనితి ఏకమాత్రే సమాప్తిదృష్టాంతవిశేషాత్ అసిద్ధత్వసాకాంక్షధర్మ్యవచ్ఛిన్నస్యైవ భావజనకత్వం యావచ్ఛిన్నద్వయోపస్థితత్వసంభవాదిత్యభావస్త్విద్వితీయే
అత్రహానహానైవేతి సుఖత్వాదిసాహానస్యలక్షణోయం స్తత్రసహభావాదిత్యభావః నన్వేవ[illegible]వమిభావయోః మనాగత విషయకత్వప్రకారోపాస్యహానైవేతి త్వత్రత్రహా
వస్తుతస్తువర్తమానకాలస్యసుఖప్రాగభావవత్త్వాద్యనుమితౌ వర్తమానప్రాగభావప్రతియోగిత్వాదిలక్షణామసిద్ధత్వం సుఖత్వస్యాపి సుగ్రహమిత్యాశయేన
నాహంలక్షయంకాలఇత్యాది ॥ ప్రాగభావ[illegible]నధ్వంసహగమవర్తమానకాలధ్వంసాధికరణకాలోత్పత్తికత్వమేవ అసిద్ధత్వం బాధ్యకుతస్త్రద్ధర్మంసాధ్యంతరహాహా
సుఖోత్పాదిత్వాదిమహాప్రళయమసంగత్యత్కాలత్వాదిత్యత్రసంగకారేత్యాహ ఏతాదృశేతి సుఖోత్పత్తికాలనధ్వంసప్రతియోగికాలత్వాదిత్యధర్మః
అనుమానాదితిప్రయోజకత్వేపృథమాఖ్యాతే నోక్తనుమితేః సాధ్యసిద్ధత్వవనవగాహిత్వేపినసిద్ధిః తత్సమాకాశేనామనసి[illegible]త్యాకాలకుతస్స్యాసిద్ధత్వస్యాగ్ర
హాసంభవాదితి ధీరిత్యయం ॥ మిశ్రాస్తు వర్తమానకాలవృత్తిప్రాగభావప్రతియోగిత్వం నాసిద్ధత్వం చిరోత్పన్నగ్రహాణాం తదభావనిశ్చయేపి భావానుభవాత్ కింతు

శ్రీం సామాన్యలం వ్యాఃఖ్యాం

ప్రాయతా మిష్టాభాయా నా త్వాదరఃలతవర ప్రేత్యుత్పత్తిఘనలాభేఘనమాత్రార్థినో నైఘా కింతు ప్రత్యక్షవహ్నిధనార్థినఏవయత్నః ఉభయోర్ విశేష్యస్య సామానాధికరణ్యాభావ ఇతిచేద్ వర్జనీయః వ॰

పక్షప్రత్యక్షం నచైవం సుఖసామానాధికరణ్యసిద్ధ్యుత్తరం సుఖత్వావచ్ఛేదకతాకం తదభావవత్ నిశ్చయాదిపిహితఃఇనసుఖం జాయతా ఇత్యభిప్రాయసంగతతాదృశసుఖస్య వహ్నేరిచ్ఛా

తావన్నిశ్చయాదితివాచ్యం తస్యాపి స్వతంత్రేచ్ఛాత్వాదృశభావే దోషతావదితిభావః అత్రైవ యుక్తిః అనిశ్చయేయుక్త్యర్థేనవహ్న్యాదిలతత్సుఖత్వావచ్ఛేదేన సిద్ధత్వనిశ్చయే

ప్రకృతే సుఖత్వప్రకారకేచ్ఛాస్థలే నత్వర్థః ఉత్పన్నేచ్ఛా సుఖేషు తత్రద్వారిత్వేవప్రసిద్ధత్వనిశ్చయాత్ సుఖత్వమంతరా నవ్య తత్సుఖసిద్ధతా ఉత్పత్తికారణనిశ్చ

యస్యసత్త్వాతు సుఖా॰ంతరత్వప్రకారకేచ్ఛాప్రతత్రాపిభాషితి భావః ఇనసు ఇచ్ఛా సామానాధికరణ్యప్రత్యక్షవిశేష్యత్వప్రత్యక్షసత్త్వాత్ సిద్ధత్వనిశ్చయస్యప్రతిబంధకత్వాంతత్త్వాదనం

తథమానాతావచ్ఛేదకాంతర్ నిష్ఠాన్నాతథాత్వే ధరాత్ తత్సుఖత్వేన సిద్ధసుఖాదావిశేష్యతాళికాకధమతి ఇఅనన్యథాతత్ర ధర్మాణాంతథాత్వేనా విరోధాభావేవన్నైయాయి

కఃశంకతే అథేతి యదుపేతత్ర దప్రమాణత్వాద్ సాభావవిశిష్టసిద్ధత్వనిశ్చయాభావత్వేన హేతుత్వముపేష్య అసిద్ధత్వాద్దికస్య తద్విశేషకతత్త్వదప్రమాణ్య

నిశ్చయాభావకూటస్యచప్రతేచ్ఛకరూపేణ హేతుతాయా ఏవగౌరవం తథాపి సిద్ధత్వనిశ్చయతద్వ్యాప్యవత్త్వాదేః తదవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నస్యచజ్ఞానే ప్రతిబంధకతాచ

కల్పనాదేవలాఘవంసిద్ధత్వజ్ఞానీయతత్వ దప్రమాణ్యసంశయవత్త్వేనాం ప్రతిసిద్ధరూపేణాభావకూటస్యప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకే చ్ఛాతస్య విశేష్యవిశేషణా॰

భావే అనంతకార్యకారణభావకల్పనముపేష్య లాఘవం ప్రాప్తం సిద్ధత్వస్య జ్ఞానాంతరసిద్ధత్వస్య జ్ఞానాంతరప్రమిత్యాదిరూపేణ ప్రామాణ్యజ్ఞానేసత్వే

పిసిద్ధత్వనిశ్చయేనైవప్రతిబంధః ప్రామాణ్యజ్ఞానే సామానాధికరణ్యత్వేన తత్సంబంధాత్ నచతత్ర దప్రామాణ్యజ్ఞానాభావకూటవిశిష్టసిద్ధత్వనిశ్చయాభావప్రత్యేక

𑆑𑆼𑆯 ...

ఏకఘటజ్ఞానసామగ్ర్యాం తాదాత్మ్యేన ఘటాంతరస్యాపి సత్త్వాదన్యస్యానుభవాపత్తిరితి తావదేవ తత్ర జ్ఞానం తథా వైశిష్ట్యేన హేతుత్వకల్పనాలాఘవాత్ ప్రకారతయైవ హేతుత్వే
నైకవ్యక్తిరూపసామగ్ర్యాం తాదాత్మ్యేన ఘటాంతరస్యాపి సత్త్వాత్ ప్రత్యక్షోత్పత్త్యాపత్తిః అన్యథా ధర్మివిశేషసామాన్యలక్షణోపజీవనం భవేత్ సాధకాభా
వాపత్తేః న చైవం తద్వ్యక్తిరేవ కారణం తత్ప్రత్యక్షం న సుప్రమేయత్వప్రకారేణ ఘటత్వజ్ఞానాదుత్పన్నస్య ప్రమేయవానితి నిశ్చయస్యైవ విరోధిఘ
టత్వప్రకారకసంశయస్యాభావాత్ కథం ఘటో న వేతి ప్రకారకతాదాత్మ్యేన ఘటస్య సందేహ ఇత్యత్రాహ సంశయ ఇతి తద్విరోధిఘటో న వేతి సంశయవిరోధినిష్ప్ర
కారకనిశ్చయస్య ప్రకారతాశక్తేన ఘటత్వాంశే సప్రకారకస్యాపి సఘటః ప్రమేయవానితి నిశ్చయస్య ఘటో న వేతి ప్రకారకసంశయవిరోధిత్వానుపపత్తేః
నన్వేవం ప్రమేయం ఘటవానితి నిర్ణయో ఘటో న వేతి సంశయత్వవిరోధీ న స్యాత్ ఘటత్వాంశే ఘటత్వస్య ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ ఘటత్వేతి =
తథా చ తత్ర ద్రవ్యవృత్తిధర్మవత్త్వజ్ఞానవిషయత్వే తద్వత్త్వజ్ఞానప్రతిబంధకమితి భావః న సుప్రమేయం తావదిసామాన్యలక్షణాం వినా సామగ్ర్యా సర్వఘటత్వా
దేశనిర్వికల్పకం ఇతి తదా న జన్యతే ఇత్యత ఆహ సామాన్యేతి అన్యథా ధర్మాంతరజ్ఞానాదపి సామగ్ర్యా సర్వప్రత్యక్షోదయే సర్వజ్ఞాపత్తిప్రసంగాదితి భావః
నను ప్రకారతయా స సామాన్యప్రత్యాసత్తేర్విశిష్టప్రత్యక్షజనకత్వమేవ నాస్తి అత ఆహ విశిష్టసామగ్రీతి । । । ।

। ఇతి సామాన్యలక్షణోపాయో సమాప్తః । ॥ శ్రీరామచంద్రాయ నమః ॥ ।

శ్రీ సారావళ్యలంకారం

36

వత్వేన మానసాలావచ్ఛిన్నసవవర్తిత్వమేవ తథా సుఖాదిధర్మనిష్ఠస్వవృత్తిత్వప్రకారకతత్తత్కాలీనేచ్ఛా ప్రతి సుఖాదిధర్మనిష్ఠతత్కాలావచ్ఛిన్నస్వవృత్తిత్వప్రకారకజ్ఞానత్వేన హే
తుతావచ్ఛేదకత్వే సుఖం మే జాయతామిత్యాకారేచ్ఛాయాః సర్వజననిష్ఠం సంపద్యతే అనిష్టత్వజ్ఞానజన్యతావచ్ఛేదకతయా ప్రవర్తితాయాం ఘటదండో
పరాగాత్ సవవృత్తిత్వం త్వం సుఖాదౌ స్వస్య మమేతత్త్వం పాశాదౌ స్వవృత్తిత్వవిషయత్వం ప్రామాణ్యే సమయత్వాదికం యథా సుఖ కమూపాని యమితి అనిష్టత్వజ్ఞాన
నవ్యవిషయత్వపట… తత్కాలావచ్ఛిన్నస్వవృత్తిత్వమేవ నిష్ఠత్వగ్రాహ్యమితి ప్రాచాం కిల నను సుఖాదినుఖప్రాగభావాదివృత్తిః పూర్వముహూర్తే సాలకధంతత్తాసధరకనుమ
తిరలతకాని పూర్వకాలత్వాదిః సా ధర్మితావచ్ఛేదకరూపేణోక్తప్రవృత్తిజనకా దేవ పటుధర్మతాబలాత్ తాదృశ్యాప్యేషా ధర్మాంతరానుమితిః పాకానుమానేన సంపాదయిష్యతామాత్
దితి భావః అత్ర జాతి… ప్రకారేణావచ్ఛిన్నోపనయదశాయాం వహ్నిత్వేన తత్సదుపనీతప్రత్యక్షే సుదయాత్ వహ్నిత్వేన తత్తద్వ్యక్తిత్వోపనీతజ్ఞానం ప్రతి
వహ్నిత్వేన తత్తద్వ్యక్తిజ్ఞానం అవశ్యం హేతుర్వాచ్యం తథా చ తత్ర… వహ్నిత్వేన తత్తద్వ్యక్తిత్వేన విశిష్టోపాదానే … వహ్నిత్వేనోపనీతజ్ఞానమేవ వహ్ని
త్వేన వహ్న్యుపనీతప్రత్యక్షం ప్రతి హేతుః కల్ప్యతే న తు తద్వ్యక్తిత్వం తథా… ఇతి వహ్నిత్వేన … జ్ఞానత్వేనాపి హేతుత్వేన సకలవహ్నిప్రత్యక్షం దుర్వార
మితి అధ… సంపన్నమేవ సారావళ్యలంకారే యాః ప్రత్యాసత్తిత్వం న చైవం వహ్నిత్వేన తత్తద్వ్యక్తిజ్ఞానం ప్రత్యుపనీతవహ్నిత్వప్రకారకతత్తద్వ్యక్తిజ్ఞానత్వేన
హేతుత్వమపేక్ష్య లాఘవేన సామాన్యతో వహ్నిత్వప్రకారకయత్కించిదుపనీతజ్ఞానం ప్రత్యుపనీతవహ్నిత్వప్రకారకతత్తద్వ్యక్తిజ్ఞానత్వేన హేతుత్వమపేక్ష్య లాఘవేన
సామాన్యతో వహ్నిత్వప్రకారకయత్కించిదుపనీతప్రత్యక్షం ప్రత్యుపనీతవహ్నిత్వప్రకారకయత్కించిజ్జ్ఞానత్వేన హేతుత్వకల్పనమేవ యుక్తమితి వాచ్యం వహ్నిత్వేన